

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**İHLAMUR KASRI'NIN PEYZAJ MİMARİSİ
DEĞERLERİNİN TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE
İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Peyzaj Mimarı Pelin YİĞİT**

Anabilim Dalı : PEYZAJ MİMARLIĞI

Programı : PEYZAJ MİMARLIĞI

ARALIK 2006

**İHLAMUR KASRI'NIN PEYZAJ MİMARİSİ
DEĞERLERİNİN TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Peyzaj Mimarı Pelin YİĞİT
502031756**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 25 Aralık 2006
Tezin Savunulduğu Tarih : 31 Ocak 2007**

**Tez Danışmanı : Prof.Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI
Diğer Jüri Üyeleri Yrd.Doç.Dr. Selim VELİOĞLU
Yrd.Doç.Dr. Aygöl AĞIR**

ARALIK 2006

ÖNSÖZ

Prehistorik devirlere uzanıldığında; o zamanın insanların mağara duvarlarına çizmiş oldukları figürler; onların yaşantılarını ve tabii varlıklarla olan ilişkilerini en güzel şekilde temsil ve ifade etmekte; bu insanların çağımızın insanıyla aynı duygu ve sanatta; resim ve heykelde ortak bir dil, anlaşma ve ifade kudretinde olduğunu göstermektedir. Fakat bu devrenin, bahçe sanatı ile ilgili belgeleri maalesef yoktur. Buna karşılık eski sanat tarihi incelendiğinde; tarihi rivayetlerin, minyatürlerin, rölyef ve gravürler ve işlemler ile duvar fresklerinin yardımıyla, Milattan önceye ait 30 asırlık bir devrenin peyzaj sanatı hakkında, yeterli bilgiler edinmek mümkün olmaktadır. Bahçe, doğal temellere dayanan bir insan ürünüdür. İnsan eli değmeden bahçe olmaz ya da Alain'ın dediği gibi "Doğa tek başına bahçe yaratamaz". Bahçenin tarihi gelişimi de tarihsel süreç içinde insanlığın gelişimiyle paralel olarak süregelmiştir.

"İhlamur Kasrı'nın Tarihi Süreç İçinde İncelenmesi" adlı tez çalışmamın amacı, bahçelerin tarihsel süreç içinde gelişimini sürdürürken etkilendiği koşulları ve etkenleri ortaya koymak ve İhlamur Kasrı Bahçesi örneğinde, kasır bahçesinin etkilendiği süreçleri incelemek ve geçmişten günümüze değişen tasarım öğelerini, bahçe özelliklerini tespit etmek ve gelecek kuşaklara korunarak aktarılması için yapılması gerekenleri vurgulamaktır. Asya ve Mezopotamya bahçelerinden Rönesans bahçelerine kadar olan dönem incelendikten sonra, Türklerde bahçe araştırılmış, saray ve kasır bahçeleri genel tasarım özellikleriyle anlatılmıştır. Türk milleti için bahçe epey geç gelmiş ama doğa uğraşısı daima var olmuştur. Türklerin geç gelen bahçe uğraşısı kasır ve saray bahçelerinde geliştirilmeye çalışılmış ve bu nedenle sarayları inşa eden mimarlara görkemli saray bahçeleri yaptırılmıştır. Türk Osmanlı kültüründe, saray bahçelerine ya da padişaha ait dış bahçelere de hasbahçe denirdi. Türk bahçelerinin ana nitelikleri en yalınından en varlıklılarına dek her bahçede görülmüştür. Öyle ki, konak, kasır ve saray bahçelerinin de bu temel düzenin çeşitlemeleri olduğu söylenebilir.

Tez çalışmamın her aşamasında desteğini ve bilgisini benden esirgemeyen, çalışmama ışık tutarak beni yönlendiren, yardımcı olan danışmanım Sayın Prof. Dr. Ahmet Cengiz Yıldızcı'ya sonsuz teşekkürlerimi ve derin saygımı sunarım.

Ayrıca tez çalışmam süresince kaynak araştırma aşamasında ve tez çalışmamı şekillendirme aşamalarında desteğini benden esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Aygül Ağır'a, Sayın Prof. Dr. Günkut Akın'a, maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen, dayanağım, en değerli varlığım aileme; özellikle geleceğime ışık tutan, beni her koşulda destekleyen sevgili ve biricik anneme, her zaman yanımda olan babama, kardeşime, arkadaşlarıma, ayrı ayrı en içten dileklerimi sunarım.

Aralık 2006 İstanbul

Pelin YİĞİT

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vii
SUMMARY	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı	1
2. PEYZAJ MİMARLIĞI TARİHİ	7
2.1. Bahçenin Tanımı	7
2.1.1. Peyzaj mimarlığının tarihi gelişimi	7
2.1.2. Bahçenin tarihi gelişimi	8
2.1.2.1. Asya ve Mezopotamya bahçeleri	8
2.1.2.2. Eski Çağ'da Mısır park ve bahçeleri	10
2.1.2.3. İslam bahçeleri	11
2.1.2.4. Eski Yunan bahçeleri	15
2.1.2.5. Roma ve Bizans bahçeleri	15
2.1.2.6. Orta zamandaki Avrupa bahçe ve parkları	19
2.1.2.7. Rönesans döneminde bahçe ve parklar	22
2.1.2.8. Barok bahçe sanatı	40
3. TÜRK SARAY VE KASIR BAHÇELERİ	46
3.1. Osmanlı Dönemi	46
3.1.1. Kasır kavramı	47
3.1.2. Saray ve kasırların tarihsel gelişimi	49
3.1.3. Osmanlı ve Türk saray ve kasır bahçeleri	53
3.1.3.1. Osmanlı ve eski Türk bahçelerindeki tasarım öğeleri	69
3.1.3.2. Kasır bahçeleri	76
4. İHLAMUR KASRI	79
4.1. Ihlamur Kasrı'nın Konumu ve Bulunduğu Bölgeye Ulaşım	79
4.2. Ihlamur Kasrı'nın ve Peyzajının Tarihçesi	79
4.3. Ihlamur Kasrı Yapısı	89
4.4. Ihlamur Kasrı'nın Tasarım Özellikleri	93
4.4.1. Ihlamur Kasrı bahçesi	96
4.4.1.1. Ihlamur Kasrı bahçesinin bitkisel tasarımı	101
4.4.1.2. Ihlamur Kasrı bahçesinin yapısal tasarımı	105
4.5. Ihlamur Kasrı Yapılarının ve Bahçesinin Geçirmiş Olduğu Onarımlar	113
4.6. Ihlamur Kasrı'nın Bugünkü Kullanımı	115

5. GENEL DEĞERLENDİRMELER, SONUÇLAR VE ÖNERİLER	117
5.1. Kullanıcılarla Yürütülen Anket Çalışmaları ve Değerlendirmeler	117
5.2. Genel Değerlendirmeler, Sonuçlar ve Öneriler	120
KAYNAKLAR	136
EKLER:	132
EK - A.	133
EK - B.	158
EK - C.	164
ÖZGEÇMİŞ	166

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1 Tarihi kaynaklarda ismi geçen hasbahçeler ve diğer İstanbul bahçeleri [48].....	56
Tablo 2.2 Bulundukları yerlerden başka haklarında esaslı bir bilgi bulunmayan diğer İstanbul bahçeleri [48].....	57
Tablo 2.3 İstanbul’da bulunan hasbahçeler [48].....	58
Tablo 3.1 Binaların yakın çevresinde bulunan bitki türleri [19].....	90
Tablo 3.2 Koru içinde bulunan bitki türleri[19].....	91
Tablo 4.1 Cinsiyet verilerini içeren tablo.....	117
Tablo 4.2 Eğitim durumu tablosu.....	117
Tablo 4.3 İkamet edilen konut tipi verilerini içeren tablo.....	118
Tablo 4.4 İhlamur kasrına geliş nedeni verilerini gösteren tablo.....	118
Tablo 4.5 İhlamur kasrı ve bahçesini tanıma nedenini gösteren tablo.....	119

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1 : Babil'in Asma Bahçeleri [5].....	9
Şekil 2.2 : Shalimar Bahçesi – Kaşmir [48].....	14
Şekil 2.3 : Pompei Bahçesi [54].....	17
Şekil 2.4 : Pompei Bahçesi [54].....	17
Şekil 2.5 : Hadrian Villa Bahçesi [54].....	19
Şekil 2.6 : Hadrian Villa Bahçesi, havuz çevresi [54].....	19
Şekil 2.7 : Hadrian Villa Bahçesi, havuz etrafındaki sütunlar [54].....	19
Şekil 2.8 : Ortaçağda manastır bahçesi [45].....	20
Şekil 2.9 : Ortaçağ manastır bahçesi,tıbbi bitkilerin yetiştirildiği bahçeler....	21
Şekil 2.10 : Solda Villa del Trebbio,sağ tarafta Villa del Cafaggiolo [46].....	25
Şekil 2.11 : Solda Villa del Ambrogiana, sağda Villa di Castello [46].....	25
Şekil 2.12 : Boboli Bahçesi, Floransa. Belvedere ve Pitti Meydanı [54].....	29
Şekil 2.13 : Boboli Bahçesi planı [14].....	30
Şekil 2.14 : Boboli bahçesindeki duvar ve teraslar [5].....	31
Şekil 2.15 : Boboli bahçesi, sol tarafta alle, sol tarafta havuzdaki heykel detayı [5]..	31
Şekil 2.16 : Villa Lante bahçesinin planı [5].....	32
Şekil 2.17 : Villa Lante bahçesinin görünümüne ait bir resim [5].....	32
Şekil 2.18 : Villa Lante (kaskatlarla dökülen havuz)[5].....	33
Şekil 2.19 : Villa Lante (teraslar) [5]	33
Şekil 2.20 : Villa Lante Bagnia [55].....	34
Şekil 2.21 : Villa Lante bahçesinden bir görünüm [55].....	35
Şekil 2.22 : Villa Lante bahçesi havuz detayları [55].....	35
Şekil 2.23 : Villa d'Este [55].....	36
Şekil 2.24 : Yüz çeşme teras [54].....	37
Şekil 2.25 : Villa d'Este [54].....	37
Şekil 2.26 : Versaille Parkı [54].....	41
Şekil 2.27 : Versaille Parkı Sarayı ve bahçesi [54].....	41
Şekil 2.28 : Versaille Sarayı bahçesi formel bahçe örnekleri [54].....	43
Şekil 3.1 : Topkapı Sarayı ikinci avlu (Melling'ten) [6].....	48
Şekil 3.2 : Topkapı Sarayı ikinci avlu (d'Ohsson'dan) [6].....	48
Şekil 3.3 : Sahilsarayını gösteren bir gravür [6].....	50
Şekil 3.4 : Topkapı Sarayı avlusunu gösteren bir minyatür [6].....	53
Şekil 3.5 : Topkapı sarayı birinci avlu, Hünername[6].....	58
Şekil 3.6 : Topkapı Sarayının Marmara ve Haliç yönündeki iki görünüşü[6].	59
Şekil 3.7 : Topkapı Sarayı ikinci avlu [6].....	60
Şekil 3.8 : Çırağan Kasrı bahçesi[6].....	62
Şekil 3.9 : Kağıthane Hasbahçesi[6].....	62
Şekil 3.10 : Kağıthane Hasbahçesi[6].....	63
Şekil 3.11 : Aynalıkavak Kasrı, Levni'nin tasviri, Surname-i Vehbi[6].....	64
Şekil 3.12 : Osmanlı saray bahçesinden bir görünüm[6].....	72
Şekil: 3.13 : Bahçe köşkü[6].....	75
Şekil: 4.1 : Ressamı bilinmeyen bir yağlıboya tabloda Merasim Köşkü [17].	81
Şekil: 4.2 : Lina Gabuzzi imzalı bir karakalem resimde Merasim Köşkü[17]..	81
Şekil: 4.3 : Yıldız Sarayı albümlerinden birindeki Kargapulo imzalı bir fotoğrafta Mabeyn Köşkü[17].....	83

Şekil: 4.4 : “Lisan-ı Türkiye tercüme olunan Moltke haritasında “Nüzhetiye Kasrı Humayunu” adı ile belirtilen Ihlamur Kasrı yapıları[17]....	83
Şekil: 4.5 : M.S.Ü. Resim ve Heykel Müzesi’nde korunan bir yağlıboya tabloda Mabeyn Köşkü[17].....	85
Şekil: 4.6 : Ihlamur Kasrı[43].....	89
Şekil: 4.7 : Merasim ve Maiyet köşkleri[43].....	92
Şekil: 4.8 : Ihlamur Kasrı yapılarından Merasim Köşkü (Kişisel çekim).....	94
Şekil: 4.9 : Maiyet Köşkü(Kişisel çekim).....	96
Şekil: 4.10 : Ihlamur kasrı bahçesi,setli bahçelere giden yol(Kişisel çekim)....	97
Şekil: 4.11 : Setli bahçenin altında kalan çim alan(Kişisel çekim).....	98
Şekil: 4.12 : Ihlamur Kasrı bahçesi girişi(Kişisel çekim).....	98
Şekil: 4.13 : Setli bahçe(Kişisel çekim).....	99
Şekil: 4.14 : Setli bahçe içinde yer alan küçük fıskiyeli havuz(Kişisel çekim)..	99
Şekil: 4.15 : Setli bahçe(Kişisel çekim).....	101
Şekil: 4.16 : Bahçe içerisinde bulunan gül partlerleri(Kişisel çekim).....	101
Şekil: 4.17 : Sol tarafta Cortederia selloana, sağ tarafta ise Cedrus libani (Kişisel çekim).....	102
Şekil: 4.18 : Buxus sempervirens(Kişisel çekim).....	104
Şekil: 4.19 : Merasim köşkünün ön tarafında bulunan informal havuz.....	105
Şekil: 4.20 : Durgun su yüzeyi(Kişisel çekim).....	106
Şekil: 4.21 : Aslanlı havuzun etrafında ve bahçe içerisinde genel aydınlatma için kullanılmış aydınlatma elemanları(Kişisel çekim).....	107
Şekil: 4.22 : Kasır yapılarını aydınlatmak için modern aydınlatma elemanları (Kişisel çekim).....	107
Şekil: 4.23 : Döşeme elemanları(Kişisel çekim).....	108
Şekil: 4.24 : Setli bahçenin zemininde kullanılan kayrak taşlarından meydana gelmiş zemin. (Kişisel çekim).....	108
Şekil: 4.25 : Havuzun çevresinde bulunan aslan ve sırtlan heykelleri.....	109
Şekil: 4.26 : Bahçe içerisinde yer alan sanatsal elemanlar(Kişisel çekim)...	110
Şekil: 4.27 : Bahçe içerisinde değişik yerlerde bulunan sanatsal kompozisyon elemanları (Kişisel çekim).....	110
Şekil: 4.28 : Havuz etrafında yer alan sırtlan heykeli, bahçedeki elemanlar ...	110
Şekil: 4.29 : Merasim köşküyle aynı aks üzerinde yer alan ajur dökümlü kapı	111
Şekil: 4.30 : Bahçe içerisinde kafenin haricinde iki tipte oturma elemanı (Kişisel çekim).....	111
Şekil: 4.31 : Bitkiler ve ağaçları tanımlamak için kullanılan levhalar.....	112
Şekil: 4.32 : Sağda kasır bahçesi içerisinde kullanılan çöp kutuları örneği, solda ise kasır yapılarının yakınlarında bulunan çöp kutuları (Kişisel çekim).....	112
Şekil: 4.33 : Yönlendirme levhaları (Kişisel çekim).....	112
Şekil: 4.34 : Lojman olarak kullanılan yapı(Kişisel çekim).....	116

ÖZET

İHLAMUR KASRININ PEYZAJ MİMARİSİ DEĞERLERİNİN TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE İNCELENMESİ

Bu çalışmada, Ihlamur Kasrı'nın peyzaj mimarisi değerleri tarihi süreç içinde incelenmeye çalışılmıştır. Peyzaj mimarlığı ve bahçe tasarımının tarihi gelişimi prehistorik devirden başlanarak, Rönesans ve Barok dönemlerine kadar olan dönemde araştırılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda saray ve kasır kavramları tanımlanmış, örnekler verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde saray ve kasır bahçelerinin özellikleri anlatılmış, Türklerde bahçe kavramı tanımlanmış ve İstanbul'da bulunan hasbahçe ve eski İstanbul bahçelerinin özellikleri araştırılmış ve İstanbul'da bulunan hasbahçelerden örnekler verilmiştir.

Alan çalışması olan Ihlamur Kasrı'nın İstanbul'da bulunduğu bölge, coğrafi konumu anlatılmıştır. Kasrın geçmişten günümüze mimari tasarımı araştırılmış, kasır bahçesinin gelişimi tarihsel süreç içinde incelenmiş, Ihlamur Kasrı'nın tarihine yer verilmiştir. Ihlamur Kasrı, Sultan III.Ahmet döneminde(1703-1730) bir hasbahçeye dönüştürülmüş ve I.Abdülhamit(1744-1789) ve III.Selim dönemindeki düzenlemelerden sonra, Sultan Abdülmecid burada bulunan bağ evlerini yıktırdıktan sonra 1849-1855 yılları arasında, maiyet ve merasim köşklerini yaptırmıştır. Yapılardan birisi olan Merasim köşkü, törenler için düşünülmüş ve kullanılmıştır. Diğeriyse Maiyet köşküdür. Sultanın maiyeti ve kimi zaman da haremi için kullanılmıştır. Bu yapıların ikisine birden Ihlamur kasrı yada kasırları adı verilmiştir. Yapımını Nikoğos Balyan üstlenmiştir. Barok mimari tarzına göre tasarlanan Ihlamur kasrının yapım süreci kısa bir dönemi kapsamaktadır. Ihlamur Kasrı 19. yy saray mimarisine özgü bir minyatür sultan yapıları zinciri oluşturmıştır. Ihlamur vadisinde bulunan Ihlamur mesiresi, Hacı Hüseyin Bağı ve Muhabbet bahçesini içermektedir. Hacı Hüseyin Bağı, 18. yüzyılda tersane emirlerinden Hacı Hüseyin Ağa'ya aitti. Sultan III.Ahmet dönemine hasbahçeye dönüştürülmesine karşın Hacı Hüseyin Bağları olarak bilinmekteydi, I.Abdülhamid ve III.Selim dönemlerinde de ilgi çekmişti. Bu bahçeler eski Türk bahçe anlayışına göre biçimlendirilmişti, 1790-91'de bahçe içine fiskiyeli bir havuz yapılmıştı, 1790-1811'de nişantaşları konulmuştu, 1855'de çeşme yapılmıştı ve 1866'da çeşitli karakol binaları inşa edilmişti. Sultan Abdülmecid(1839-1861) tahta geçmeden önce burada bulunan küçük bir bağ evini kullanmıştı .Tahta geçtikten sonra da bağ evinin yerine bugünkü kasırları yaptırmıştır. Ihlamur kasırlarının bulunduğu alan önceden bir mesire yeri olması nedeniyle bir dinlence yöreni, içinde bulunan namazgah gibi küçük mimari elemanlarla dinsel bir anlam kazanan bir yöre ve düzenlenmiş setlerinde yer alan ok talim alanlarıyla ve nişantaşlarıyla da bir spor alanıydı. Ayrıca, düzenlenmiş setleriyle çevrenin ilk peyzaj mimarisi izlerini taşımaktadır. Ihlamur kasırları yüksek çevre duvarlarının sınırlandırdığı 24.724 metrekairelik ağaçlıklı bir alan içinde yer almaktadır. Ihlamur kasrı bahçesi; İngiliz Naturalistik bahçelerinin yansımalarını taşıyan, setli bir doğu bahçesi özelliği yansıtan, ayrıca Batının barok bahçe tasarımı özelliği gösteren bir bahçedir. Sultan Abdülmecid Dönemi'ndeki düzenlemesi hakkında henüz bilgi sahibi olunamayan bahçenin, 19.yy sonundaki durumuna ilişkin bilgilere, Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde yapılmış yağlıboya tablolarla ulaşılabilir. Bu yağlı boya tablolarda görülen iki farklı düzenlemenin iç içe oluşudur. İki ana yapı arasındaki Barok çizgiler taşıyan ortası havuzlu, çim zemine oldukça geniş yer veren,yer yer havuz çevresinde gül ağacı gibi küçük bitki kümeleri ile hareketlendirilmiş bölüm, Batı'nın biçimci bahçe düzenlemelerinden esintiler

taşımaktadır. Havuz eğrisine uygun bir çizgisi olan gezinti yolu da Batı'nın barok bahçe tasarımı yansıtmaktadır. Yapıların ardında ve biraz da uzak çevresinde kalanlar, geleneksel Türk bahçesi özellikleri taşıyan, bir koru oluşturan ağaçlarıyla gölgelenmiş, setli bir doğu bahçesidir. İhlamur kasrı bahçesinin önemli özelliği, bahçe içinde oldukça boyulu mabet ağaçlarını barındırmasıdır. Bahçe içerisinde, Acer negundo, Aesculus hippocastanum, Cedrus libani ve Cedrus deodora gibi yüksek boyulu ağaçlar bitkisel tasarımda önemli bir tasarım elemanıdır. Bahçe içinde geniş çim yüzeyler mevcuttur. Abdülmecit döneminde bahçe, gülleri ile ünlüdür. Günümüzde ise, gül parterleri bahçe içerisinde oldukça azalmıştır. Bitkisel tasarımda yer alan ağaçlar büyük ve yaprağını döken türde ağaçlardır. Bitkisel tasarımda, kasra ismini veren Tilia sp.(İhlamur ağacı)'ye rastlanmamaktadır. Havuz çevresinde belirli aralıklarla yerleştirilmiş bodur ağaçlar, çim alanı kaplayan ve ağaç diplerine gelen sarmaşıklar yer almaktadır. Bahçenin arka bölümünde bir set bahçesi yer almaktadır. Set bahçesi içinde, sık dikilmiş uzun ağaçlar, fiskiyeli havuz ve bir çeşme bulunmaktadır. İhlamur kasrı bahçesinin yapısal tasarımı incelenmiştir ve bahçe içerisinde yer alan su elemanları tespit edilmiştir. Set bahçesinde yer alan dairesel formlu fiskiyeli havuz Türk bahçesinin tipik özelliğine sahiptir. Bu fiskiyeli havuz, bulunup onarıldıktan sonra tekrar kullanılmaya başlamıştır. Merasim ve Maiyet köşklarinin bulunduğu dairesel formlu bahçe içinde informal formlu bir havuz yer almaktadır. Yağlı boya tablolarında informal havuzun,doğal bir gölet görünümüne sahip olduğu görülmüştür, günümüzde ise etrafı mermer bordürlerle sınırlandırılmıştır. Etrafında aslan ve sırtlan heykelleri yer almaktadır. Bu havuz 1978-1985 yıllarındaki restorasyon sırasında çıkarılıp onarılmış, tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca bahçede kasır yapılarının dışında kalan, koruluğu andıran alan içinde informal tarzda düzenlenmiş bir havuz bulunmaktadır.Bahçe içinde iki tipte aydınlatma elemanı yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi, barok tarzını yansıtmaktadır, diğeri ise yapıları aydınlatan modern aydınlatma elemanıdır. Bahçe içinde bulunan yollar parke taşıyla döşenmiştir. 19. yy yapılan ve günümüze gelmiş gravürlerden bahçe zemininin toprak malzemeye kaplı olduğu görülmektedir. Setli bahçenin zemininde kayrak taşı kullanılmıştır. Kasır bahçesindeki sirkülasyon alanları ile bu alanlar arasında kalan çim ve ağaç gruplarının oluşturduğu bahçe mekanları informal çizgilere sahiptir. Merasim köşkünün sol tarafında yer alan set bahçesinde, havuz kenarındaki zemin döşemesi çokgen formlu kayrak taşlarıdır ve çim derzli olarak tasarlanmıştır. Bunlardan başka bahçe içerisinde, çeşitli mekanlara dağıtılmış halde bulunan sanatsal elemanlar yer almaktadır. Merasim ve Maiyet köşklarinin bulunduğu yer de yer alan havuz etrafında aslan ve sırtlan heykeli bulunmaktadır. Geçmişte yapılan yağlı boya tablolarına bakıldığında havuzun etrafında heykellere rastlanmamaktadır. Aslan heykeli bahçe düzenlemesine sonradan katılmıştır. Bahçe içinde duvara yaslanmış şekilde bulunan Barok çizgili çeşme, Türk kimliği taşıyan bir başka süsleme elemanıdır. Çevre duvarları, kasır yapılarını dış çevreden bütünüyle ayırmıştır. Çevre duvarları, Mabeyn köşkü ile aynı eksene yerleştirilen ajurlu bir demir döküm kapı ve aynı köşkün sağındaki bir başka kapıyla dış dünyaya açılmaktadır. Gravürlerde ise, bahçenin duvarlarla çevrili olduğu ve başlıklı babaların yer aldığı görülmektedir. Günümüzde bahçe parmaklıklarla çevrilmiştir. Bahçede donatı elemanları olarak, oturma elemanları ve çöp kutuları yer almaktadır. Oturma elemanları iki türdür; birincisi kasır yapılarının bulunduğu ön bahçe içinde yer alan oturma grupları, ikincisi ise yapıların dışında kalan koruluğu andıran bahçe içinde havuz etrafına konumlandırılmış, kafeteryaya ait olan oturma gruplarıdır. Bahçe içinde iki tipte çöp kutusu vardır, birincisi yol üstünde konumlandırılmış çöp kutuları, diğeri ise kafeteryaya ait olan çöp kutularıdır.

Alan çalışması kapsamında kasrı ziyaret eden kişilere anket uygulanmış ve Ihlamur kasrı bahçesinin peyzaj kalitesi değerlendirilmiştir. Anket sonuçlarına göre Ihlamur kasrı, büyük kentler içinde, geniş yeşil alanıyla bir kaçış noktası oluşturmaktadır. Korunabilmiş, küçük yeşil bir doku içinde, 19. yy mimarisinin özgün örneklerinden olan bu yapılar ziyaretçiler tarafından görülmeye değer olan yerlerden biri olarak tanımlanmıştır. Bahçe içerisinde bulunan asırlık ağaçlar ve bahçenin bitkisel tasarımı ziyaretçileri, büyük yapı grupları içinde cezbetmektedir. Çevre sakinleri yaz günlerinde mekanı oturma, dinlenme ve rahatlama alanı olarak kullanmaktadır. Kasır bahçesi içerisinde yer alan,yaz günleri kullanılan, havuz çevresindeki kafe, şehir içinde bir dinlenme alanıdır. Bugün onarılan Merasim köşkü müze saray olarak düzenlenmiş, Maiyet köşkü ise eksikleri tamamlanarak oturma,dinlenme ve bahçeyi seyretme yeri olarak tasarlanmıştır. Bahçede bulunan ve bugün lojman olarak kullanılan yapı, çocukların ve gençlerin resim, heykel, müzik çalışmalarını yürütebilecekleri atölyelere ve sergi salonlarına dönüştürülecektir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 1966 yılında T.B.M.M. Milli Saraylar bünyesine katılan Ihlamur kasırlarının Merasim köşkü, bir müze saray olarak restore edilmiş ve ziyarete açık tutulmaktadır. Maiyet köşkü ve bahçenin bir bölümünde kafeterya hizmetleri yapılmakta ve bu bahçede, diğer saray ve kasırlarımızda olduğu gibi ulusal ve uluslararası resepsiyonlar verilebilmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre Ihlamur kasrı bahçesi tarihi süreç içinde incelendiğinde şu sonuçlara varılır: Ihlamur Kasrı bahçesi ve yapılarıyla geçmişte büyük bir alanı kaplarken, çarpık kentleşmenin getirdiği olumsuz koşullarla bahçe alanı daha da küçülmüştür. Eski yağlıboya tablolarla görülen bahçenin etrafındaki yüksek duvarlar günümüzde yerini parmaklıklara bırakmıştır. Kasra ismini veren Ihlamur ağaçlarına günümüzde bahçe içerisinde hiçbir yerde rastlanmamaktadır.Bahçenin her bölümünde kullanılıp kullanılmadığı belirlenemeyen havuz kenarındaki bahçe fenerleri artık bahçe içerisinde yer almamaktadır. Havuz formlarının geçmişteki gravürlerde doğal formunda olmasına rağmen günümüzde havuz kenarları çevrelenmiştir. Havuzun çevresinde sınırlayıcı bordürlere rastlanmamakta, mermer bordürlerin düzenlemeye daha sonra katıldığı anlaşılmaktadır. Bugün havuz kenarında görülen aslan heykelleri görsel kaynaklardan izlendiğine göre özgün değildir. Bitki plantasyonunda değişimler görülmektedir. Geçmişte bahçe içerisinde yer alan gül parterleri bahçe alanının tamamını kaplarken, günümüzde bu parterler çok seyrek halde ve küçültülmüşlerdir. Gül dolu olan bu bahçede iki kasır arasındaki aslanlı havuz 1978-85 yılları arasındaki restorasyon sırasında çıkarılıp onarılmış ve tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Yaya yollarının geçmişteki belgelerde kum ve çakıl karışımı bir materyalden oluşmasına rağmen günümüzde parke ve kayrak taşlarından meydana geldiği görülmektedir.

Ihlamur Kasrı bahçesinin kültürel ve tarihi mirasımız olarak, var olan özelliklerinin korunması gelecek kuşaklara aktarılması için yapılan anketler ışığında şu önlemler alınabileceği görülmüştür: Bitki plantasyonunun arşiv belgelerindeki kaynaklara göre rölevesi çıkarıldıktan sonra yeniden gözden geçirilmesi, kasra ismini veren Ihlamur ağaçlarının, plantasyona yeniden dahil edilmesi, bahçe içerisinde yer alan donatı elemanlarının tarihi dokuya uygun materyalden seçilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ülkemizdeki diğer tarihi ve kültürel miraslarımız gibi Ihlamur Kasrı ve bahçesinin de gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için, milli ve tarihi kültür bilinci vurgulanması gerektiği ve sahip çıkılarak korunması gerektiği belirtilmiştir.

SUMMARY

A STUDY OF LANDSCAPING VALUES OF THE IHLAMUR SUMMER PALACE THROUGHOUT HISTORY

In this study, landscaping values of the Ihlamur Summer Palace are investigated throughout history. Investigation of the historical development of landscaping and garden design started from the prehistoric era until Renaissance and Baroque periods. Palace and summer palace concepts of the Ottoman Empire are defined and sampled. The characteristics of palace and summer palace gardens during the era of Ottoman Empire is described, garden concept of Turks is defined, characteristics of Istanbul royal gardens and old Istanbul gardens are investigated, and examples of Istanbul royal gardens are presented.

The Ihlamur Summer Palace is a field study and its district in Istanbul is described together with geographic region. The architectural design of this summer palace is investigated from the past till today, development of the summer palace garden is examined throughout history and history of the Ihlamur Summer Palace is mentioned. The Ihlamur Summer Palace is converted to a royal garden during the reign of Sultan Ahmet III (1703-1730) and following the arrangements that took place during the reign of Abdulhamid I (1744-1789) and Selim III, Sultan Abdulmecid ordered the ruin of the houses of the vineyard in this area and made built retinue/courtisms' and ceremonial kiosks during 1849-1855. One of these constructions is the Ceremonial Kiosk thought and used for ceremonies. The other construction is the Retinue/Courtisms' Kiosk used sometimes for the attendants of the sultan and other times for the harem. Both of these constructions are known as the Ihlamur Summer Palace or Palaces. Construction was undertaken by Nigogos Balyan. The Ihlamur Summer Palace was designed according to the Baroque architecture style and built in a short time period. The Ihlamur Summer Palace has formed a chain of miniature sultan constructions specific to the palace architecture of the 19th century. The Ihlamur excursion spot consisting of Haci Huseyin Vineyard and the Muhabbet Garden lies in the Ihlamur Valley. Haci Huseyin Vineyard was belonging to Haci Huseyin Agha, who was one of the shipyard commanders in the 18th century. Although the land was turned into a royal garden during the reign of Sultan Ahmet III, it was still known as the Haci Huseyin Vineyard. It continued to be of interest during the reigns of Sultans Abdulhamid I and Selim III. These gardens were shaped according to the old Turkish garden perception, a pool with water-jet was built in the garden during 1790-91, the target stones were placed during 1790-1811, the fountain was built at 1855, and in 1866 several patrol buildings were made. Sultan Abdulmecid (1839-1861) had used this small vineyard house before he took on the reign. After he took the reign, he ordered built of today's' summer palaces in place of this vineyard house. As the region of the Ihlamur Summer Palaces was an excursion spot before, it continued to be a promenade place, miniature architectural elements like Islamic ritual places added a religious meaning and with the arrow shooting areas in arranged sets and the target stones, it was a sports area. Furthermore, the arranged sets carry the first landscaping traces of the district. The Ihlamur Summer Places lie in a 24.724 m² wooded area surrounded with high encircling walls. The Ihlamur Summer Palace garden carries the reflections of naturalistic English gardens, reflecting peculiarities of an Eastern garden with sets while showing Western Baroque garden design characteristics. Although little is known about the arrangements that took place during the reign of Sultan

Abdumecid, oil paintings performed during the reign of Sultan Abdulhamid II mirror its status at the end of the 19th century. These oil paintings show that two separate arrangements are one within the other. Between these two main constructions, an area with Baroque reflections, wide grass with a pool in the middle and some regions around the pool activated with small plant clusters like rose trees lie mirroring formalist garden designing style of the West. The excursion path is in accordance with the curve of the pool reflecting the baroque garden design of the West. Behind the structures and not-so-near environment lies an Eastern garden with sets, carrying characteristics of traditional Turkish garden under the shadows of trees forming a grove. An important feature of the Ihlamur Summer Palace garden is the high temple trees sheltering within. Higher trees like *Acer negundo*, *Aesculus hippocastanum*, *Cedrus libani*, and *Cedrus deodora* are an important element of plant design. The garden has wide grass surfaces. During Abdumecid era the garden is famous for its roses. Today roses in the garden are relatively reduced. The trees included in the plant design are big and shedding their leaves. In the plant design, *Tilia* spp. (Lime tree) naming this summer palace are seen. Surrounding the pool lie dwarfish trees with definite spaces in between, ivy plants covering the grass and reaching the bottoms of trees are seen. In the back part of the garden there is a set garden. This set garden includes long trees planted in a thick fashion, pool with water-jet, and a fountain. Structural design of the Ihlamur Summer Palace garden is investigated and water elements of the garden are established. In the set garden, the pool with water-jet is in circular form, carrying typical features of Turkish garden. This pool with water-jet is found and restored preceding its reuse. Ceremonial and Courtisms' Kiosks lie in a circular garden in which an informal shaped pool is seen. Oil paintings demonstrate that this informal pool look like a natural pond, which today is bounded by marble borders. Statues of lions and hyenas surround these borders. This pool is repaired during the restoration performed during 1978-1985 and put into reuse. In addition, in the garden there is a woody region outside the structures of the summer palace and this region includes a pool arranged in accordance with the informal style. There are two types of illumination elements within the garden. One of them reflects the baroque style while the other is a modern illumination element enlightening the structures. The paths in the garden are furnished with parquet stones. The 19th century engravings that managed to reach our day show that the ground of the garden is covered with soil material. Slate stones are used in the ground of the set garden. Circulation areas of the summer palace garden and garden places formed by tree groups have informal lines. In the set garden lying on the left side of the Ceremonial Kiosk, flooring of the ground at the border of the pool is designed with polygon shaped slate stones and grass grouting. Apart from these, artistic elements are scattered at various places within the garden. The pool at the region of Ceremonial and Courtisms' Kiosks is surrounded with statues of lions and hyenas. When oil paintings of the past are looked at, statues around the pool is seen. The addition of the lion statue to the garden arrangement happens later. The Baroque striped fountain leaning to a wall within the garden is another element of ornament carrying Turkish identity. The surrounding walls completely separate the summer palace from its outer environment. The surrounding walls open to the outer world through a hemstitch door in iron casting, settled in the same axis with the Mabeyn Kiosk and another door at the right side of the same kiosk. Engravings demonstrate that the garden is encircled with walls and bollards with crowns are seen. Today the garden is encircled with balustrades. Accesorial elements of the garden are sitting elements and orderly bins. The sitting elements are

of two kinds; first is the sitting groups in the front garden of the summer palace constructions, second is the sitting groups belonging to the cafeteria that is around the pool in the woody garden outside the constructions. There are two types of orderly bins, the first type refers to the bins on the paths while the second type belong to the cafeteria.

Within the context of field study a questionnaire is performed to visitors of the summer palace and the landscaping quality of The Ihlamur Summer Palace garden is evaluated. This questionnaire shows that The Ihlamur Summer Palace offers a wide green area to a big metropolitan city thus allowing a place of escape. These specific samples of the 19th century architecture somehow could preserve themselves in a small green texture and are places defined as constructions deserve to be visited. The centennial trees and the plant design of the garden bewitch its visitors among big construction groups. Residents of the surrounding district use the place for resting, recreation, and relaxation. Within the summer palace garden there is a cafeteria around the pool and this cafeteria is open in summer season for resting and recreational activities. The Ceremonial Kiosk is restored in our day and arranged as a museum palace while the Courtisms' Kiosk is designed as a place for sitting, resting, and watching the garden following complementation of its flaws. Today there is a construction in the garden used as a housing and it is planned to be turned into studios, workshop places, and exhibition sites for children and young people in terms of arts like paintings, statues, and music. Following proclamation of our Republic, Ceremonial Kiosk of the Ihlamur Summer Palaces, which was included in the Grand National Assembly of Turkey National Palaces in 1966, is restored as a museum palace and kept open for visiting. Courtisms' Kiosk and a part of the garden gives cafeteria services and in this garden, national and international receptions are held like other palaces and summer palaces. Depending on the results of the present investigation, the following conclusions are made when the Ihlamur Summer Palace garden is investigated in a historical process: The Ihlamur Summer Palace garden and its constructions was in a wide area in the past, however the negative impact of urbanization reduced this area. The high walls surrounding the garden as seen in old oil paintings are replaced with balustrades. The Lime trees that named this summer palace are no where to be seen in today's garden. It is not clear whether the garden lamps surrounding the pool are used in other parts of the garden and today these lamps do not hold a place. Although the forms of the pools are like the natural forms seen in past engravings, the sides of the pool is encircled today. Encircling borders lie around the pool and these marble borders seem to contribute to this arrangement at a later date. The lion statues around the house today give the impression of not being specific, depending on observations on visual sources. In the past groups of roses covered nearly all of the ground area while today these roses are very rare and reduced. The pool with lions lie in this rose garden between two summer palaces was restored and repaired in 1978-85 and made ready for reuse. Although the walking paths were made with mixed material composed of sand and pebble, today they are composed of parquet ve slate stones.

Questionnaires performed with the aim of preserving the present features of the Ihlamur Summer Palace garden as a cultural and historical inheritance and be carried over to future generations suggest the following measures: building survey of plantation should be prepared according to the sources in the archive documents and reviewed, the Lime tree giving their name to this summer palace should be reincluded in the plantation, and accessory elements within the garden should be chosen from material in accordance with historical texture.

Like other historical and cultural inheritances of our country, the Ihlamur Summer Palace and its garden need to be maintained and taken care of under national and historical cultural senses in order to carry over its presence to future generations.

1. GİRİŞ

1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı

Bahçe, mimari yapıları belirli sınır ve düzen içinde çevreleyerek estetik ve fonksiyonel bir dış mekan halinde onları kucaklayıp tanımlayan, onları süreç içinde büyük ölçüde değişikliğe uğratarak her devirde yapısal ya da bitkisel bir kompozisyon olarak ortaya çıkan yapay bir sanat türüdür. Eski dönemde park ve bahçelerle ilgili pek çok bilgi toplanmıştır.

Eski sanat tarihi incelendiğinde; rivayetlerin, minyatürlerin, rölyef, gravürler ve işlemler ile duvar fresklerinin yardımıyla, milattan önceye ait 30 asırlık bir devrenin peyzaj sanatı hakkında yeterli bilgiler edinmek mümkün olmaktadır. Araştırmanın çıkış noktası olarak tezin içeriğinde, Asya ve Mezopotamya bahçelerinden Barok dönemi bahçelerine kadar olan peyzaj mimarlığı tarihi süreci içinde bahçenin gelişimi ve bu çerçevede İhlamur Kasrı ve bahçesinin tarihi süreç içinde gelişimi anlatılmaktadır.

Beş bölümden oluşan çalışmanın ikinci bölümünde bahçenin tanımı yapılmış, peyzaj mimarlığının tarihi gelişimi kapsamında Asya ve Mezopotamya bahçeleri, Eski Çağ'da Mısır park ve bahçeleri, İslam bahçeleri, Eski Yunan bahçeleri, Roma ve Bizans bahçeleri, Ortaçağ'daki Avrupa bahçe ve parkları, Rönesans döneminde bahçe ve parklar, Barok bahçe sanatı anlatılmış; üçüncü bölümünde Osmanlı ve Türk Saray ve Kasır Bahçeleri çerçevesinde, Osmanlı ve eski Türk saray ve kasırları, saray ve kasırların tarihsel gelişimi, Osmanlı ve eski Türk bahçelerindeki tasarım öğeleri ve kasır bahçeleri ayrıntıyla açıklanmıştır.

Peyzaj mimarlığı tarihini anlatan ikinci bölümde Asya ve Mezopotamya bahçelerinden başlanarak bahçelerin tasarım özellikleri anlatılmıştır.

Mezopotamya'da, Mezopotamya halkı, Dicle ve Fırat nehirleri arasında uzanan, zengin yeşil vadileri tarım arazilerine dönüştürmüşlerdir. Çevrelenmiş duvarlarıyla geometrik şekle sahip bir peyzaj oluşturmuşlardır. Ağaç, kutsal bir semboldü. Bahçeler dış dünyaya kapalı olarak tasarlanmıştır. İçinden kanallarla geçen su

yapıları, cennetteki dört kutsal nehri simgelemektedir. Bu bahçeler, dünyadaki bütün meyve türlerini sembolik olarak barındırmaktaydı. İlkçağ Mezopotamya uygarlığında en fazla ün kazanmış olan bahçeler İ.Ö.600 dolaylarında Kral II.Nabukadnezar tarafından eşi Semiramis için yaptırmış olduğu ve dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilen “Babil’in Asma Bahçeleri”dir.

Eski Çağ’da Mısır’da Mısırlılar, Milattan önce 4000-5000 yıla kadar uzanan geçmişlerinde, yüksek kültürlerine paralel olarak, bahçe tanzimi işleriyle de uğraşmışlardır. Bahçeciliğin çok ileri gitmiş olduğu Mısır’da, geniş bahçeli evlerinde hindistan cevizi, hurma, palmiye, yabani incir, akçaağaç, akasya, nar ve limon gibi ağaçlar yetiştirmişler; bahçelerinde düz ve muntazam aleler tesis etmişler; büyük ve muntazam şekilli havuzlar yapmışlardır. Bahçıvanlar bu bahçelerde leylak, gül, su zambağı, inci çiçeği, peygamber çiçeği ve gelincik gibi çiçekler yetiştirmişler; serin ve gölgelik çardakların tesisine büyük önem vermişlerdir. Eski Mısır’dan sonra Arap yarımadasında da, Arapların İslam dinini ve kültürünü yaymaya başladıkları M.S. VII. asırdan itibaren hemen hemen bin sene süre ile bahçe sanatı, esas olarak İslam ve Hristiyan dinlerinin etkisinde gelişmiştir. İslam bahçe sanatının şekillenmesinde din felsefesi kadar, İslamiyetin yayılmış olduğu ülkelerdeki sıcak ve kurak iklim şartlarının da büyük rolü olmuştur. Kuran’da cennet, ağaçlarla gölgelendirilmiş, nar ve hurma ağaçlarının bol meyvesiyle süslü, fıskıyeli havuzların serinlettiği ve içinde dolaşan zarif hurilerin soğuk şerbetler sunduğu, bir yaşama mekanı olarak tasvir edilir. Müslümanlar, cennet mekanına olan özlemlerini, yaşadıkları alemde serin, yeşil ve güzel bahçeler düzenleyerek gidermeye çalışmışlardır. İslam ülkelerindeki bahçeler; Kuran’da anlatılan akarsularıyla, çiçek açmış ağaçlarla dolu cennet imgesine benzetilmiştir. İran bahçelerine, cennette olduğuna inanılan dört nehir fikrinden yola çıkarak, bahçe alanını dört ana bölüme, birbirini kesen dört su kanalı ile ayıran ve havuzlarla çiçek tarhlarıyla zenginleştiren formel bir düzen egemendir.

Eski Yunan’da da bahçe sanatının gelişmesi birçok savaşlar dolayısıyla gecikmiştir. Burada ilk bahçe tesislerinin, Girit’te başlamış olduğu anlaşılmaktadır. Yunan bahçe sanatında, ekonomik faydalanma düşüncesine daha çok önem verilmiştir. Yunanlılar, bahçelerde özellikle meyve, sebze, üzüm, elma, incir ve zeytin yetiştirmişler; meyilli arazi üzerinde kurdukları teraslı bahçelerde muntazam sulama kanalları tesis etmişlerdir.

Roma’da gelişen sofistike tasarım sadece Roma halk yapılarında ve kamu alanlarında görülmemiştir. Roma bahçelerinde ve evlerinin dekorasyon ve tasarımında da görülmüştür. Peristil bahçeleri Helenistik tarzdaki peristil avuları ile tasarım prototipini geliştirmiştir. Romalılarda bahçe sanatı uzun zaman geri planda kalmıştır. Romanın kuruluşu yıllarında meyvecilik ve tarla mahsulleri ön planda yer almıştır. Ticaret ve sömürgelerle zenginleşen Romalılar, geniş imar faaliyetlerine girişmişler; büyük çiftlikler kurmuşlar ve lüks sayfiye evlerine önem vermişlerdir. Bu bahçelerde muntazam şekilli parseller, düz aleler esas alınmış; bahçelere heykel ve vazolar yerleştirilmiş; ağaç ve ağaçcıklar budanarak şekillendirilmiştir. İlk genel park (halka açık park), Roma’da Lukul tarafından yaptırılmıştır. Bu park ve bahçelerde; büyük teraslardan, geniş merdivenlerden ve gölgeli allelerden faydalanılmıştır. Ağaçlar arasına heykel ve vazolar yerleştirilmiş, ağaç gövdelerine, sütunlara ve pergolalara sarmaşıklar sardırılmıştır. Romalılar, ağaçların yanında, ağaçcıklardan da istifade etmişler, bahçelerinde gül, menekşe, haşhaş, zambak, susam vs.gibi çiçekler yetiştirmişlerdir.

Ortaçağda manastırlar, birer bilim yuvası olarak üniversite kavramının temelini atmışlar ve sanatın geliştiği yerler olmuşlardır. Manastırın bir başka yönü de su kaynağı yakınında kurulup, tarım merkezi olarak kullanılmasıydı. Ortaçağ boyunca doğa uğraşısı, bahçede manastırdaki yaşantıya bağlı olarak gelişmiştir. Ortaçağ boyunca Avrupa’daki manastır bahçeleri, kullanışlılık kavramına uyarak rahiplerin yaşam için gerekli ürünlerin yetiştirildiği toprak parçaları olarak kabul edilmiştir. Kilise bahçeleri, esas itibariyle peristil tarzında düzenlenmiş; revaklı bir sundurma, ile çevrili olan avlular, dini mütalaa yeri ve dinlenme sahası olarak iyi bezenmiştir. Şatolarda ise bahçeye kilise ve manastırlarda olandan daha az önem verilmiştir. Şato bahçelerinde daha çok çiçekli çayırlara ve çayır kenarlarında kanepelere yer verilmiştir. Doğu Roma İmparatorluğunun yıkılması ve diğer başka milletler arasındaki paylaşımı, Roma park sanatının unutulmuş olmasına neden olmuştur.

Rönesans’ın doğuşu esas itibariyle İtalya’da başlamıştır. Rönesans, eski sanatların yaşadığı topraklar üzerine yepyeni bir anlayış getirmiştir. Rönesans devrinin insanı, iç duygusu ve usta şahsiyeti ile doğa varlıklarını üsluplaştırmayı bilmiştir. Rönesans adı altındaki bu sanat akımı kısa zamanda çok süratle taraftar bulmuş ve hemen yayılmıştır. İtalyan Rönesans’ının doğuşu Floransa’dır. Resimde, heykelde, edebiyat ve şiirde görülen bu yeni anlayış, mimarlık ve bahçe sanatında da kendini

göstermiştir. İntizam içinde kurulan bahçelerde, muhtelif teraslar ve düzlükler, labirentler, muhteşem merdivenler ve alleler, pergolalar ve çitler, balustradlar ve başlıklı sütun dizileri, su tesisleri, kaskatlar (çağlayanlar), çok katlı fıskiyeleler, çeşmeler, havuzlar ve mağaralar, budanarak forme edilen bitkiler, çoğunlukla görülen bahçe yapı elemanlarını teşkil etmiştir. İtalyan Rönesans bahçesinin etrafı görüşe açıktır ve gelip geçenlere de aittir. İtalya’da bu anlamda kurulmuş ve zamanımıza kadar uzanmış muhteşem saray ve villa bahçeleri mevcuttur. Rönesans devrinde üç ana tip bahçe teorisi sayılabilir. 1.tip, yeni fikirlere rağmen çoğunlukla klasik, antik ve Ortaçağ’a göre bahçeleri açıklar. 2.tip, bir çoğu Barok ve Rönesans bahçe yapımındaki uygulamalarla yaratıcı gücü geliştirir. 3.tip, sonuçta çeşitli neden sonuç ilişkilerini kombine eder. 18. ve 19. yy.’da devam eden kesin dizayn teorilerinden etkilenir. Almanya’da meydana getirilmiş olan Rönesans bahçeleri ise, gene İtalyan örneklerine göre meydana getirilmiştir. Almanya içinde bahçe sanatında kendine has bir gelişme görülmemektedir. Buna karşılık Fransa’da Rönesans bahçesi, büyük bir gelişme göstermiş ve özel Fransız bahçe stili ortaya çıkmıştır. Her yerde olduğu gibi Fransa’da da, hümanizm, Roma edebiyatı ve klasik Latin sanatı hakim olmuş ve bu arada, bahçe sanatında da İtalyan stilinde Rönesans bahçeleri kurulmuştur. Budanmış çiçeklikleri, rüzgarın ve suyun sesi, yosun ve taşın nemleri, fundalıkların ve çiçeklerin kokuları ve suyun tadıyla bu bahçeler bütün duylara hitap ederler. Doğal öğelerin insanı büyüleyen düzenlenişinde İtalyanların ulaştığı ustalık, Fransız krallarının büyük beğenisini kazanmış ve çok geçmeden Fransa’da bahçe mimarisinin esin kaynağı olmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümündeyse, Türk bahçe sanatının Rönesans bahçe sanatından ve Batı’daki kültürden nasıl etkilendiğini araştırmak amacıyla Osmanlı İmparatorluğu’nda saray ve kasır bahçeleri incelenmiştir. Öncelikle saray ve kasır kavramlarının tanımları yapıldıktan sonra Türk bahçe sanatı ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Saray ve kasırlar; hükümdar, padişah, kral ve devlet başkanlarının kaldıkları, yaşadıkları, çalıştıkları ve eğlendikleri büyük yapılara verilen bir isimdir. Kasır, sözcük anlamı olarak “Köşk” demektir. Kasır; saray ve köşk arasında, saraydan küçük, köşkten büyük anlamında, yalnız hanedandan olan kişilerin mevsim geçirmek için, dinlenmek ve avlanmak amacıyla kim zaman bir günlük, kimi zaman birkaç saatliğine kullandıkları yapılardır. Lale devri, Osmanlı imparatorluğunun kasır ve

köşk mimarisi açısından en parlak devirlerinden biri olmuştur. Fransızlarla sıklaşan ilişkiler sonucu Paris'e giden Çelebi Efendi'nin, Versailles Saray, ve Bahçelerinin planlarını getirmesi üzerine, köşk mimarisinde ilk batılı etkiler görülmeye başlanmış ve Sadabad olarak anılan Kağıthane ve çevresi bu planlardan esinlenerek yapılan havuzlar, bahçeler ve kasırlarla donatılmıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Mimarisi'nde görülmeye başlanan batı tesirleri, Türk Rokokosu olarak nitelendirilen bir süsleme akımıyla kasırlar ve sarayların süsleme ve dış bölümlerinde etkili olmaya başlamıştır.

Türk milleti için bahçe epey geç gelmiş ama doğa uğraşısı daima var olmuştur. Türklerin geç gelen bahçe uğraşısı kasır ve saray bahçelerinde geliştirilmeye çalışılmış ve bu nedenle sarayları inşa eden mimarlara görkemli saray bahçeleri yaptırılmıştır. Türk – Osmanlı kültüründe, saray bahçelerine ya da padişaha ait dış bahçelere de hasbahçe denirdi. Türk bahçelerinin ana nitelikleri en yalınından en varlıklılarına dek her bahçede görülmüştür. Öyle ki, konak ve saray bahçelerinin de bu temel düzenin çeşitlemeleri olduğu söylenebilir. Türk bahçesi, bu niteliklerini 18. yüzyılda Avrupa etkisi girene dek sürdürmüştür. Gerek Selçukluların gerek de Osmanlıların çini ve öbür süsleme sanatlarında kullandıkları çiçek, yaprak ve ağaç motifleri de doğaya ve bahçeye verdikleri değeri gösterir.

Bu çalışmanın dördüncü bölümünde ise alan çalışması olarak Ihlamur Kasrı bahçesinin tarihsel süreç içinde gelişimi incelenmiştir. Ihlamur Kasrı, Türk bahçe sanatında; düzenlenmiş setleriyle peyzaj mimarisinin çevredeki ilk izlerini taşımaya başladığı alanlardan biridir. Ihlamur Kasrı ve bahçesi kuruluşundan günümüze kadar olan gelişim süreci içinde incelenmiş, Ihlamur Kasrı bahçesinin geçirmiş olduğu değişiklikler ayrıntılarıyla ortaya konmuştur. Yapılan incelemeler de ise bugünkü kullanımına yönelik değerlendirmeler yapılarak, arşiv belgeleri araştırılarak, T.B.M.M. milli saraylar içindeki yeri ve önemi ortaya konmuştur. Yüksek çevre duvarlarının sınırlandığı, 24,724m² lik ağaçlıklı bir alan içindeki Nikogos Balyan'ın yaptığı bu iki yapı; Ihlamur Kasırları adlarıyla anıla gelmiştir. İstanbul'un her semtinde, orada yaşayanların kolayca gidebilecekleri mesireler vardır. Doğanın tüm güzelliğini sunduğu, havası, suyu ve manzarası güzel, genellikle bir dere kıyısında olan, çimenlerle kaplı, ağaçlarla gölgelenen çayırılar; dinlenme ve eğlenme yerleri olan mesireler halkın sosyal yaşamında önemli yer tutardı. Ihlamur Mesiresi de bunlardan biridir.

Bu araştırma kapsamında geçmişte var olan setli bahçeleriyle Ihlamur Kasrı, peyzaj mimarisinin çevredeki ilk örneklerinden biri olması nedeniyle incelenmiş, kasır bahçesinin yapısal ve bitkisel öğeleri etraflıca açıklanmış, geçmişteki ve günümüzdeki kullanımlarına yer verilmiştir. Ihlamur Kasrı ve bahçesi, tarihi süreç içinde geçirdiği değişimleri gösteren ana nitelikleri fotoğraf, gravür ve resimlerle anlatılmıştır. Planlar yardımıyla bitki rölevesi yapılmış, tasarım planları incelenmiş, bahçe düzeni tespit edilmiştir. Kullanıcılarla yapılan anket çalışmalarına yer verilmiş, günümüzde nasıl ve kimler tarafından kullanıldığı ve tanındığına ilişkin bilgi verilmiştir.

Sonuçlar ve önerilerin yer aldığı dördüncü bölümde, çalışmanın genel değerlendirilmesi yapılmış, T.B.M.M. Milli Saraylar bütününde yer alan kasır ve saray bahçelerinin taşıdığı önem vurgulanmış; Ihlamur Kasrı ve bahçesinin algılanması, tanınması, tarihi ve kültürel değerlere sahip çıkılması amacıyla korunması ve bakımına yönelik önerilerde bulunulmuş, kasır bahçesinin tarihi ve kültürel değerlerine zarar vermeden, çeşitli tehlikelere maruz bırakmadan, gelecek kuşaklara bırakılması için çözüm önerileri getirilmiştir.

2. PEYZAJ MİMARLIĞI TARİHİ

2.1. Bahçenin Tanımı

Bahçe, mimari yapıları belirli sınır ve düzen içinde çevreleyerek estetik ve fonksiyonel bir dış mekan halinde onları kucaklayıp tanımlayan, onları süreç içinde büyük ölçüde değişikliğe uğratarak her devirde yapısal ya da bitkisel bir kompozisyon olarak ortaya çıkan yapay bir sanat türüdür. Diğer sanatlarla olduğu gibi, istek ve amaçlara uygun, yapay bir eser olarak doğmuştur. Bahçe, doğal temellere dayanan bir insan ürünüdür. İnsan eli değmeden bahçe olmaz ya da Alain'in dediği gibi “Doğa tek başına bahçe yaratamaz” [4,5].

Bahçe, duruma göre sebzelerin, çiçeklerin, meyve ve süs ağaçlarının ya da bunlardan birkaçının bir arada yetiştirildiği; genellikle çevresi sınırlı arazi ya da alana verilen isimdir [4].

Bahçeler, kuruldukları amaca göre tarım (sebze-meyve), süs ve botanik bahçesi diye çeşitlere ayrılır: Sebze bahçesi; evlerin yanı başında ya da köy ve kent yakınında küçük ya da büyük parseller üzerinde sebze yetiştirilen yerdir. Meyve bahçesi; meyve elde etmek amacıyla meyve ağaçlarının yetiştirildiği yerdir. Süs bahçesi, dinlenme ya da gezinti için düzenlenmiş, ağaçlarla, süs çalılarıyla ve çiçeklerle bezenmiş özel ya da kamusal bahçedir. Botanik bahçe ya da bitki bahçesi; otsu ya da çalimsı bitki türlerinin yetiştirildiği ve incelenebilmeleri amacıyla familyalara göre sınıflandırılıp bilimsel adlarıyla etiketlendiği bahçeye verilen addır. Çocuk bahçesi, kreşle anaokulu arası yaştaki çocukları kabul eden kurum olarak adlandırılmıştır [4].

2.1.1. Peyzaj Mimarlığının Tarihi Gelişimi

Prehistorik devirlere uzanıldığında; o zamanın insanların mağara duvarlarına çizmiş oldukları figürler; onların yaşantılarını ve tabii varlıklarla olan ilişkilerini en güzel şekilde temsil ve ifade etmekte; bu insanların çağımızın insanıyla aynı duygu ve sanatta; resim ve heykelde ortak bir dil, anlaşma ve ifade kudretinde olduğunu göstermektedir. Fakat bu devrenin, bahçe sanatı ile ilgili belgeleri maalesef yoktur.

Buna karşılık eski sanat tarihi incelendiğinde; tarihi rivayetlerin, minyatürlerin, rölyef ve gravürler ve işlemler ile duvar fresklerinin yardımıyla, Milattan önceye ait 30 asırlık bir devrenin peyzaj sanatı hakkında, yeterli bilgiler edinmek mümkün olmaktadır [4,sf:11].

2.1.2. Bahçenin Tarihi Gelişimi

2.1.2.1. Asya ve Mezopotamya bahçeleri

İnsanlığın, avcılıktan tarıma doğru gelişimi, yaklaşık M.Ö.8.y.y.'da Mezopotamya'da ve Anadolu'da başlamıştır. Dünyanın ilk medeniyetlerinden biri olarak bilinen Sümerler Mezopotamya'da yaşamıştır. Sümerler M.Ö.2250 yılında, ilk olarak Babil'de yerleşmiş ve şehir kurmuşlardır. Sümerlerde, sosyal yapı, düzenliydi ve sınıflara dayanıyordu. İlkel insanlar tanrısalılaştırdıkları objelere ya da doğal varlıklara tapıyorlardı. Mezopotamya halkı, Dicle ve Fırat nehirleri arasında uzanan, zengin yeşil vadileri tarım arazilerine dönüştürmüşlerdi. Çevrelenmiş duvarlarıyla geometrik şekle sahip bir peyzaj oluşturuyorlardı. Ağaç, kutsal bir semboldü. Bahçeler dış dünyaya kapalı olarak tasarlanmıştı. İçinden kanallarla geçen su yapıları, cennetteki dört kutsal nehri simgeliyordu. Bu bahçeler, dünyadaki bütün meyve türlerini sembolik olarak barındırıyordu. Bu bahçelere uzak ülkelerden getirilen ağaçlar geometrik şekillerde dikiliyordu. Vahşi hayvanlar, avlanmak için bahçe içinde bulunuyordu. Pers şehirleri, engin arazilerin üstünde dağların eteklerinde büyük platolar halinde bulunmaktaydı. Pers peyzajında silüet olarak görünebilen tek yapı tapınaklardı [5].

Dini mimari ise Tanrı ile insanlar arasında bir bağ kurmayı amaçlayan “Zigurat” yani üzerinde tapınaklar bulunan, rampa veya basamaklarla çıkılan çok teraslı yapılar şeklindeydi. Ziguratlar batıl inançla, çoğunlukla 7 katlı inşa edilir, 7 ayrı renge boyanırdı. Bu suni tepeler, Gök Tanrısı'na yaklaşmak için eski yurtları Orta Asya'da yüksek tepelerde dua eden Sümerler'in düzlük olan Mezopotamya'da geliştirdikleri bir formdur. Sümerler'in ayakta kalabilmiş büyük anıtı Zigurat, M.Ö. 2250 yılında, ay tanrısı Nanna'ya adanmak için yapılmıştı. Cennet Tepesi olarak adlandırılmıştı. Terasları, ağaçlarla bitkilendirilmişti. Dış duvarları tuğla ve taştan inşa edilmişti. Asma Bahçeler fikri de Şekil:2.1'de görüldüğü gibi esas itibarıyla Zigurat formundan gelişmiştir [Şekil: 2.1] [3,5].

Şekil: 2.1. Babil'in Asma Bahçelerine ait bir resim [5]

Mezopotamyalılar elverişli ekolojik koşullar altında, doğal fizyonomiye dayanan bahçeler ve ormanca fakir olan Mezopotamya'da halk parkları meydana getirmiştir; suni tepeler üzerinde geniş bahçeler kurmuşlar ve bu bahçeleri suni göllerle süslemişlerdir. Bunlardan bazıları av parklarıdır [4,10].

İlkçağ Mezopotamya uygarlığında en fazla ün kazanmış olan bahçeler Kral II.Nabukadnezar tarafından eşi Semiramis için yaptırmış olduğu ve dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilen “Babil'in Asma Bahçeleri”dir. Arkeolojik bulgulardan ve kitabelerden bu bahçelerin 4, 5 dekarlık bir alanı kapladığı, temelden itibaren gittikçe daralarak yükselen, kademeli ve yoğun biçimde bitkilendirilmiş teraslardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Terastaki bitkileri sulamak için yarı mekanik bir sistem kurulmuştur. Tuğla yapıdaki su sızmalarını önlemek amacıyla “asfalt benzeri bir madde ile sıvanmış hasır” yalıtım malzemesi olarak kullanılmış; bunun üzerine harç ve iki sıra tuğla ile en üst kısma kurşunla yapılan bir tabaka yayılmıştır. Genellikle formel bir plan özelliği gösteren bu tip teras bahçelerinde, eğlence için ayrılmış serin köşeler, hareketli suları ile fıskiyeli havuzlar, gölge veren ağaçlar ve dekoratif çiçekler bulunurdu [5,10].

Bitkiler için yetiştirme ortamı doğrudan doğruya terasa oturmuş ve taşıyıcı tuğla sütunların içerisinde Melez-Larix, Servi-Cupressus, Sedir-Cedrus, akasya-acacia, huş-Betula, kavak-Populus, gibi büyük ağaçların köklerinin gelişebilmesi için büyük oluklar bırakmıştır [3].

2.1.2.2. Eski Çağ'da Mısır park ve bahçeleri

Mısırlılar, Milattan önce 4000-5000 yıla kadar uzanan geçmişlerinde, yüksek kültürlerine paralel olarak, bahçe tanzimi işleriyle de uğraşmışlardır. Bahçeciliğin çok ileri gitmiş olduğu Mısırdaki, geniş bahçeli evlerinde hindistan cevizi, hurma, palmiye, yabani incir, akçaağaç, akasya, nar ve limon gibi ağaçlar yetiştirmişler; bahçelerinde düz ve muntazam alleler tesis etmişler; büyük ve muntazam şekilli havuzlar yapmışlardır. Bahçıvanlar bu bahçelerde leylak, gül, su zambağı, inci çiçeği, peygamber çiçeği ve gelincik gibi çiçekler yetiştirmişler; serin ve gölgelik çardakların tesisine büyük önem vermişlerdir [4, sf:11].

Mısır bahçeleri geometrik duvarlarla çevrilidir. Dar vadilerdeki ve Nil'in dışındaki tarım arazileri renk renk ve çizgisel formlar oluşturmaktaydılar. Nil'in çevresinde doğal yeşil alan bulunmamaktaydı [5].

Asillerin mezarları bahçe manzaralıydı. Bu mezar sahibi ölümden sonraki yaşamında da zevk ve sefa içinde yaşamayı umduğu için mezarını güzel bahçe manzarasına sahip bir yerde inşa ettiriyordu. [10].

Eski Mısır'da ilk bahçe örneğini 4. Krallık devrinin ilk Kralı Mete'nin M.Ö.2720 yılında yaptırdığı bir ev ve çevresi verir. Bu bahçe kare şeklinde olup, içinde palmiye, incir ve akasyalar yetiştirilmiştir. Bahçe içinde bir su gösterisi ve çok sayıda havuz bulunmaktadır [3].

İlkçağ Mısır bahçelerine ait belgelerden bahçenin esas olarak formel ve simetrik bir plana sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bahçe alanının etrafı, çöl fırtınalarından, vahşi hayvanlardan ve istilacılardan korunmak için yüksek duvarlarla çevrelenmiştir. Bahçenin iki ucunda dikdörtgen veya "T" şeklinde bir havuz bulunur. Bu büyük havuzların sulama gibi fonksiyonlarının yanında banyo, kayık gezintisi, balık ve ördek yetiştirmek gibi fonksiyonel görevleri de düşünülmüştür [3,4].

Bitkisel düzenleme denetli yataklar içinde formel ve firavun inciri, hurma, palmiye gibi ağaçların birlikte kullanıldığı ritmik bir düzen içindedir. Bahçe sınırı ve havuzun

etrafı düzenli aralıklarla dikilmiş ağaçlarla çevrilmişti. İlkçağ Mısır bahçelerinde meyvelik, bağ gibi fayda sağlayıcı kısımlar ile süs bahçelerinin bir arada düzenlenmesi ortak bir planlama özelliğidir [4,5,10].

Eski kayıtlardaki örneklere göre, sade bahçelerden, düzenli bahçe tasarımına geçişte, formel ve simetrik düzenin hakim olduğu, özellikle su ögesinin her zaman ön planda olduğu ve mutlaka kullanıldığı görülmüştür. Bu kesinlikle suyun öneminden kaynaklanır. Geliştirilen sulama teknikleri günümüz kent yaşamındaki yollarda bulunan yağmur suyu toplama kanallarının temelini oluşturmuştur. Bahçe düzenlemelerinde su toplama noktaları bahçelerin merkezlerine yerleştirilmiştir. Eski Mısır'daki bahçe düzenlemelerinde su sarnıçlarının bol miktarda kullanıldığı, genelde dikdörtgen formun hakim olduğu bahçelerde tam bir ayna simetrisinin kullanıldığını, teras düzenlemelerin yoğunluğunu, örneklerden anlayabilmekteyiz [3,4,10].

Eski Mısır çevre düzeni içinde anıtsal karakterli elemanlara yer verilmesi ise diğer önemli özellik olup, bu fikir, heybeti, ihtişamı ve gücü simgeleyen hemen her yerde uygulanmıştır. Deir-el Bakhari bu düzene bir örnektir. Tapınağı tam karşıdan görene göre iki tarafı sfenksli ve ağaçlandırılmış bir bulvar bulunmaktadır. Bazı elemanlar simetrikidir. Eski Mısır'daki bu düzenin etkileri eski Yunan mimarisine de yansımıştır [4].

2.1.2.3. İslam Bahçeleri

İslamiyet, Arabistan'da doğuşundan itibaren hemen hemen yarım asırdan az bir zaman içinde, süratli bir yayılım göstermiş ve Filistinden başlayarak Irak, Suriye, Mezopotamya ve Mısır'ı takriben İran, Türkistan, Pencap'ın bir kısmı ile kuzey Afrika'dan İspanya'ya kadar uzanan muhteşem bir İslam Dünyası'nın ortaya çıkışını sonuçlandırmıştır. Bu sebeple, İslam kültürü ve İslam Sanatı, belli bir halka ve kültüre ait olmanın ötesinde, çeşitli uygarlıkların kültür ve sanat gelenekleri üzerinde olgunlaşan ve hepsine, kendine öz ve ortak özellikleri yerleştiren, bağımsız bir sanat olarak ortaya çıkmıştır. Genellikle İslam sanatının hemen bütün dallarındaki gelişmesinde İran ve özellikle Türk düşüncesi, zevki ve geleneklerinin etkisi, kendisini kuvvetle belli etmektedir. Bunda hiç şüphesiz İslam dünyasının büyük bir kısmının Türklerin hakimiyetinde dokuz asırdan fazla bir zaman kalmış olmasının payı büyüktür. Arapların İslam dinini ve kültürünü yaymaya başladıkları M.S. VII.

asırdan itibaren hemen hemen bin sene süre ile bahçe sanatı, esas olarak İslam ve Hristiyan dinlerinin etkisinde gelişmiştir. Fakat özellikle Avrupa’da Rönesansa kadar İslam Bahçe sanatı, bütün Akdeniz ülkelerinin bahçe sanatına etkisi büyüktür. Hatta Arap hakimiyetinden sonraki mutaassıp Katolik İspanya’da bu izler uzun zaman kalmış ve Hristiyan yapıtlar İslam tarzında tanzim edilmiş bahçeleri ile acayip bir çelişki halinde görülmüşlerdir. Hangi ülkede olursa olsun, İslam bahçe sanatının şekillenmesinde din felsefesi kadar, İslamiyetin yayılmış olduğu ülkelerdeki sıcak ve kurak iklim şartlarının da büyük rolü olmuştur. Kuran’da cennet, ağaçlarla gölgelendirilmiş, nar ve hurma ağaçlarının bol meyvesiyle süslü, fıskıyeli havuzların serinlettiği ve içinde dolaşan zarif hurilerin soğuk şerbetler sunduğu, bir yaşama mekanı olarak tasvir edilir. Müslümanlar da cennet mekanına olan özlemlerini, yaşadıkları alemde böylesine serin, yeşil ve güzel bahçeler düzenleyerek gidermeye çalışmışlardır. Diğer taraftan, uzun asırlar çöl, Araplar için haşin bir efendi olmuştur. Ekolojik şartlardaki yetersizlikler, harpçi ve atletik bir kavmin yetişmesine neden olmuştur. Fakat işgal ettikleri yerlerde daha uygun iklim şartları ve toprak zenginliği bulduklarında, Araplar ruhi bir yumuşaklığa erişmiş ve sanatkar dehalari ile sanatın çeşitli dallarında çeşitli eserler vermişlerdir. Zaptedilen şehirler kısa zamanda zarif saraylar, ibadethaneler ve bunların çevreleri gölgenin, çeşitli havuzların, zengin bir yeşilliğin yer aldığı bahçelerle bezenmiştir. Bu eşsiz bahçe sanatlarından günümüze, az bir değişikliğe uğrayarak ulaşan örneklerle, daha çok İslam uygarlıklarının bazı ülkelerinde ve özellikle İspanya, İran ve Hindistan’da rastlanmaktadır [4,10,22].

M.S. 732’de İberya’da başlayan İslam hükümdarlığı sekiz asır kadar bir zaman devam etmiş ve 1491 yılında son bulmuştur. Aradan geçen yedi asırdan fazla zaman içinde İspanya İslam kültürü ile devamlı şekilde temasta kalmış ve politik yönden de İslam birliğini devam ettirmiştir. İşte bu süre, İslam kültürünün hemen her sanat dalında, İspanya’ya damgasını vurmasına yetmiştir. Avrupa’daki diğer ülkeler, Romalıların bozmuş oldukları bütünlüklerini yeniden kurmağa ve huzursuzluklarını gidermeğe çalışırken Emeviler İspanya’da lüks ve ihtişam içinde bir devir yaratacak politik seviyede bulunuyorlardı. İspanya’da İslam hükümdarlığının merkezi olan Kordova o devirde yüksek bir hayat standardına ve medeni bir yaşama seviyesine imkan sağlayan emin ve sağlam bir idareye sahipti. Guadavakir vadisinde elli bin lüks villanın inşa edilmiş olduğu rivayet edilir. Bunların hemen hepsi yok olmuş durumdadır. Hatta bunlara ait ne bir plan, ne resim ne de detay tasvirlerine

rastlanmaktadır. Çeşitli tahriplere ve ihmale rağmen İspanya’da İslam Bahçelerine ait bugüne gelebilen fevkaalede örneklerle, son İslam hükümdarlığının merkezi olan Granada’da rastlanmaktadır. İspanya’da İslam izlerinin kalabilmesindeki sebepler İspanyol karakterinin konservatif ruhtan geldiği kadar, İslam bahçelerinin evin içinde, onunla içli dışlı oluşundan ve ev ile beraber yaşamış olmasından ileri gelir. [5,10,22].

İslam, üç kıta üzerinde çok uzun bir zaman süresini içine alan bir kültür yaratmıştır. Erken İslam döneminde, bahçeciliğe çok uygun koşullar göstermediği düşünülen topraklarda bile havuzları, köşkleri ile Dicle kıyılarında zengin bahçe kültürü yaratılmıştır [22].

İran’da, İspanya’da ve Hindistan’da belirli şema gösteren İslam bahçelerinin düzeni, dinsel kavramlar açısından ortaklık göstermişse de, kökleri değişik kültürlerle dayanan, iklimleri ve toprakları değişik özellikler gösteren bölgelerde yaratılmış olan bahçelerde tam bir ortak şema da bulmak mümkün olmamaktadır. Hindistan’da, özellikle Şalamar ve Agra’da, tamamen simetrik bir şemaya bağlı “çahar-bağ”larla

Şekil: 2.2. Shalimar Bahçesi-Kaşmir [48]

(dörtlü bahçe), su kanalları ve havuzlarla yaratılan İran bahçeleri ve Granada'da tepelerin yamaçlarına teraslar halinde ve avlularda iki uçlarındaki pavyonlarla birlikte bütünleşen formel planlardaki İslam devri bahçeleri farklıdır [Şekil: 2.2] [4,6].

Çöllerde, vahalar bir çeşit cennet bahçesi olarak bilinirdi. İslamiyet, kuzey Afrika'dan güney İspanya'ya ve Asya'dan Hindistan'a kadar kurak zonlarda, büyük sıcaklık ve soğukluk farklarının olduğu bölgelerde yayılmıştı, bu nedenle su çok önemli bir elementti [10].

İslam ülkelerindeki bahçeler; Kuran'da anlatılan akarsularıyla, çiçek açmış ağaçlarla dolu cennet imgesine benzetilmiştir. İran bahçelerine, cennette olduğuna inanılan dört nehir fikrinden yola çıkarak, bahçe alanını dört ana bölüme, birbirini kesen dört su kanalı ile ayıran ve havuzlarla çiçek tarhlarıyla zenginleştiren formel bir düzen egemendir. [24]

İlkçağ İran bahçelerinin şekillenmesinde iklim kadar dini inanışlar da etkili olmuştur. Eski bir inanışa göre dünya ve hatta cennet “dört büyük nehir tarafından dört kısma bölünmüş bir mekan” olarak kabul edilirdi. Bu yüzden İran bahçelerinde genel bir kalıp olarak birbirini dik kesen farklı uzunlukta iki su kanalının ortaya koyduğu formel plan düzenlemenin temelini oluşturur. Bu bahçelere “Çahar Bağ” yani dört bahçe adı verilirdi. Bu planlamanın bütünü içinde su, bahçenin en önemli elemanıydı ve kanalların birbirini kestiği merkezi kısımda büyük bir havuz veya tepelik üzerinde bahçe pavyonu bulunurdu. Ayrıca dört parçalı planın her kısmının ortasına birer küçük havuz yerleştirilirdi. Bu bahçelerde bitkilendirme de formel kalıplar içinde olmuş, bitkilerin düzenli sıralanmasına ve birbirleriyle yaptıkları açılara dikkat edilmişti [7].

Kaçınılmaz bir kültür ilişkisi içinde bulunan İran'ın birbirini kesen su kanalları ile belirli bir düzen gösteren, çahar-bağ, yani dört bahçe şeması ve kültürünün etkisi, Anadolu'ya gelip yerleşen ve çeşitli devletler kuran Türklerin yarattıkları bahçelerde; Diyarbakır'da Kale içindeki Artuklu Sarayı'nın mozaikle süslü havuz ve kanalı çevresinde geliştirilmiş bahçesinde; Selçukluların Kubadabad Sarayı bahçelerinde ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde, bunun gibi daha nice bahçelerinde kendini gösterir [20,21,25].

İran sivil mimarisinde ev örnekleri incelendiğinde, başlangıçta bunların Mezopotamya'daki gibi düz damlı oldukları ve avlu sisteminde bir plan özelliği taşıdığı görülmektedir. Daha sonraları özellikle Sasaniler devrinde yapılan yapıların kubbeli salonları, büyük kemerli kapıları olduğu bilinmektedir. Hemen hemen her devirde değişen ortak özellik ise evlerin bahçelerine ve havuzlarına verilen önemdir [7].

2.1.2.4. Eski Yunan Bahçeleri

Bahçe sanatının gelişmesi, genel olarak ulusların refaha ulaşmalarını izlemektedir. Nitekim, Eski Yunan'da da bahçe sanatının gelişmesi birçok savaşlar dolayısıyla gecikmiştir. Burada ilk bahçe tesislerinin, Girit'te başlamış olduğu anlaşılmaktadır [1,4].

Yunan bahçe sanatında, ekonomik faydalanma düşüncesine daha çok önem verilmiştir. Yunanlılar, bahçelerde özellikle meyve, sebze, üzüm, elma, incir ve zeytin yetiştirmişler; meyilli arazi üzerinde kurdukları teraslı bahçelerde muntazam sulama kanalları tesis etmişlerdir [4].

Eski İran, Asur ve Mısır sanatının etkisinde kalan Yunanlılar, ağaçlara büyük saygı duymuşlar; dini adak ve kurban yerlerini ağaçlıklı yerlerde seçmişler ve ibadetlerini ağaçlar altında yapmışlardır. Yunan kahramanlarının mezarları, mabetler, akademiler hep ağaç tesisleriyle süslenmiş ve büyük Filozoflar, bu ağaçlar altında açık hava dersleri yapmışlardır. Doğu ile temasa geçerek birçok şey öğrenen Yunanlılar, bahçeli evler ve villalar kurmaya başlamışlardır. Örneğin; Eski Yunana bağlı olan İskenderun ve Antakya kentleri, bahçeli villalarla ve uzun sütunlu caddelerle süslenmiştir. Bahçelerde; köşkler, havuz, çeşme ve çağlayanlar, kule, mabet ve kameriyeler yer almıştır [1,4].

Yunanlılar bahçe tanziminde genel olarak muntazam şekilli parsellerden, düz yollardan, kısa ve dekoratif ağaçlardan, çiçeklerden istifade etmişlerdir [4].

2.1.2.5. Roma ve Bizans Bahçeleri

Romalılarda bahçe sanatı uzun zaman geri planda kalmıştır. Romanın kuruluşu yıllarında meyvecilik ve tarla mahsulleri ön planda yer almıştır. Ticaret ve sömürgelerle zenginleşen Romalılar, geniş imar faaliyetlerine girişmişler; büyük çiftlikler kurmuşlar ve lüks sayfiye evlerine önem vermişlerdir. Bu bahçelerde

muntazam şekilli parseller, düz alleler esas alınmış; bahçelere heykel ve vazolar yerleştirilmiş; ağaç ve ağaçlıklar budanarak şekillendirilmiştir [1, 2, 4].

Deniz kenarı villaları, sayfiye köşkleri, muhteşem park ve bahçelerle süslenmiştir. Hemen her zengin, hem kentte hem de kent dışında bahçeli evler inşa ettirmiştir [2].

İlk genel park (halka açık park), Roma'da Lukul tarafından yaptırılmıştır. Bu park ve bahçelerde; büyük teraslardan, geniş merdivenlerden ve gölgeli allelerden faydalanılmıştır. Ağaçlar arasına heykel ve vazolar yerleştirilmiş, ağaç gövdelerine, sütunlara ve pergolalara sarmaşıklar sardırılmıştır. Romalılar, ağaçların yanında, ağaçlıklardan da istifade etmişler, bahçelerinde gül, menekşe, haşhaş, zambak, susam vs.gibi çiçekler yetiştirmişlerdir [4].

Roma'da gelişen sofistike tasarım sadece Roma halk yapılarında ve kamu alanlarında görülmemiştir. Roma bahçelerinde ve evlerinin dekorasyon ve tasarımında da görülmüştür. Peristil bahçeleri Helenistik tarzdaki peristil avuları ile tasarım prototipini geliştirmiştir. Şekil:2.3'te görülmektedir [Şekil:2.3] [4].

Roma imparatorluğunda, Augustus zamanında, Octavius Quartio Evi Pompeii bahçesine güzel bir örnektir. Bahçenin etrafında bir dizi havuz ve fıskiye vardır. Şekil:2.4'te görüldüğü şekliyle Pompeii bahçelerinde, duvar boyamaları ve mozaikleri Eski Roma'daki aşkın doğasını anlatmaktaydı [Şekil:2.4] [10].

Ev ve çok katlı yapılarla dolu metropolislerin dışında, Via del Abbondanza gibi villaların bahçeleri ilgi çekmekteydi. Villa, köy evi gibi mimari bir yapı olarak güzel bir yaşam vizyonunun temsil etmekteydi. Duvarlardaki bahçe manzarası boyamaları, bahçelerde sihirli bir etki yaratmaktaydı. Duvarlara yapılan bahçe resimleri çoğunlukla avlu içlerindeki duvarlara yapılmaktaydı. Şekil:2.5'te görüldüğü haliyle bunun yanı sıra villa resimleri de bahçe duvarlarını süslemekteydi [Şekil:2.5] [4,10].

Romalı mimarlar ve mühendisler gereken mimari hassasiyeti, tüm yapılarda göstermişlerdir. Bahçelerde geometrik formlar kullanmışlar ve günlük aktiviteleri şekillendiren yapıların tasarımında geometrik formlar kullanmışlardır. Romalılar bahçelerde aksiyel kompozisyonlar kullanmışlardır. Şekil:2.6'da görülen formlarda olduğu gibi simetri mekanı destekleyen tasarım formu olarak kullanılmıştır. Simetri yaklaşımı Roma kentsel tasarımına da yansımıştır [Şekil:2.6] [1]

Bizans sanatına, Eski Yunan, Roma ve Asya uluslarının etkisi olmuştur. Bizans'ta Elen klasik sanatının abidevi sadeliğinden uzaklaşılarak renkli, parlak ve gösterişli

bezeme sanatına aşırı derecede önem verilmiştir. İç bezemede geometrik motifler ön plana geçmiştir [Şekil:2.7] [2,4].

Şekil: 2.3. Pompeii bahçesi [54]

Şekil: 2.4. Pompeii bahçesi [54]

Şekil: 2.5. Hadrian Villa Bahçesi

Şekil: 2.6. Hadrian Villa Bahçesi, havuz çevresi

Şekil: 2.7. Hadrian Villa Bahçesi, havuz etrafındaki sütunlar

İstanbul’da meydana getirilmiş olan saray bahçeleri en meşhurlarıdır. Geniş iç avlular şeklinde kurulmuş olan bu bahçelerde, altın ve gümüşle kaplı su kanallarından, renkli ve geometrik şekillerden ve süslerden faydalanılmıştır. Muntazam şekilli olan Bizans bahçelerinde, suya çok önem verilmiştir; özellikle çeşme, havuz, çağlayan ve dereciklerden istifade edilmiştir [4].

2.1.2.6. Ortaçağdaki Avrupa bahçe ve parkları

Ortaçağ’ın belirgin bir niteliği dışa kapanıklılığıydı. Konutlar nasıl sokağa kapatılmışsa; kentler de çevre kırlara kapatılmıştı. Zaten kent sağladığı güvenlik nedeniyle, kırsal halkı mıkknatis gibi çekiyordu. Kent, dış dünyadan desteklendirilmişti ve bakış kuleleriyle donatılmış duvarlarla ayrılarak düşmana karşı korunmaya çalışılmıştır [37].

Ortaçağda manastırlar, birer bilim yuvası olarak üniversite kavramının temelini atmışlar ve sanatın geliştiği yerler olmuşlardır. Hac yolları manastırları bağlayarak çağın sanatını hem birleştiriyor; hem de birinden öbürüne yenilikler katarak zenginleştiriyordu. Manastırın bir başka yönü de su kaynağı yakınında kurulup, tarım merkezi olarak kullanılmasıydı. Bu nedenle Ortaçağ boyunca doğa uğraşısı, bahçecilik, manastırdaki yaşantıya kavram olarak bağlı kalmıştır. Şekil:2.8’de de görülmektedir [Şekil: 2.8] [3].

Kent, dönemin mevcut politik ortamında sağladıkları güven ortamıyla halkı mıkknatis gibi çekmekteydiler. Bu nedenle de Ortaçağ boyunca doğa uğraşısı, bahçede manastırdaki yaşantıya bağlı olarak gelişmiştir. [7].

Bahçe, Avrupa’da papazların eli altındaki kilisenin en önemli bir unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Ortaçağ boyunca Avrupa’daki manastır bahçeleri, kullanışlılık kavramına uyarak rahiplerin yaşam için gerekli ürünlerin yetiştirildiği toprak parçaları olarak kabul edilmiştir. Genellikle bir sebze bahçesi, ilaç yapımına yarayan bitkilerin yetiştirildiği bir bahçe, meyve ağaçlığı ve çoğunlukla kiliseyi bezeyerek çiçeklerin yetiştirildiği bir çiçek bahçesinden meydana gelen dış mekan, halktan korunmak üzere yüksek duvarlarla çevrilirdi. Sofrada kullanılacak balıkların beslendiği bir de havuz bulunurdu. Havuzların dışında bazen de yabani veya süs hayvanlarının, mozaik süslemelerin varlığı klasik Roma bahçeciliğinin kalıntılarındandır. Kilise bahçeleri, esas itibarıyla peristil tarzında düzenlenmiş;

Şekil: 2.8. Ortaçağ'da manastır bahçesi [45]

revaklı bir sundurma ile çevrili olan avlular, dini mütalaa yeri ve dinlenme sahası olarak iyi bezenmiştir. Köşeye ve ortaya bir fiskiye yerleştirilmiştir. Benedikt'in papazları, boş zamanlarında toprak kültürü ile de uğraşmışlar; hatta kendilerine bahçe kanunları yapmışlardır. M.S. 900 yılında yapılmış olan St.Gallent Manastırının bahçe planı, bizzat Baş Rahip tarafından hazırlanmıştır. Keskin hatlar, dik açılar ve geometrik tanzim edilmiş olan bahçede, tıbbi bitkiler, gül, leylak, sedef otu, ada çayı, glayöl, rozmarin ile elma, kayısı, üz, muşmula gibi meyve ağaçları ve sebze (soğan, pırasa, kereviz, ıspanak, turp vs.) yetiştirilmiştir. Bu devirdeki istifade bahçeciliğinde, süslemeye de yer verilmiş ve sulama tesisleri kurulmuştur [Şekil: 2.9] [1,4,11].

Hristiyanlıkta çiçeklerin ayrı manaları vardır. Örneğin, zambak, temizlik ve şahadet anlamına gelirdi [11].

Şatolarda ise bahçeye kilise ve manastırlarda olandan daha az önem verilmiştir. Şato bahçelerinde daha çok çiçekli çayırılara ve çayır kenarlarında kanepelere yer verilmiştir. Sonraları fiskiyeli havuzlar, mozayik taş döşeli yollar, pergola ve kameriye ile dik yollar ve muntazam bölümler önem kazanmıştır. XI. Yüzyıla doğru, ilk defa Floransa'da halk bahçeleri kurulmuş; bu bahçelerde, çayırılık sahalara ve

ağaçlıklara fazla yer verilmiş ve buralarda bayram şenlikleri, oyunlar ve günlük eğlenceler tertip edilmiştir. Bu sırada botanik bahçeleri de ilgi toplamaya başlamıştır. Örneğin, Prag'da bir botanik bahçesi kurulmuş; İspanya'da Albertus Magnus, bahçecilikte büyük şöhret yapmış ve sihirbaz çiçekçi olarak tanınmıştır. Şato bahçelerinin en tipik özelliklerinden birisi, çok bölüntülü bir sirkülasyon meydana getiren dama tahtası kalıbı içindeki çim ve çiçek tarhlarıdır. Genellikle bunlar yer seviyesinden 20-30 cm kadar yükseltilmiş bitki yastıkları şeklinde idiler. Böylece iyi bir drenaj sağlayan bu tarhların etrafı tuğla, taş veya ahşap ile çevreleniyordu. Bahçede dolaşan çocuk ve hayvanların zararını önlemek için ise, tarhların kenarlarına zarif tel veya demir işçiliği ve çoğunlukla ahşap kafeslerden çit örüyordu. Şekil:2.9'da da görülmektedir [Şekil:2.9] [4,10,11,12].

Doğu Roma İmparatorluğunun yıkılması ve diğer başka milletler arasındaki paylaşımı, Roma park sanatının unutulmuş olmasına neden olmuştur [12].

Şekil: 2.9. Ortaçağ manastır bahçesi, tıbbi bitkilerin yetiştirildiği bahçeler [45]

Romanın şık ve zarif bahçeciliği yerine orta zamandaki bahçe ve park sanatı, daha çok fonksiyonel özellikleri açısından kullanılırdı. Klasik parkın fevkalade güzel parterleri, heykelleri, çiçek bahçeleri, çiçekler arasında sebze tarhları bulunurdu ve

bu bölümlerde doğal bitkiler yetiştiriliyordu. Orman içindeki Av parkları, taşla döşenmiş yollarla avcılık yapılabilmesi için bölümlere ayrılmıştı. Bunlar doğal yetişme koşullarına bırakılırdı [11].

Orta zaman bahçeciliği, en eski Roma stiline örnektir. Bu devirdeki Manastır bahçelerinde bu daha kolay görülebilir. Allelerin doğruluğu, bunların dikey açılarla kesilmesi, meyve ağaçlarının dikilmesindeki simetri, alleler arasındaki yerlerde yapılan sera ve çiçek tarhlarındaki simetri Roma Devletinin ilk zamanlarındaki Roma bahçelerinin özelliklerindendir [11,12].

2.1.2.7. Rönesans döneminde bahçe ve parklar

Rönesans'ın doğuşu esas itibariyle İtalya'da başlamıştır. Rönesans, eski sanatların yaşadığı topraklar üzerine yepyeni bir anlayış getirmiştir. Rönesans devrinin insanı, iç duygusu ve usta şahsiyeti ile doğa varlıklarını üsluplaştırmayı bilmiştir. Bu suretle, bir endividualismus akımı ortaya çıkmış ve Ortaçağ'ın hülya aleminden uzaklaşarak, gerçeğe dönüş, ruh ve zeka hakimiyeti, maddeye biçim verme ve resimde derinlik duyguları gelişmiştir. Bu yeni anlayış, bahçe sanatında da kendini göstermiştir [12].

15. asır başlarında yani 1420'lerde İtalyan sanat dünyasında değişiklikler başlamıştır. Sanat dünyasındaki yalınlık yerini daha zengin bir üsluba terk etmiş hayat sokakla daha bütünleşmiştir. Rönesans adı altındaki bu sanat akımı kısa zamanda çok süratle taraftar bulmuş ve hemen yayılmıştır. Vatikan veya soylu, varlıklı, tarihe imza atmış ailelerin yanına sığınmış sanatkarlar, bu ortamda sağlanan konfor altında rahat çalışmış, ürünler vermiştir [3,4,11]

İtalyan Rönesans'ının doğuşu Floransa'dır. İ.S. 1420 tarihinde Toscana'da (Floransa ve civarı) yeni bir sanat anlayışı geliyordu. Kuzey Avrupa gotik stilinde eserler verirken Güney Avrupa'nın Latin memleketlerinde Roman stilinde mimari öncelikli ve yaygın olarak kullanılıyordu [12].

Zamanın ressam, heykeltıraş, müzisyen ve yazarları ortak bir şuurla toplum psikolojisini bu yeni akımı teşvike desteklemeye yöneltmişlerdir. Birkaç yüzyıllık bir geçmişe sahip ünlü Medici ailesinin Rönesans devrine rastlayan kişisi Cosimo Medici bu sanat akımını destekleyen zengin ve kültürlü bireyi idi. Medici ailesinin

İtalya sanatına büyük hizmeti dokunmuştur. Barok, Rönesansın selefi olarak ölçüyü biraz zenginleştirmiştir. [13].

Resimde, heykelde, edebiyat ve şiirde görülen bu yeni anlayış, mimarlık ve bahçe sanatında da kendini göstermiştir [13].

Ortaçağ'dan Rönesans'a geçiş aşamasında klasik yapıtların tekrar değer kazanıp okunması, erken hümanistlerin gözünde bahçenin bir öğrenim yuvası düzeyine yükselmesine yol açmıştır. Bu sanatkarlar özellikle kırlara, dağlara ait tasvirleri ile sanatta derinlik anlamını ve dolayısıyla perspektifi idealize etmişlerdir. Bunun sonucu olarak uzun; çevreye bakma, onu kavrama ve ifade etme duygusu, bahçe sanatında yepyeni bir gelişmeyi çevreye açılmayı, tabiatla kucaklaşmayı getirmiş “vista” kavramı ile yavaş yavaş Rönesans bahçeleri şekillenmiştir [13].

İtalyan Rönesans bahçelerinin etraflı bir tablosunu çizmek için, İtalyanların bahçeye ait düşüncelerinin temellerini eski Yunanistan'da aramak gerekir. Yunanistan'da avlular, oturma odalarının açık hava yaşama mekanı şeklindeki uzantısından ibaretti. Halk parkları ve filozof bahçeleri ise, bahçenin eğlence, dinlenme ve düşünme sahası olma fikrinden gelir. İlk defa eski Yunanistan'da bahçe, insan ruhuna hitap eden bir karakter kazanır ve böylece Mısır bahçelerinde olduğu gibi daha çok yiyecek elde edilen, Asurlular'ınki gibi avlanma amacına hizmet eden veya tanrılara adanmış bir açık mekan olmaktan çıkar. Eski Romalılar ise villa bahçeleri için geniş ölçüde Yunanistan'dan ilham almışlardır. Bu etkiyi “Hadrian'ın” Roma yakınındaki villasında görmek mümkündür. Burada geniş bir saha, bir seri bina ve bahçelerle kaplıdır. Bunlar; saray, tiyatrolar, stadyumlar, kütüphaneler, mabetler şeklinde ifade edilebilir. Yunan sanatının biraz da acemi tarzda olan bu uygulamasında, üniteler arasında pek az ilişki sezilebilir. Roma'da atriumların ve hatta açık peristillerin gelişmesi daha sonraları ortaya çıkarak, evin bahçeye doğru yayılışı fikrini destekler. Bu Roma düşüncesinin; batı dünyasının bahçeleri üzerinde geniş etkisi olmuş ve özellikle Rönesans bahçelerinin teraslarında, gelişmesinin zirve noktasına ulaşmıştır [14,15,56].

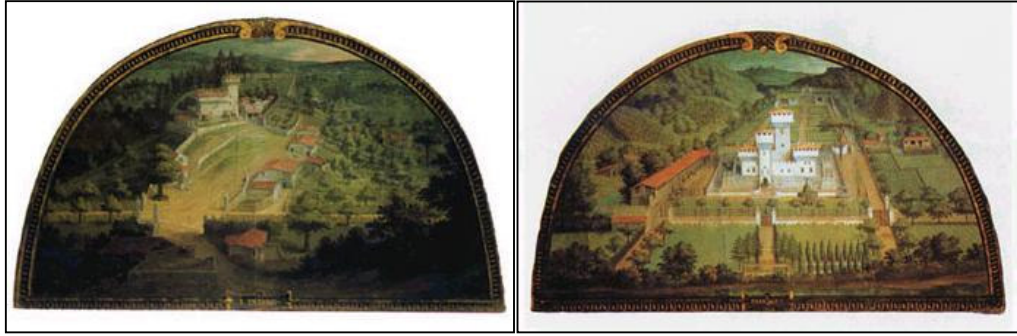
Bahçe düzenlemede, mimari stil tam anlamıyla hakimiyetini kurmuş ve Eski Roma parkının ihyasına gidilmiştir. İntizam içinde kurulan bahçelerde, muhtelif teraslar ve düzlükler, labirentler, muhteşem merdivenler ve alleler, pergolalar ve çitler, balustradlar ve başlıklı sütun dizileri, su tesisleri, kaskatlar (çağlayanlar), çok katlı

fiskiyeler, çeşmeler, havuzlar ve mağaralar, budanarak forme edilen bitkiler, çoğunlukla görülen bahçe yapı elemanlarını teşkil etmiştir. İtalyan Rönesans bahçesinin etrafı görüşe açıktır ve gelip geçenlere de aittir. İtalya’da bu anlamda kurulmuş ve zamanımıza kadar uzanmış muhteşem saray ve villa bahçeleri mevcuttur. İtalya’da bu anlamda kurulmuş ve zamanımıza kadar uzanmış muhteşem saray ve villa bahçeleri mevcuttur. [4,11,14,15].

14. yy.’da İtalya’da kuvvetli tabiat sevgisi ileride olabilecek harp ihtimaline rağmen insanların şehir duvarları dışına yayılmasını engelleyememiştir. Rönesans’ın ilk villaları böylece ortaya çıkmış oldu. Kültür ve zenginliğin artması beraberinde doğa sevgisi ve merakını arttırmıştır [3].

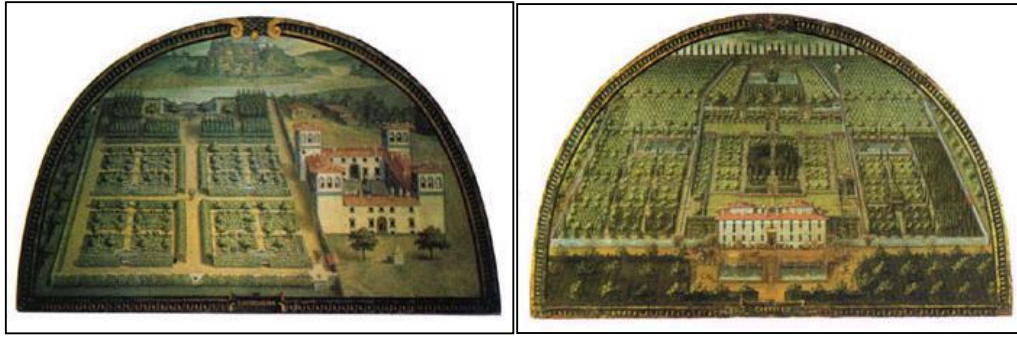
Rönesansla birlikte İtalyanlar, yeni bir sentez için eskiye, klasik devire baktıklarında, tablolarını tamamlayacak birçok elemanı orada bulmuşlardır. Yavaş yavaş parçalar birbirleriyle olduğu kadar, bütün de ev ve içinde bulunduğu kır ile ilgi kurmuş oldu. Böylece eskiye ait elemanlar yepyeni bir görüş ve ruh ile bahçe kompozisyonunu tamamlamış olmuşturlar [9].

14. asrın sonunda İtalya’nın kuzeyindeki ülkelerde asiller şehirden uzaktaki iyi korunmuş kalelerinde ve yüksek rutbeli din adamları ise yüksek duvarlarla çevrili manastırlarında yaşarlarken, İtalya can ve mal emniyeti bakımından son derece garantili bir siyasi ortam içinde bulunuyordu. Buna ek olarak kuvvetli tabiat sevgisi, ileride olabilecek bir harp ihtimaline rağmen, insanların şehir duvarları dışına yayılmasını engelleyememiştir. İşte Rönesans’ın ilk kır villaları böylece ortaya çıkmıştır. Kültür ve zenginliğin artışı beraberinde villa sevgisi ve merakını da arttırmıştır. Şekil:2.10 ve Şekil:2.11’de görülen villalar ve güzel bahçeleri bu dönemde sükun ve saadetin yaşanacağı mekanlar olarak önem kazanmışlardır [Şekil: 2.10,11] [14,15].

Şekil: 2.10. Solda Villa Trebbio, sağ tarafta Villa Cafaggiolo yer almaktadır.

[46]

Şekil: 2.11. Sol tarafta Villa Ambrogiana, sağ tarafta ise Villa Castello yer almaktadır. [46]

Bu devrin ilk peyzaj mimarı, Rönesans'ın bir 'uomo universal' tipi olan Leon Battista Alberti'dir (1404-1472). Sadece bir peyzaj mimarı değil, aynı zamanda ressam, heykeltıraş, müzisyen ve klasist olan Alberti'nin yapmış olduğu çeşitli villa ve bahçelerden günümüze kadar gelmiş, yaşayan bir örnek ne yazık ki yoktur. Hümanist bir mimar olan L.B. Alberti, ilki 1485 yılında Floransa'da ortaya çıkan "Mimarlıkta 10 Kitap" adlı eseri yazmıştır. 9. kitabında özel binalara değinmiş ve bahçe dizaynı üzerinde durmuştur. Görüşleri 1.tip teoriyi yansıtır. Eskiçağ Roma ve Yunanlılara ait klasik bahçeleri kendi çağı ile beraber model alır. Onun görüşüne göre kente yakın olan villa bahçeleri tercih edilmelidir. İzole edilmiş kır evleri cazip görünse de kentle ilişkilendirilmiş villalar hem ulaşım kolaylığı; hem de istediğini yapabilme özgürlüğü nedeniyle daha avantajlıdır. Alberti, bireysel ihtiyaçları gerçekleştirmeyi ön planda tutar. Bu nedenle Alberti'ye göre bahçe sağlık ve eğlenceye vesile olmalıdır. Klasik dönem villa mimarisinde olduğu gibi Alberti, bahçe ile villa ya da kent evi arasındaki yakın ilişkinin doğruluğunu ortaya

koymuştur. Yaşanan ev bahçe yapılarını da bünyesinde barındırmalıdır. Pencere açıklıkları ile bahçenin manzarası verilmelidir. Natürmortlar, pencereler ve pergolalar bahçe ve evin ortaya çıkmasına neden olur. Bitkilendirme hakkında da Eskiçağ fikirlerine göre tavır almıştır. Mersin ağacı ve defne ağacını önerdiği gibi sarmaşıkların sarıldığı servilerle, ardıç ve limon ağaçlarının oluşturduğu geometrik şekilleri önerir. Alberti, aynı zamanda arboretumdan oluşan perdeler kurmuştur. Ağaç dizeleri ve “quincunt” denen bir yapı önerir. Bu yapı, kare bir planın her köşesinde bir ağaç ve merkezinde bir ağaç olacak şekildedir. Aynı zamanda kolay budanan ağaçlar ve bitkilerden oluşan süslü ve dekoratif formlar geliştirmiştir. Alberti’ye göre bahçe öncelikle zevk ve sefa bahçesiydi. Faydacıl bahçeyi asla kendi villalarında kullanmamıştır. Ortaçağ bahçelerine önem vermiş görevinin onları geliştirmek ya da yeniden düzenlemek olduğunu savunmuştur. İdeali klasik Eski çağ bahçesini geliştirmektir. O, zevk ve sefa bahçelerini tüm çevre ve şartlara ayırmış ve bağımsız bir varlık olarak kabul ettirmeye çalışmıştır. Onun yaptığı yapıtlar Eskiçağı temel alarak Rönesans bahçeleri için önemli bir hazırlık olarak ortaya çıkmıştır [5,14,56,57].

Bununla birlikte Alberti, ‘Del Governo della Famiglia’ adlı eserinde, kır yaşantısına ilişkin değerlerden bahsetmektedir. Bu kitabında bahçenin nasıl olması gerektiğini söylemekte, bahçenin kurulacağı yer, manzara ve yaşam mekanı olarak bahçeyi değerlendirmektedir. Ve ‘De Architettura’ adlı eserinde de, Rönesans insanına yakışan villa bahçesinin esaslarını ortaya koymaktadır. Rönesans ruhunu henüz taşımayan bu bahçeler, daha çok bir Klasik-Ortaçağ karışımıdır. Alberti’ye göre, villa için yer seçiminde şehre ve kıra hakim görüşü olan yerler tercih edilmeli ve bu şekilde dağlar, tepeler, geniş düzlükler çeşitli renk ve form gösterileriyle manzaraya dahil olmalıdırlar. Mimar planın bütününe ait ahenk, çeşitli kısımlara ve ayrıntılara ait dikkati çekicilik ile kaybolmasın diye bahçenin esas çizgilerini birbiriyle sıkı bir düzen ve proporsiyon içinde bulundurulmalıdır. Bina hakim bir mevkide meyilin üst başında yer almalıdır. Bu tür bir konumlanışla çok güzel ve çeşitli yönlerde dönük görüşler elde edilebilir. Villaya bahçeden hafif eğimli rampalarla yaklaşılmalı ve böylece basamaklar ve lüzumsuz kuvvet harcamaktan kaçınılmalıdır. Bahçeye kasvet verici özellik kazandırmaktan kaçınılmalıdır. Bu sebeple koyu gölgelikler, sadece ıdıklı mekanlar için bir fon olarak kullanılmalıdır. Esas prensipler olarak niteleyebileceğimiz bu tasarım özellikleri dışındaki diğer detaylar, zevke göre

değişiklik gösteren ve bahçenin tümüne ait görünümünü tamamlayan yardımcı elemanlar olmalıdır [4,12,13,15].

Rönesans İtalya’da devrin en zengin sanat, kültür ve ticaret merkezi durumundaki Floransa ve çevresinde merkezileşmiştir. Floransa bütün bu nedenlerden dolayı sanat akımlarında ve dallarında büyük bir sanatçı kadrosu ile öncü konuma gelmiştir. Rönesans bahçe sanatı, Floransa’nın ardından daha sonra Roma’da zirve noktasına erişmiştir. Roma’da sergilenen örnekler iddaalı ve mimari ile heykeltıraşlığın kuvvetli hakimiyeti ve rekabetini yansıttıklarından esas Rönesans bahçelerine has olan ruhu Floransa’daki ilk örneklerinde bulmak mümkündür. İtalyan Rönesans bahçeleri, gelişmeleri özelliklerine göre, genel olarak 3 devire ayrılarak incelenebilir. Bu devirler Rönesans bahçelerinin doğuşundan Barok etkisi altında kaldığı çeşitli dönemlere kadar olan gelişmeleri içerir. Bunlar:

Birinci Devir: 1450 – 1503 yılları arasında Alberti’nin yazıları ile başlayan Roma’da Bramante’nin yaptığı Belvedere ile son bulan devirdir ve genellikle Floransa Villaları’nı kapsamaktadır.

İkinci Devir: Belvedere’nin yapımıyla başlayan ve en ünlü İtalyan peyzaj mimarı Vignola’nın ölümüyle son bulan devirdir. 1503 – 1573 tarihleri arasında gelişen ve daha çok “Mimarlar Devri” diye anılan bu devir genellikle Roma’daki villa bahçelerini içerir.

Üçüncü Devir: 1573 – 1575 bahçede Barok eğiliminin oldukça fazla hissedildiği Napoli Kralı Cesarte ile son bulan uzun bir düşüş devridir [4,11,12,13,15].

Floransa Rönesans bahçelerinde;

- Bina manzaraya hakim ve arazinin en yüksek yerinde bulunur.
- Bahçe geniş teraslarla çevreye açılır.
- Bina ve bahçe mimari yönden tam bir uyum içindedir.
- Bahçe planı esas itibariyle çok sadedir ve çeşitlilik daha çok ayrıntılarda gizlidir.
- Bahçe planında mutlak olmamakla beraber, merkezi bir aksa göre kısmen simetri vardır.
- Bahçenin tasarımı tamamiyle formeldir.

-Bahçede heykellere oldukça fazla önem verilmiş olmasına rağmen, ölçülü ve bilgili bir biçimde kullanılmışlardır.

-Heykeller ritmik bir düzen içinde, yollar boyunca, oturma yerlerinde ve havuzların etrafında dairesel olarak yer almışlardır. Teras duvarlarının, grottaların içindeki nişlerde de bazen tek tek bazen de mitolojik edebi veya tarihi konulu bir kompozisyon içinde yer almışlardır.

-Teras, duvar basamak gibi mimari elemanlar çok ölçülü ve sadece fonksiyonun bir gereği olarak kullanılmışlardır.

-Portiko ve pergolalar artistik bir sadelik içindedirler.

-Suyun kullanımında İspanya İslam bahçelerinden etkilenilmiştir.

-Yuvarlak formlu ve üç kademeli dekoratif havuzlarda heykellerle birlikte su kullanımı yaygın bir özelliktir. Genellikle su aynaları görülmez ve kaskatlara da yer verilmemiştir. Bazen grottolarda sürprizli su oyunları ile serinletici ve eğlendirici bir plan elemanı olarak kullanılmıştır.

-Bitki materyalinin kullanımı bakımından bütün İtalyan Rönesans bahçelerinde benzerlikler görülmektedir. Floransa peyzajının tipik bir özelliği olarak karşımıza çıkan servi ve fıstık çamlarının koyu yeşil rengi ile zeytin ağaçlarının gümüşü yeşil renginin oluşturduğu tezat çok hoş bir görünüm sunmaktadır.

-Herdem yeşil meşe türleriyle budanarak oluşturulmuş duvarlar, kolonadlar, şimşir ve porsuktan gene budanarak şekillendirilmiş hayvan figürleri en yaygın topiori örnekleridir.

-Bahçedeki renk skalasının esası yeşilin çeşitli tonlarından oluşmaktadır.

-Farklı renkler, bina örneklerindeki özelliği olan kısımlarda ve geometrik motifli parterlerde dikilmiş çiçeklerde kullanılmıştır.

-Bahçede herdem yeşil türlerin kullanılmasıyla labirentler oluşturulmalıdır.

-Rönesans bahçelerinde koyu yeşil renkte olan bitkilerin ağırlıklı olarak kullanılması, parlak ışıklı bahçe mekanında psikolojik olduğu kadar, görünüm yönünden de serinlik hissi vermesi içindir.

-Binaya en yakın kısımda yer alan limonlukta büyük toprak ve bazen de taş vazolar içinde narenciye bitkileri yer almıştır. Muntazam aralıklarla sıralar halinde

yerleştirilmiş olan bu vazolar, çiçek parterleri ve budanmış çit ve bitki duvarları ile çok ilgi çekici bir kompozisyon yaratırlar.

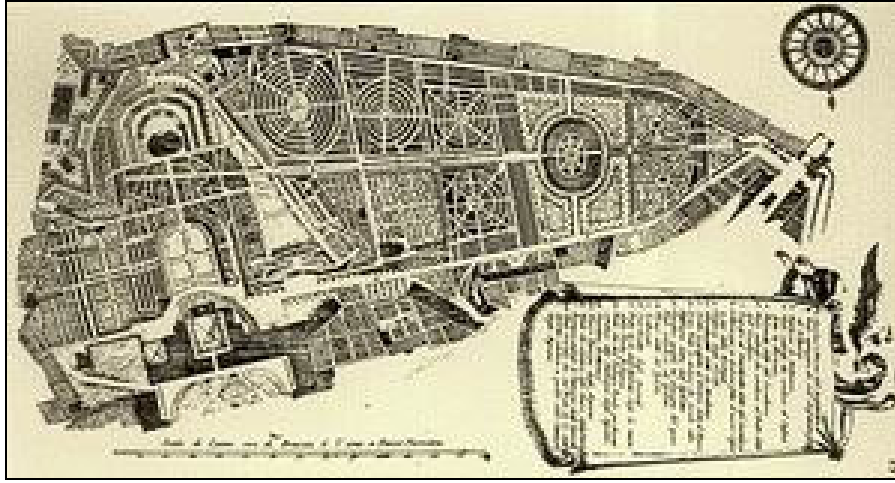
Floransa Villaları devrine ait Rönesans bahçe örnekleri; Villa Petraria, Villa Medici, Villa Castello sayılabilir [11,55,58,].

14. yy. erken Rönesans bahçeleri, değişim devri bahçeleriydi. Bunlar düz veya pek az eğimli bir toprak üzerinde yayılırdı. Kare ya da öbür türlü dikdörtgen çiçek yatakları arasından geçen, bitkilerle örtülü yolları ve yapıtın önündeki düz çimenlikte yuvarlak bir havuzu bulunurdu. Bu öğeler Ortaçağ'dakilerden değişik değildi. Gene bu erken Rönesans bahçelerinde, yapıtın önündeki açıklıkta "cirit" gibi at oyunları yapılmasına da rastlanırdı [3].

Rönesans devrinde üç ana tip bahçe teorisi sayılabilir. 1.tip, yeni fikirlere rağmen çoğunlukla klasik, antik ve Ortaçağ'a göre bahçeleri açıklar. 2.tip, bir çoğu Barok ve Rönesans bahçe yapımındaki uygulamalarla yaratıcı gücü geliştirir. Şekil:2.12 ve Şekil:2.13'de görülen 3.tip, sonuçta çeşitli neden sonuç ilişkilerini kombine eder. 18. ve 19. yy.'da devam eden kesin dizayn teorilerinden etkilenir [Şekil: 2.12,13] [55].

Şekil: 2.12. Boboli Bahçesi, Floransa. Belvedere ve Pitti Meydanı. Giusto Utens'in çalışması; 1600. [54] s.144

Şekil: 2.13. Boboli Bahçesi planı [14]

İlk Rönesans villaları, başlangıçta şehrin kale duvarları ötesindeki yakın çevresinde ve oldukça düz arazide inşa edilmişlerdir. Fakat şehrin pis havasından, politik karışıklıklarından ve en önemlisi de vebadan korunma kaygısı, villaları yavaş yavaş tepelere, manzaraya hakim noktaya çekmiştir. Floransa'nın morfolojik yapısı, Arno nehrini çevreleyen anfiteatr şeklindeki arazi, yuvarlak tepeler villaların şeffaf bir atmosfer içinde, çok güzel bir görüş imkanına sahip tarzda gelişmesini sağlamıştır. Çok geniş bir panoramaya sahip bu zarif ve sade yapılar, terasların yardımıyla çevreye çok ahenkli biçimde bağlanmışlardır. Arazideki topografik özelliklerin ortaya koyduğu bu teraslar, duvarlar ve basamaklar, binaların mimari kitlesi ile arazinin tefsiye eğrileri arasındaki ilgiyi kurmada en etkili elemanlar olmuşlardır. Şekil:2.14 ve Şekil:2.15'de görüldüğü gibi eski Roma bahçelerinde ihmal edilen bu unsurlar, Rönesans villalarında bahçe ile peyzaja ait yatay ve düşey düzlemleri birleştiren, önemli birer plan elemanı olarak değer taşırlar [Şekil: 2.14,15] [55, 58].

Manyerist tasarımcıların, Barok dönemi sanatçılarına öncülük edecek yetkinlikte ürünler sundukları bir başka alan bahçe tasarımıydı. Peyzaj mimarisi, Klasik uygarlığın bir başka tezahürü olarak erken onbeşinci yüzyılda yeniden canlanmıştır. Rönesans bahçeleri çakıl yollarla sınırlanmış ve birkaç düz teras içinde düzenlenmiş çiçek yataklarının dikey ızgaralarından ibaretti. Maniyerist mimaride görülen incelik ve çeşitlilik, Roma'nın kuzeyinde yer alan Viterbo'nun doğusunda küçük bir köy olan Bagnaia'daki Villa Lante'de görülür. Villanın yapımı, 1566 yılında, o zamanın Viterbo başpiskoposu Kardinal Monalto zamanında başlamış,

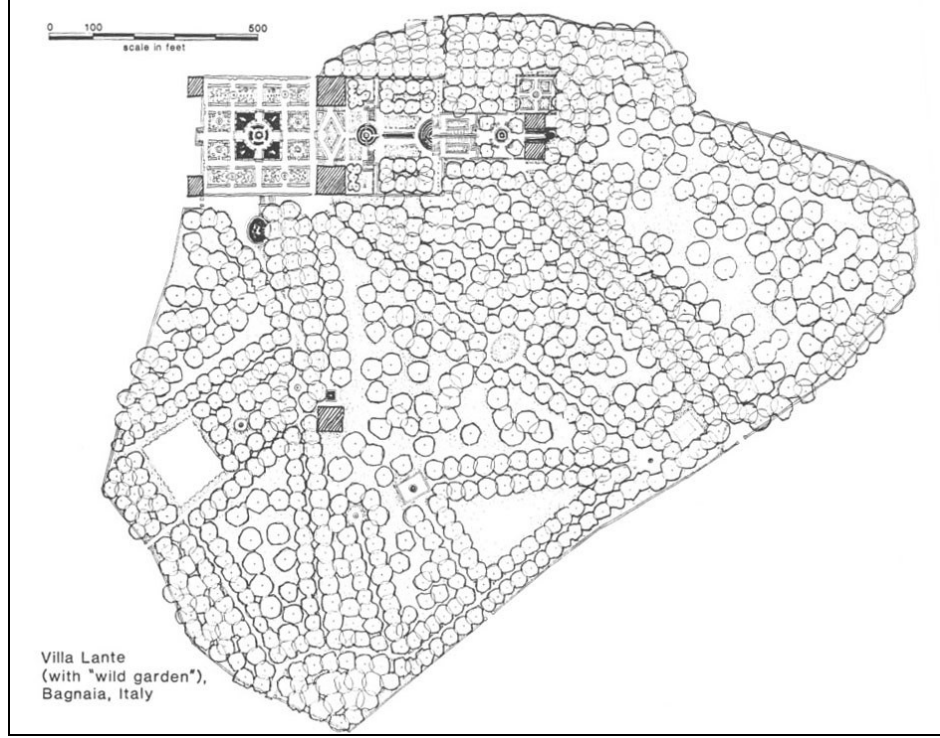
1590 yılında Kardinal Monalto zamanında bitmiştir. Tasarımcısı tam olarak bilinmemektedir. Şekil:2.16 ve Şekil:2.17’de görülen Villa Lante’nin planı eğimli topografyadan yararlanır [Şekil: 2.16,17] [58].

Şekil: 2.14. Boboli bahçesi’ndeki duvarlar ve teraslar [5]

Şekil: 2.15. Boboli bahçesi, sol tarafta ale, sağ tarafta havuzdaki heykel detayı [5]

Şekil: 2.16. Villa Lante bahçesinin planı [5]

Şekil: 2.17. Villa Lante bahçesinin görünümüne ait bir resim [5]

En aşağı noktada, köyün yanında, çevresinde oniki iek tarhı ve ortasında bir fıskiye yer alan geniş bir kare teras bulunur. Bunun batısında arazi keskin bir şekilde yükselir ve ziyaretçi, merkezi kontrol eksenini çerçeveleyen ikiz gazonların arasındaki rampalı ve açılı merdivenlerden yukarı çıkar. Bu gazonların arkasında, istinat duvarlarının içine inşa edilmiş merdivenlerle ulaşılan diğer teraslar yer alır. Bu terasların etrafı daha fazla çevrilmiştir, bunlara daha büyük ağaçlar ekilmiştir ve hepsi daha yoğun glgeliğe sahiptir [1,58].

şekil: 2.18. Villa Lante (Kaskatlarla dökülen su yüzeyi) [5]

şekil: 2.19. Villa Lante (Teraslar) [5]

Aşağıya doğru dökülen bir su zincirine sahip en üstteki teraslar ölçüleri en sınırlı olanlardır. Tepenin en üstünde, suyun çıktığı mağarayı örten bir pavyon vardı, tüm aşağıdaki çavlanlar ve fiskiyeler buradan dökülen suyla beslenir. Şekil:2.20 ve Şekil:2.21 ve 22’de görüldüğü gibi en üstteki pavyonun etrafındaki ağaçlar ve çalılar yabaniidir; böylece bahçe terasları daha aşağıdaki en bakımlı olanlardan ve en tepedeki en ilkel olanlara doğru ilerler. Detaydaki tüm bu bölümleme ve sıralama 230,3 metre uzunluğunda ve en geniş yerde 76 metre genişliğinde olan bir alanda yapılmaktadır [Şekil: 2.20,21] [1,58].

Daha karmaşık ve daha geniş bir yapı Roma’nın 25 kilometre doğusundaki tepelerde yer alan eski sayfiye yeri Tivoli’de, Kardinal Ippolito için tasarlanmış olan Villa d’Este’dir. Yaklaşık 213 metrekarelik alanı kapsayan yapı yerinin tasarımı 1550 civarında Pirrio Ligorio tarafından yapılmıştır; su dağıtım düzeni için suyu Aniene Nehri’nden suyun yönünü değiştirerek getiren hidrolik mühendisi Orazio Olivieri’ydi; su dağıtım düzeniyse Tommaso da Siena tarafından tasarlanmıştı. Şekil:2.23’te görülmektedir [Şekil: 2. 23] [3,58].

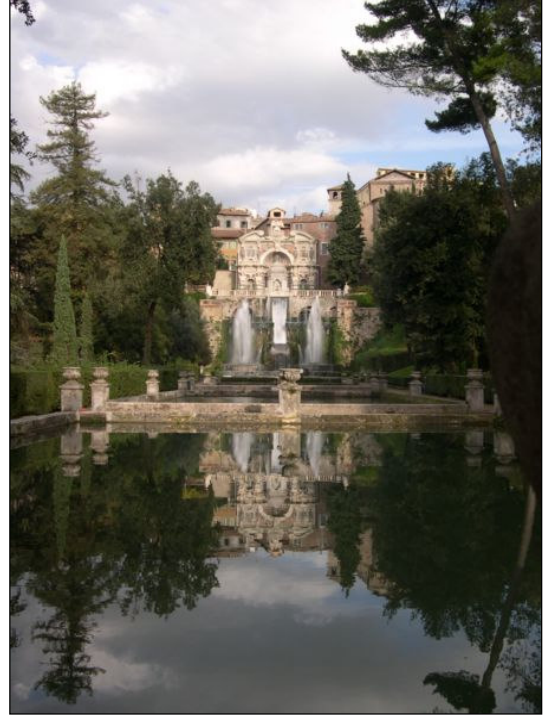
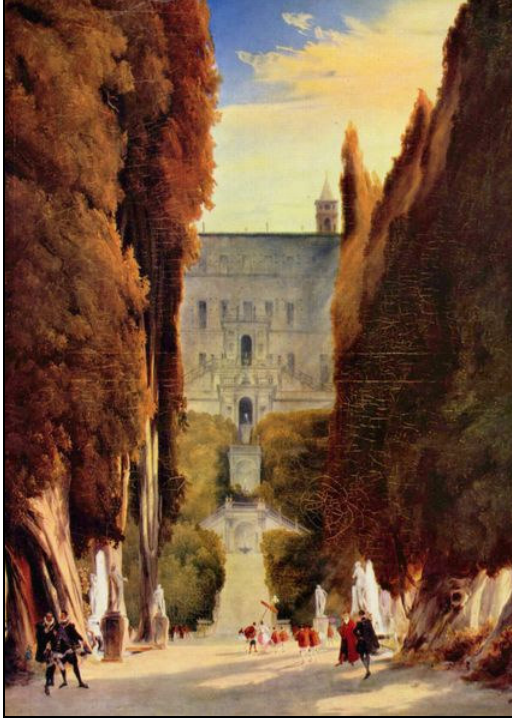
Şekil: 2.20. Villa Lante, Bagnaia. Genel plan ve Moor’un Çeşmesini içeren genel görünüm. İki kasino ve ana su aksının bulunduğu su basamakları [55]

Şekil: 2.21. Villa Lante bahçesinden bir görünüm [55]

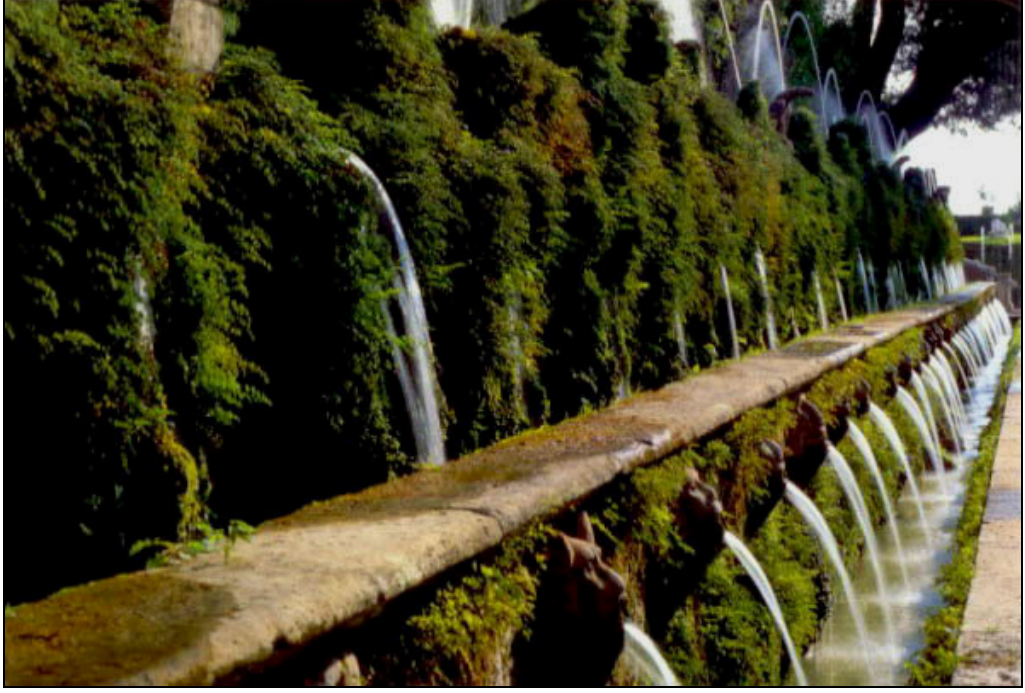

Şekil: 2.22. Villa Lante bahçesi havuz detayları [55]

Şekil: 2.23. Villa d'Este [55]

Burada da engebeli olan arazi güneydoğu ve kuzeydoğu yönünde keskin yükseltilere sahipti. Bahçe tasarlanırken yükseltideki bu değişimlerden, olağandışı fiskiyelerin yapılmasında yararlanılmıştır. Oldukça süssüz villa yapısından kuzeybatıya doğru uzanan eksen üzerinde bulunan bahçeler kuzeybatı kenardaki geniş bir parterre inen teraslar halinde düzenlenmiştir. Bu daha geleneksel kare tarhlara bölünmüştür, ama güneydoğudan yaklaşan ziyaretçi birbiri ardına çapraz eksenleri geçer. Geniş terasın güney ayırıtında büyük bir çapraz eksen bulunur, buraya Yüz Çeşme Terası denir, çünkü istinat duvarları çavlan dizilerinin yüzlerce fiskiye ağızlığıyla sınırlanmıştır. Odak noktaları gezinti yolunun her ucunda büyük fiskiyelerle işaretlenmiştir. Şekil:2.24'te görüşmektedir [Şekil: 2.24] [7].

ŞEKİL: 2.24. Yüz çeşme terası [54]

Şekil: 2.25. Villa d'Este [54]

İtalya'daki Rönesans parkları, klasik Roma parklarına benzememektedir. İtalyan Rönesans parkı tasarımında Mağribi ve Arabi stillerinin özellikleri de görülmektedir. Doğu bahçeleri, Avrupa ve özellikle İtalya bahçelerine kendi tasarım unsurlarını vermişlerdir. Bitkiler, budanmayıp serbest olarak yetiştirilmiştir. Şekil:2.25'te görülmektedir [Şekil: 2.25] [14,58].

Çeşmeler, havuzlar ve derecikler manzaranın doğal parçaları gibidir. Evvelce kayıt altında bulunan tabiat bu zamanda tekrar serbesti kazanmıştır. Sonradan Le Notre'nin klasik stiline dönen Rönesans parkları böyle meydana gelmiştir [14,58].

Almanya’da meydana getirilmiş olan Rönesans bahçeleri ise, gene İtalyan örneklerine göre meydana getirilmiştir. Almanya içinde bahçe sanatında kendine has bir gelişme görülmemektedir [4].

Buna karşılık Fransa’da Rönesans bahçesi, büyük bir gelişme göstermiş ve özel Fransız bahçe stili ortaya çıkmıştır. Her yerde olduğu gibi Fransa’da da, hümanizm, Roma edebiyatı ve klasik Latin sanatı hakim olmuş ve bu arada, bahçe sanatında da İtalyan stilinde Rönesans bahçeleri kurulmuştur. Budanmış çiçeklikleri, rüzgarın ve suyun sesi, yosun ve taşın nemleri, fundalıkların ve çiçeklerin kokuları ve suyun tadıyla bu bahçeler bütün duylara hitap ederler. İtalya’da uzun yıllar Rönesans’ın merkezi ve bahçe sanatının öncüsü durumunda olan Floransa’dan sonra, özellikle Lorenzo hanedanının çöküşünü takiben Medici ailesinden gelen papalar, Leo ve Clement VII zamanında, Roma bütün politik ve sanat olaylarının merkezi haline geldi. Floransa’da başlayan villa ve bahçe devri, ihtişamlı bir sanat halinde Roma’ya devrolmuştur. Roma üzerinde Papaların hakimiyetinin maksimuma ulaştığı bu devirde şehir neredeyse tamamı yeniden inşa edilmiştir. Papanın emri ile Kardinallerin şehrin içinde veya yakınında inşa ettikleri villalar, aşırı bir gösteriş ve israf eğilimini açıkça ortaya koymaktaydılar. Floransa’da ise her şey daha küçük, zarif ve çeşitliydi. Amo nehri vadisinin peyzajı bile Roma peyzajı ile kıyaslandığında oldukça küçük ve minyatür kalır. Bir taraftan geniş açık arazi özelliği diğer taraftan büyüklük ve gösteriş arzusu sonucu Floransa’nın Hümanistik villalarının sadeliği, yerini iddialı bir büyüklüğe ve ihtişam içinde bir atmosfer yaratma gayretine bıraktı. Bu eğilim sadece villalarda mimari üslupta değil bahçe şekillenmesinde de kendini gösterdi. Villaların bahçeleri de ölçü bakımından gittikçe daha büyük ve tasarım niteliği bakımından daha kompleks bir hale geldi. Roma’da yayılan bu bahçe akımını “Mimarlar Devri” olarak adlandırıyoruz. Bu devirde mimarların böyle geniş bir etki alanına sahip olmaları villaların kurulacağı alanın seçiminden dolayı olmuştur. Bahçelerde birbirinden çok farklı kodlarda yer almış terasların ortaya çıkması ve bunların bina ve kendi aralarındaki bağlantılarında duvar, basamak, balustrad gibi yapılara fazlaca yer verilmesi söz konusu olmuştur. Problemlerin çözümünde mimari tecrübeye olan ihtiyaç bahçede mimari elemanların ağırlıklı olarak kullanılması sonucunu doğurmuştur. Nitekim Papa tarafından Vatican Sarayı ile Belvedere Villası’nın bağlanması ile görevlendirilen ünlü mimar Bramante’nin yapmış olduğu plan, bahçede gerçekten büyük bir mimari ustalığın gerekliliğini oldukça güzel bir

biçimde ortaya koymuştur. Kısa bir mesafe içinde oldukça büyük seviye farkı bulunan böyle iki yapı grubunun uyumlu bir bütün meydana getirmesi için, hem fonksiyon hem de estetik kalite bakımından teras, basamak ve duvar gibi yapılarda çok dikkatli olmak gerekiyordu. [10,11,12].

Rönesans bahçelerinin Roma örneklerinde, yapı ve bahçe örnekleri büyük tutulmuştur. Saha seçiminde, manzara avantajlarından çok, villa ve bahçenin konumunu dramatize edecek özellikleri ön plana alınmıştır. Bu Floransa'da görülen ilk devire göre farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Arazi yapısından kaynaklanan teras, duvar, basamak gibi yapılar bahçe içinde dominant bir karakter kazanacak şekilde planlanmışlardır. Basamaklar, Alberti'nin önerdiği hafif eğimli rampalar fikrini tamamen silecek bir önem ve fazlalık kazanmışlardır. Bahçe klasik heykeller için bir müze olarak kullanılmıştır. Heykeller bina ile bitkiler arasındaki geçişi yumuşatmış ve bahçede dominant olan servilerin renklerinin daha da koyu görünmesinde etkili olmuştur. Kullanılan bu antik heykellerin sayılan bir önceki devre göre oldukça artmış teraslarda ritmik sıralanmış bir düzen içinde bahçeye hareket kazandırmış, zaman zaman duvarlardaki nişlerde rölyef gibi durgun yer almış ya da bitki duvarları önünde ve uzun servi alleleri boyunca sıralanıp perspektife daha fazla derinlik kazandırmışlardır. Roma bahçelerinde suyun kullanımı geniş çapta su oyunlarına ve gösterilere imkan verecek şekilde tasarlanmıştır. Bahçe kültürünün gelişmesiyle villalar suyun tabii akış ve çıkış yerlerine yakın bölgelerde inşa edilmeye başlanmışlardır. Böylece su kanallarda, kaskatlarda, havuzlarda, basamaklarda çok bol ve hareketli şekilde kullanılmıştır. Daha sonra Roma'ya fazla miktarda su getiren tesisler yapılmış ve şehir içinde villaların bahçelerinde de geniş su oyunlarına yer verilmiştir [3].

Villa Medici, Villa Aldobrandini, Villa Madama, Villa Belvedere, Villa D'Este, Villa Lante, Villa Caprarola bu devrin en önemli Roma Rönesans bahçelerinden bazı örneklerdir .

Naturalizmin başlangıcı, gerçekçi bir zihniyetin mahsulü olmuş ve özü gene realizme dayanan yeni bir bahçe stiline (İngiliz bahçesi) ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu değişme ilk İtalya'da başlamış, Fransa'ya geçmiş ve XVIII.yüzyılda İngiltere'de olgunluk devrine ulaşmıştır. Bahçe kurmada bozulmamış bir doğa parçasının taklit edilmesiyle başlayan bu değişme, sonraları resimde doğal manzaranın yer almasına yol açmış ve bu suretle, İngiliz ressamı W.Kent ve bahçe sanatkarı L.Braun ve

sonraları H.Repton, bu doğal bahçe stilinin gelişmesinde büyük rol oynamışlardır. İngiliz stiline hakim olan temel prensip, tarım peyzajı ile peyzaj planlaması arasında organik bir bağ kurma, sağlıklı ve dengeli bir morfoloji yaratma, vejetasyonda uyumlu bir bitki topluluğu yaratma, asimetrik balans ve informal bir düzen, varyasyon zenginliği, hayal kudreti ve fikir bağımsızlığıdır. Özellikle bitkilerin habitatları ve kimliği, ağaç ve ağaçcık gruplamaları, perenniyal çiçek bordürleri, çiçekli düz ve geniş çayırliklar, İngiliz bahçe stilinin ve kuvvetli bir kültürün ürünü olmuştur [4].

İngiliz stili bahçe düzenlemesinde; renklerin ve çiçeklerin uyumu, geniş ve serbest çimenlikler tesisi, çimenlik kenarlarında ağaç grupları konulması ve araziye uyan alleler geçirilmesi ve bütün bunların sadelik içinde gerçekleştirilmesi, öngörülür. Bu suretle doğayı taklitte sadelik prensibi esas alınarak, doğal organizasyon içinde az yapı kullanma, buna karşılık bitkiden, araziden, toprak ve sudan büyük ölçüde faydalanma prensibi üzerinde durulmuş; bahçe, tüm bir organizasyon olarak, doğal fizyonomi içinde birleştirilmiş ve doğal bir ahenk kazanmıştır [4,12,15].

Doğal park stili adı verilen İngiliz park stili, bugün de etkisini sürdürmektedir. Almanya’da da İngiliz park stili, ilk defa Prens Puckler tarafından benimsenmiş ve menaziri bahçe ve parklar esas alınarak, peyzaj planlamaları yapılmıştır. Branitz parkı, Boulogne orman parkı, Magdeburg parkı, Kolonya-flora parkı, Berlin hayvanat bahçesi ve birçokları, İngiliz stiline meydana getirilmişlerdir [4,11,12].

2.1.2. Barok bahçe sanatı

Doğal öğelerin insanı büyüleyen düzenlenişinde İtalyanların ulaştığı ustalık, Fransız krallarının büyük beğenisini kazanmış ve çok geçmeden Fransa’da bahçe mimarisinin esin kaynağı olmuştur. Bu devre uzun bir barışa kavuşmuş olan Fransa’da; devlet, yalnız politika değil, mali yönden de en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Özellikle aristokrat sınıf, lüks ve görkem yarışı içine düşmüş, inşa ettirdikleri saray, köşk ve villalarını büyük bir bahçe merakı içinde yeşil elemanlarla ve çiçeklerle bezemişlerdir. Bunların ilk öncüsü XIV. Louis ve onun Maliye nazırı Fouquet, Vaux-le-Vicomte sarayının bahçesini Le Notre’a yaptırmıştır. Bu, Rönesansın ilk görkemli bahçe eseri olmuştur. Bunu, Versaille parkı izlemiştir. Bu da Le Notre tarafından meydana getirilmiştir. Bu suretle Barok bahçesi ve stili ortaya çıkmıştır. Şekil:2.26 ve Şekil:2.27’de görülmektedir [Şekil: 2.26,27] [1,9,11]

Şekil: 2.26. Versailles Parkı [54]

Şekil: 2.27. Versailles sarayı ve bahçesi [54]

Barok stili bahçe sanatında, esas itibariyle, mekan anlayışının sonsuzluğu, formel yani mimari bahçe ön plandadır ve bahçedeki bina bahçe stiline hakimdir. Le Notre’a göre, bahçede esas çizgilerde sadelik, fakat detaylarda çeşitlilik olmalı ve planda birlik bulunmalıdır. Parkta veya bahçede, bayramlar ve çeşitli eğlenceler için çok geniş sahalara ayrılmalı; sahaya çok sayıda eşme ve havuzlar yerleştirilmeli; tepeden görülebilen ve bina içinden görülmeyen bir kaskat yer almalıdır. Bahçede, birinci esas kısım, özel bahçelerle çevrilmelidir. Le Notre, kendisinin ortaya koyduğu Barok stilinde bahçeye ayrıca sürprizi de getirmiştir. Örneğin; şekil:2.28’de g r ld ğu gibi su püskürten madeni ağaç figürler, birbirlerinden farklı olarak tertiplenmiş olan küçük meydanlar, labirentler, işlemeli ve yaldızlı kapılar ve parmaklıklar, alleler, meydanlar ve teraslar, tiyatro ve havuzlar ve suni güzellikten tecrit edilmiş bir tabiat anlayışı, sürpriz öğesinin mahsulüdür [şekil: 2.28][7].

Le Notre, kendisinin bizzat ortaya koyduğu Barok stilinde bahçeye ayrıca sürprizi de getirmiştir. Örneğin, su püskürten madeni ağaç figürler, birbirlerinden farklı olarak tertiplenmiş olan küçük meydanlar, labirentler, işlemeli ve yaldızlı kapılar ve parmaklıklar, alleler, meydanlar ve teraslar, tiyatro ve havuzlar ve suni güzellikten tecrit edilmiş bir tabiat anlayışı sürpriz idesinin mahsulüdür. Barok bahçesinin, karakteristiği ana hatlarıyla şunlardır: eki düzen, dürüstlük, duruluk, denge, birlik, ritim ve sürpriz [7].

Le Notre’un Barok stili ile meydana getirilmiş olan bahçe tipleri çoktur. Bunlar; Reims’de Louvois parkı, Viyana’da Sch nbrunn parkı, Sans-Souci’de Zoo parkı, Berlin’de Zoo parkı, Leningrat’da Peterhoff parkı, Moskova’da Peterosky parkı bunlardandır [4, sf:15].

XVIII. Yüzyıl başlarında Barok Fransız bahçesi en yüksek düzeye ulaşmıştır. Fakat yüksek tabakada ve zenginlerdeki gösterişe düşkünlük ve etiket alışkanlığı, halkta usanç uyandırmış, 1720 yılından itibaren doğanın sadeliğine, huzur ve s kununa  zlem duyguları belirlemeye başlamıştır. Barok stilinin Bosketleri (tertipli koruları) açılarak, bunlar içine informel doğal motifler ve romantik tesisler yerleştirilmeye başlanmıştır [7,16].

17.yy’da bahçe hala insan yaşantısında önemli bir yer tutmaktaysa da, sosyal ve ekonomik gelişmelerin sonucunda büyük bir değişim geçirmiştir. Yaşamın genellikle

Şekil: 2.28. Versaille Sarayı bahçesi formel bahçe örnekleri [54]

yalınlığını kaybetmesi ve hatta oldukça karmaşık bir düzeye gelmesi, bahçeye, Rönesans örneklerini temel kuran vücut ve kafa sağlığı çalıştırması ve öğrenimin en uygun yapılabileceği yer olarak görme anlayışını değiştirmişti. Bahçe artık, özellikle Barok'un doğduğu yer olan Roma'dan, seçkin ve varlıklı kişilerin görkemli giysilere bürünüp de, konserler, operalar dinleyip, seyretmek veya başka şekillerde eğlenmek için toplandıkları şaşıla bahçeler durumuna gelmiştir. Erken Rönesans bahçesinin

bilginlerin, sanatçıların tartışmalarını yaptıkları o durgun havası gitmiş, yerine şen, eğlenmek amacıyla, renkli, süslü, koşup gülüşen kişilerle dolup taşan Barok bahçesinin hareketi gelmişti [7].

Erken Barok bahçeleri temelde geometrik düzenli tarhları, rengarenk ve kokulu çiçekleri ile dopdolu çiçek bahçeleriydi. Giderek, çiçek tarhları yerlerini arabesk biçimlerde dikilip kırılmış olan mazi dizilerine bıraktılar; bahçeler, daha sonraları da yalnızca bir kısmında doğal şekilde düzenlenmiş; en sonunda ise daha geniş kısımları doğala bırakılmış bahçelere dönüştüler [16].

Rönesans bahçelerinin temel ilkeleri Barok bahçeleri için de değişmemiştir. Örneğin yapıtın hemen yanı başında dış mekan, mimari nitelik taşıyan bir düzene sahipti; bunun ötesinde mimari düzen çözülüyor ve düzgün kırılmış mazıların çizdiği alleler çevrenin doğal bitkileri ağaçlarıyla ve kırlarla birleşerek dış mekan düzenlemede “pitoresk”in öncülüğünü yapıyordu [6, sf:27].

Villa Torlonio, Villa Borghese, Villa Doria Pamphili gibi bahçeler, yapıtın önündeki formel bahçenin oluşu ötesinde doğal çevreye bağdaşımını sağlayan ağaçlık alanın yer alışı ve arazinin setlendirilerek yer yer de olsa türlü görüş açılarından tümünün algılanmasını olanaklı kılış yönlerinden, İtalyan Baroğu niteliklerini taşır. Ama gene de tepeli, vadili, ağaç toplulaşmalarıyla, romantik İngiliz ekolünün de yeri vardır [6, sf:28].

İtalya’da Rönesans’tan Barok bahçelere geçiş, tam anlamıyla tarif edilememiştir. Rönesans bahçelerindeki birçok tipik özellik Barok bahçelere de egemen olmuştur. Örneğin; tiyatroya bir değere sahip olan su özelliği, araziyle bağlantılı, geniş teraslar ya da simetrik bitki yatakları düzenlemesi kaliteyi arttırdı ve sonuçta Fransız bahçelerde anıtsal ölçeklere ulaştı [55, sf:144]

17. yy. İtalyan stilinde, Le Notre stiline benzer şekilde, birbirini bütünsel olarak tamamlayan her bir ayrı parça, birbirini tamamlayan bir kompozisyon şeklinde organize edilmişti [7].

Barok bahçe stilinde yapılmış en önemli bahçe tasarımlarından biri İtalya’daki Boboli Bahçeleri’dir. Boboli Bahçeleri farklı düşünce ve fikir örneği olarak literatürde yer alır. Bir Barok bahçe örneği olarak anılan bahçenin yapımı Cosimo I. Medici’nin eşi, Elanora of Toledo’nun görevlendirilmesiyle gerçekleşmiştir. Bahçe mimarı Niccolo Tribolo 1550 yılında ölünce onun görevini Bartolomeo Ammanati

üstlenmiştir. Kısaca temel kavram olarak Rönesans bahçesi baz alınmıştır. Tribolo, Pitti Sarayı'nın arkasında ufak bir vadi planlamıştır. Yapı zaman içinde değişerek Barok modele dönmüştür. Amfitiyatro, bitkilendirilmiş yokuşlarla oluşmuştur. Batı tarafında oluşturulan yeni bahçeyle birlikte ana aks önemini kaybetti. Amfitiyatro üzerindeki yeni ana aks Isolotto Sarayı'nın ön cephesine paraleldir ve 1618'de Alfonso Parigi tarafından tasarlanmıştır. Parigi yapay bir ada ile oval bir havuz planlanmıştır. Adanın üzerinde Giovanni de Bologna'nın "Okyanus Çeşmesi" bulunur. Barok bahçeye dönüşüm bahçenin büyütülmesi ve yeni boyutuna göre katı simetrisinin terk edilmesiyle oluşmuştur. Boboli Bahçesi'nin yeni düzenlemesinde estetik faktörler ve yeni bir deneyim olan görsel teras göz önüne alınmıştır. Boboli Bahçeleri'ne Pitti Sarayı'ndaki girişten girildiğinde üç yanı binanın iç yüzüyle çevrili geniş Ammanati Avlusu ile karşılaşılır. Dördüncü tarafta ise tek bina katı üzerinde "Artichoke Çeşmesi" bulunur. Buradaki kemeraltı yolu ziyaretçileri 17.yy'da yapılan bir gottoya ulaştırır. Merkezinde büyük ilham perileri sütunu ve eliptik bir basin yer almaktadır. Giriş rampasından sonra ziyaretçiler Amfitiyatro ile karşılaşılır. 1630 – 1654 yılları arasında yapılan bu taş yapı, 1657 yılında Toscana'nın en büyük düşesi'nin taç giyme töreni nedeniyle açılmıştır. Bu büyük alan, günümüzde hala orjinalliğini sürdüren 60 heykel ve korkulukla çevrilmiştir. Orijinal Amfitiyatro, meşe, dişbudak, servi ve çam ağaçlarıyla kaplıydı [55, sf:144].

3. OSMANLI VE TÜRK SARAY VE KASIR BAHÇELERİ

3.1. Osmanlı ve Türk saray ve kasırları

Saray ve kasırlar; hükümdar, padişah, kral ve devlet başkanlarının kaldıkları, yaşadıkları, çalıştıkları ve eğlendikleri büyük yapılara verilen bir isimdir. İlk çağlardan sonra önemi artan saray ve kasırlar ilk önce doğu ülkelerinde görülmüştür. Batıda ise toplumların uluslaşmaları süreci içine girmeleriyle hükümdarlık ve krallık rejimleri doğmuş, bu da büyük, süslü, zengin ve lüksle donatılmış sarayları getirmiştir. Bugün ayakta kalan saray ve kasırların birçoğu Ortaçağ ve sonrasında yapılmıştır. Bu dönemde daha çok kale işlevi gören saraylar, Rönesansta işlevini yitirmiştir. İtalya’da Barok anlayışına göre yapılmışlar, 19. yüzyılda ise daha çok eski yapılar gözden geçirilmiştir. Demokrasi ve Cumhuriyet rejimiyle birlikte saray ve kasır tipi yapıların sayıları azalmıştır [31].

Osmanlı padişahları saraydan saraya göç etme kuralını bir ölçüde sürdürmüşlerdir. Osmanlı Beyliği’nin öncüsü Ertuğrul Gazi’nin başkenti Söğüt’tü. Oğlu Osman Bey, Osmanlı Devletini kurup bir süre sonra merkezi Bilecik’e taşıdı. 1326’da Osman Bey’in oğlu Orhan Bey ise Bursa’yı alarak başkent ilan etti. Bursa’nın fethi İznik ve İzmit’in alınmalarına yol açtı. Osmanlı yöneticilerinin gerek Bursa, gerek İznik’te saraylar yaptıkları bilinmekte, ama bunların izlerine pek rastlanmamaktadır. Bu devirde henüz sonraki anlamıyla saray yoktu. Savaşta savaşa koşan ve ekonomik gücü gelişmemiş bu milletin yöneticileri daha bir süre öbür konutlardan az farklı ahşap konaklarda oturdular. Osmanlı hanedanının iyice yerine oturup en görkemli yaşantısını geçirdiği İstanbul saraylarının ilki Fatih Sultan Mehmed’in şimdiki İstanbul Üniversitesi’nin yerinde ve arazisi Süleymaniye Külliyesi alanını da kapsayan saraydır. Fatih İstanbul’u alır almaz geniş ölçüde onarıma girişmiştir. Beş tepeye hakim geniş bir kale olan kentte halkın çoğu batı uçta, Marmara deniziyle Haliç arasında sıkışmış veya surlarla kıyılar arasındaki dar şeritte yerleşmişlerdi. Tepe eteklerinde bağlarla, buğday tarlaları yer alıyordu. Bu geniş arazi içinde tarla ve bostanlarla ayrılmış tek tek geniş bahçeli varlıklı kişi malikaneleri ve yüksek duvarlarla çevrili bahçeler içindeki manastırlar görülüyordu. Yer yer bazı kırsal

yerleşimler de vardı. Bu çevredeki sebze bostanlarının bazıları hala kentin tarih içindeki görünüm sürekliliğini sağlayan öğeler olarak durur [16].

Selçuk sultanları da ancak 13. yüzyılda bir yere bağlanmayı kabullenip saraylarını yaptırmışlardır. Bu sarayların bazıları yazlık, bazıları kışlık olduğundan iklim koşullarına göre yerleşilir, dolayısıyla başkentten uzakta olabilirlerdi. Bu kavram da gene göçebeliğe dayandırılabilir. Sultanların Konyadaki Cime Köşkü de denilen Kılıç Aslan IV devrine ait tepedeki Alaaddin Köşkünden başka Kayseri yakınında Keykubadiye, Beyşehir gölü kıyısında Alaaddin Keykubat'a ait Keykubad sarayları ve Antalya, Alanya ve belki de Erzincan'da ayrıca birer sarayları vardı. Saray kalıntıları azdır; bahçeleri hakkında devirlerinde yazılmış birkaç tanımlamadan başka bilgi yoktur. Kalıntısı bulunmuş bir bahçe ögesi 5,60 m çapında, 22 köşeli Sivas'taki Gök Medrese eyvanındaki havuz olup, saray bahçesindekilerin de çok köşeli ve stalak motiflerle bezeli olabileceğini düşündürmektedir. Bugünkü Mevlana Türbesi'nin yerinin Alaaddin Keykubad I'nın gül bahçesi olduğu sanılmaktadır. Hükümdar, Sultan Velede Konyaya gelişinde bahçeyi armağan etmiş, Türklerdeki geleneğe uygun olarak bahçe giderek kabristan şekline getirilmiştir. Kubadabad Sarayı bir duvarla bağlanmış, biri 51 m x 32 m, öbürü 22,5 m x 21 m boyutlarındaki iki köşkle, hizmet yapıtlarının gruplandığı bir yazlıktır. Şekil:3.1 ve Şekil:3.2'de görülmektedir [Şekil: 3.1,2] [16].

3.1.1. Kasır kavramı

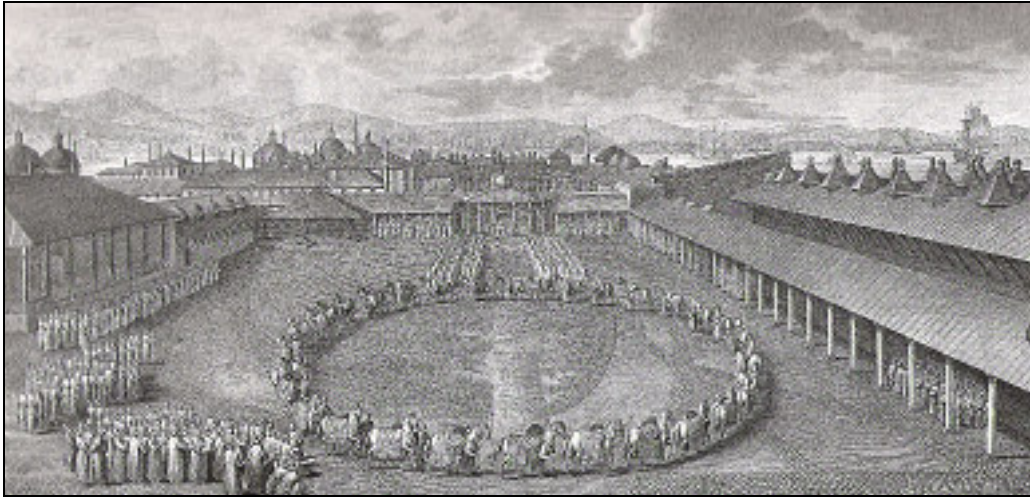
Kasır, sözcük anlamı olarak “Köşk” demektir. Bu sözcük, Kamus-u Osmani'de “Kaşane”, “Köşk” olarak açıklanmıştır. Arapça kökenli sözcüğün aslı “kasr”dır. Fakat bugün söylenişi daha kolay olduğu için “kasır” şeklinde ifade edilmektedir. Kasır, hükümdarın ve bu ülkeye sahip olanların düşman ve yerli halk tarafından yapılacak saldırılara karşı korunmak için surlar ve kalelerle savundukları mesken binalardır [53].

Kasır; saray ve köşk arasında, saraydan küçük, köşkten büyük anlamında, yalnız hanedandan olan kişilerin mevsim geçirmek için, dinlenmek ve avlanmak amacıyla kim zaman bir günlük, kimi zaman birkaç saatliğine kullandıkları yapılardır. Kağıthane Göksu, Maslak kasırları gibi [18].

Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama ve gerileme devirlerinde kasırlar, sert ve askeri niteliklerinden kurtulmuşlar, daha çok dinlenmek ve avlanmak için, hoş ve neşeli saati geçirilen yerler haline dönüşmüşlerdir [18].

Şekil: 3.1. Topkapı Sarayı ikinci avlu (Melling'ten) [6]

Şekil: 3.2. Topkapı Sarayı ikinci avlu (d'Ohsson'dan) [6]

Bunlar gidiş, saray tabiriyle "biniş" tir. Bunlar saraylardan daha küçük ölçülerde, her gereksinimin karşılanmadığı, şehirden uzak bahçelerde, koru içlerinde, deniz kıyılarında veya mesirelerde bulunur, "biniş" anında açılır, diğer günler bostancıların koruyuculuğu altında kapalı tutulurdu. "Biniş kullanılacak köşkün açılması, etrafındaki koruyucu perdelerin çekilmesi, uygun döşeme takımlarının yerlerine

yerleştirilmesi, içindeki kılıf, muhafaza bez ve perdelerin kaldırılması anlamına gelmektedir [16, 18].

Biniş kasırlarının bazıları padişahların sık sık uğradığı yerler haline dönüşebilir, o kasır bu dönemlerde en parlak günlerini yaşayabilirdi. Örneğin Beykoz Kasrı, Abdülmecid döneminde yapılmasına rağmen, Abdülaziz zamanında en parlak günlerini yaşamış, sonra unutulmuştur. Tam tersi olan durumlar da görülebilir. Haliç kıyılarındaki en büyük sarayı olan Aynalıkavak , tersanenin küçülmesi sonucu gittikçe küçülmüş, bugün olduğu şekliyle Hasbahçe köşküne dönüşmüştür. Osmanlı kültüründe kasır bahçeleri, hükümdarların gösterişlerinden uzak, doğa ile daha çok iç içe olabilecekleri, atıcılık, avcılık, binicilik gibi sporları yapabilecekleri sakin yerler olmuşlardır [18, 33].

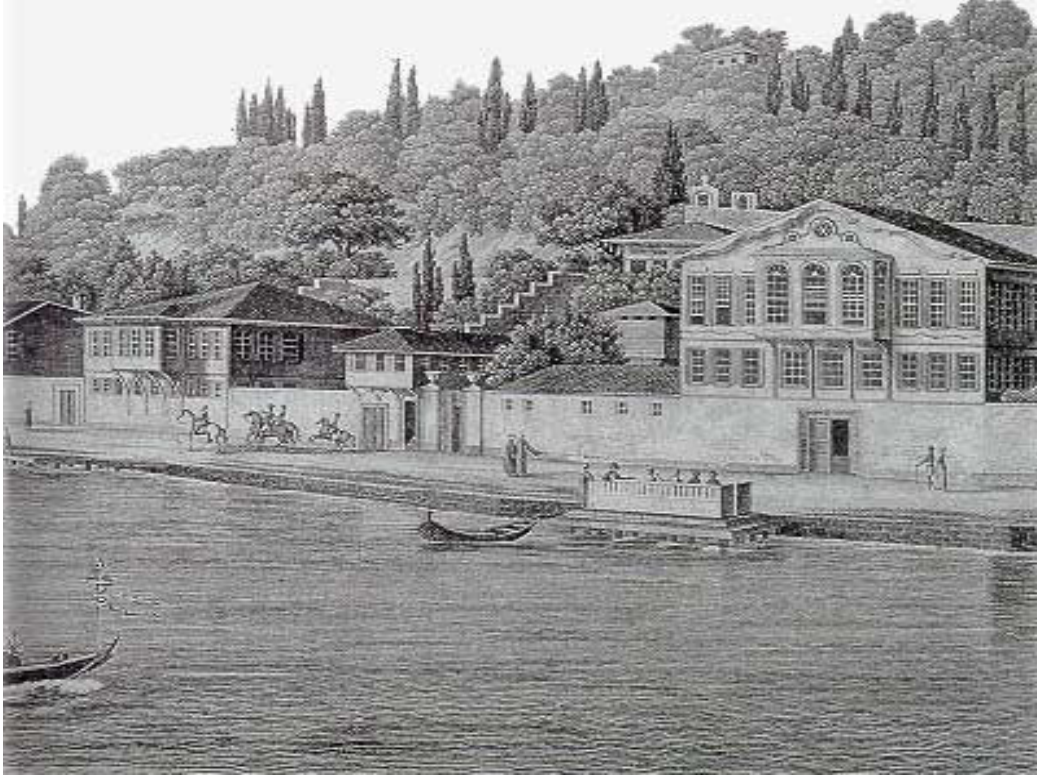
3.1.2. Saray ve kasırların tarihsel gelişimi

Osmanlı padişahlarının Harem, Enderun takımları ve geniş bir muhafız kadrosuyla devamlı kaldıkları yapılara saray; daha küçük ölçülerde kaldıkları eksik teşkilatlı ve padişahın resmi saraylarının dışında kısa süreli ziyaretler için kullandıkları yapılara da kasır denilirdi [18].

İstanbul'un fethinden sonra, Fatih Sultan Mehmet, şimdiki İstanbul Üniversitesi merkez binasının bulunduğu yere, 1454 yılında Saray-ı Atik denilen Eski Sarayı yaptırmış, daha sonra şehrin tam ucunda Haliç, Boğaziçi girişi ve Marmara'ya hakim bir yerde Saray-ı Cedid denilen Yeni Sarayı yaptırmıştır. Bugün Topkapı Sarayı Kompleksi olarak bilinen bu yapı, 18.yüzyıl ortalarına kadar Osmanlı devletinin resmi sarayı ve uzun süre idare merkezi olmuştur [43].

Daha sonraki yıllarda ise padişahlar, harem ve görevlilere göç edebilecekleri büyüklükte olan Üsküdar Sarayı, Tersane (Aynalıkavak) Sarayı, İstavroz Beşiktaş Saraylarını, Topkapı, Beylerbeyi, Beşiktaş Sahilsaraylarını inşa ettirmişlerdi. Haliç ve Boğaziçi kıyılarında, İstanbul'un meşhur tepelerinde ise Biniş kasırları yaptırılmıştır. Fatih'ten IV. Murat'a kadar olan devirde saray ve kasır yapımı dayanıklı ve kagirdir. Bu nedenle yıkılıp yenileme de az olmuştur. Yeni Saray'da oturmayı sevmeyen IV. Mehmet av merakı nedeniyle bir çok saray ve kasır yaptırmıştır. IV. Mehmet kasır yapımında. kendi aceleciliğini ve sabırsızlığını karşılayabilecek bir yapı tekniğinde, dolma ve çalma tekniğinde hafif yapılar yaptırmıştır. Yaşamının büyük bir bölümünü Boğaziçi kasırlarında, Üsküdar ve

Tersane saraylarında geçirmeyi tercih etmiş av merakıyla da birçok zamanını Edirne'de nehir kıyısında yaptırdığı köşkte geçirmiştir. II. Süleyman, II. Ahmet ve II. Mustafa devirlerinde, kısa süren hükümdarlık yıllarında siyasi karışıklıklar nedeniyle yeni yapılar yaptırılmamıştır. Şekil:3.'te görülmektedir [Şekil: 3.3][33].

Şekil: 3.3. Sahilsarayını göstere bir gravür. [6]

Lale devri, Osmanlı imparatorluğunun kasır ve köşk mimarisi açısından en parlak devirlerinden biri olmuştur. Fransızlarla sıklaşan ilişkiler sonucu Paris'e giden Çelebi Efendi'nin, Versailles Saray, ve Bahçelerinin planlarını getirmesi üzerine, köşk mimarisinde ilk batılı etkiler görülmeye başlanmış ve Sadabad olarak anılan Kağıthane ve çevresi bu planlardan esinlenerek yapılan havuzlar, bahçeler ve kasırlarla donatılmıştır [16].

18.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Mimarisi'nde görülmeye başlanan Batı tesirleri, Türk Rokokosu olarak nitelendirilen bir süsleme akımıyla kasırlar ve sarayların süsleme ve dış bölümlerinde etkili olmaya başlamıştır. Kagir olarak yapılmış, kurşunla örtülü saray ve kasırlar yerini ahşap malzemeye bırakır. Sarayburnu'nda ahşap olarak yapılan Topkapı Kasrı, bu tarzın ilk örneklerdendir [32].

18. yüzyılda Avrupa etkilerinin egemenlik kazanmasının başlıca nedeni gerek diplomatik gerek teknik yardım amacıyla gelen uzman heyetlerindeki mühendislerin ve sanatçıların oynadıkları rollerdir [32].

III. Selim Boğaziçi kıyılarında Avrupai tarzda ilk büyük saraylar inşasına teşebbüs eden hükümdardır. Bu devirde saray çevresinde görev aldığı bilinen ilk sanatçı olan Mimar Melling, Defterdar Burnu'nda III.Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan'a ait olan saray Avrupai şekilde planladığı bölümlerle genişletmiş, Beşiktaş sarayında da padişah için yeni bir kasır yaptırmıştı [59,60].

Melling, Hatice Sultan'ın en küçük isteğini bile yerine getirmek amacıyla sarayın hemen yanına Kuruçeşme'ye taşınmış, mimar, ressam, dekoratör ve bahçe mimarı Melling yıkmış, inşa etmiş, yeniden yıkmış ve arkası kesilmeksizin yeniden yaratmıştır. İstanbul'da Barok ve Rokoko mimari ve süsleme tarzlarının yanı sıra Fransız bahçe düzenlemesinin yaygınlaşmasında büyük rol oynamıştır, saray bahçesine tipik Avrupa Barok bahçe ögesi olan labirent yaptırmıştır [61,62].

Osmanlı padişahlarının Topkapı Sarayı'ndan çıkışları, geçici biçimlerde, de olsa 18. yüzyılda başlamıştı. Topkapı Sarayı'nı terk etmeyi kesin ve kararlı biçimde düşünen ve uygulamaya çalışan ilk padişah II. Mahmut olmuştu. Sultan III. Selim'in ölümü üzerine yerine geçen oğlu II. Mahmut, Topkapı sahil sarayını İstanbullu mimarlara ahşap olarak yaptırmış, bundan başka biri Beylerbeyi'nde eski İstavroz yakınlarında diğeri tarihi Çırağan bahçesinde olmak üzere Avrupai birer plan dahilinde iki büyük saray inşa ettirmişti. Bu devirde Beylerbeyi büyük ahşap saray, mermer sütunlu cephesiyle Çırağan, Beşiktaş Sarayı, ile Dolmabahçe Kasrı mevsimlere göre göç edilen binalardı [63].

Abdülmecîd babasının hemen hemen terk ettiği Topkapı Sarayı'nı kesin olarak bırakmış ve Karabet Balyan'a 1854 yılında yaptırdığı İtalyan ve Fransız sanatkarların dekore ettikleri Dolmabahçe Sarayı'na yerleşmiştir. Abdülmecid bu büyük saraydan ayrı Yıldız Parkı'nda, Boğaziçi kıyılarında ve şehrin diğer bazı bölgelerinde biniş kasırları yaptırmıştır. Bu inşa merakı Abdülaziz'de de devanı etmiş, Serkis Balyan'a Çırağan, Beylerbeyi Saraylarını inşa yaptırmış, bu büyük sarayların yanında, çeşitli yerlerde kasırlar da inşa ettirmiştir [42].

19. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da mevcut bulunan kasırlar; Davutpaşa, Nushetiye, Küçük Çiftlik, Yıldız, Arnavutköy, Bebek, Nispetiye, Baltalimanı,

Emirgan, Kalander, Tarabya, Maslak, Ayazağa, Şemsipaşa, Küplüce, Göksu, Beykoz, Tokad, Kağıthane, Saadabad, Aynalıkavak, Validebağ, Küçük Çamlıca, Haydarpaşa, Kurbağalıdere'den oluşuyordu [64].

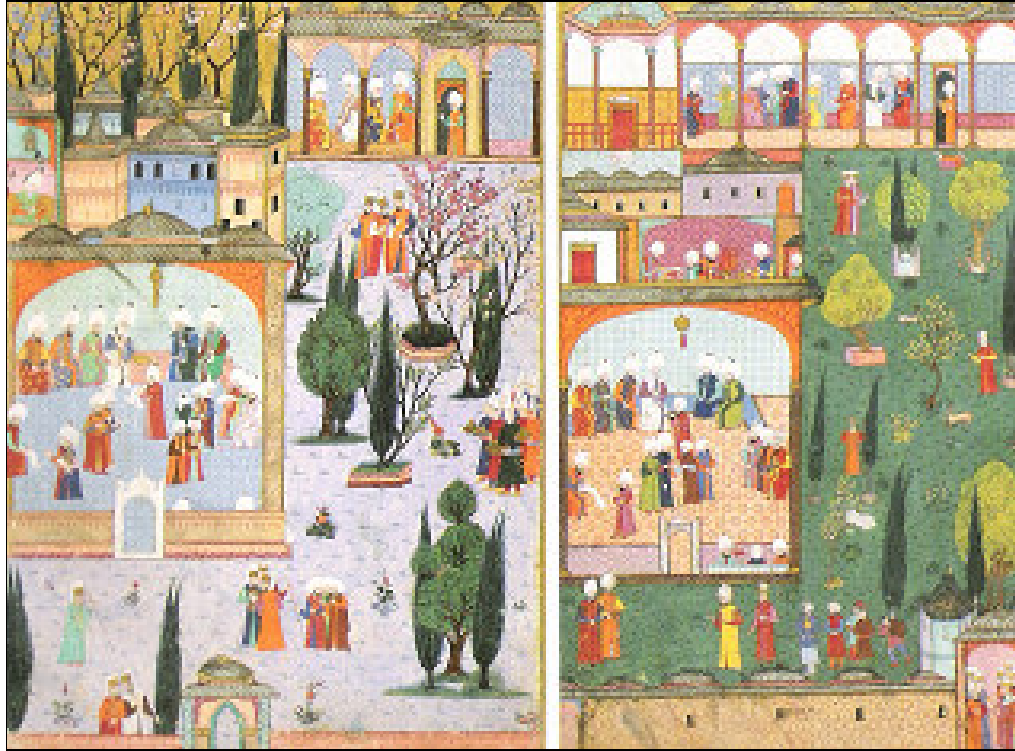
Abdülmecit, özellikle Abdülaziz'den itibaren saray, kasır ve köşkler kagir olarak yapılmaya başlanmıştır. Abdülaziz'in yangından ve ahşaptan çekinmesi, kullandığı kasırların çoğunu yeniden ve kagir olarak yaptırmasına neden olmuştur. Bu dönemde saray, kasır ve köşklere, Neo-Klasik üslup görülmektedir. Gayrimüslim mimarlar dönemi içinde, Osmanlı motiflerinin çeşitlemelerinden, tarihsel seçmeciliği Neo-Gotik biçimlerine kadar değişen bir üslup içinde, alışılmış Barok biçimlerine, Ampir denebilecek Neo-Rönesans kolon dizileri, Neo-Yunan frizler, hem de pencere açıklıklarını çevreleyen kıvrımlar ve Gotik benzeri üçlü kemerler eklenmiştir. II. Abdülhamit ise Dolmabahçe Sarayı'nda oturmayı tercih etmemiş ve Yıldız sarayına taşınmıştır. Bu taşınmayla Yıldız Kasırları, Yıldız Saray-ı Hümayunu ismini almıştır [65].

Halifeliğin 1924'te kaldırılması kararından sonra bütün saraylar, Milli Saraylar ismi ile Türkiye Büyük Millet Meclisi yönetimine verilmiş, kasırlardan bazıları ise mektep, hastane yapılmak üzere vekaletlerin emirlerine verilmiştir [18].

Bugün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bağlı Milli Saraylar Daire Başkanlığı yönetiminde bulunan saray ve bazı kasır ile köşkler birer müze-saray olarak düzenlenmişlerdir. "Milli saraylar" adıyla anılan saray, kasır ve köşkler; Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Yıldız sarayı, Aynalıkavak Kasrı, Küçüksu Kasrı, İhlamur Kasrı, Maslak Kasrı, Yalova Atatürk Köşkü'dür. İstanbul'un içinde çeşitli yerlere dağılmış bulunan bu yapıların ortak özellikleri, Aynalıkavak Kasrı ve Yalova Atatürk Köşkü dışında hepsinin 19. yüzyıl yapıları olmaları ve günümüze ulaşabilmiş olmalarıdır. Grubun en eskisi olan Aynalıkavak Kasrı ise, 18. yüzyıl başlarından kalma bir yapıdır ve Osmanlı sivil mimarlığından ilginç izler taşımaktadır. Buna karşılık Yalova Atatürk Köşkü Cumhuriyet döneminde yapılmıştır ve Atatürk Müzesi niteliğindedir [61].

3.1.3. Osmanlı ve Türk Saray ve Kasır Bahçeleri

Tarihler boyunca Osmanlı medeniyeti için bahçeler önemli bir değer oluşturmuştur. Osmanlı tarihçileri imparatorluğun askeri, siyasi durumu ve gelişimi hakkında fazlaca bilgi verdikleri halde, medeni durum ve yönlerinin gelişimine ışık tutabilecek bilgileri vermekten sakıncalı veya ihmal etmeleri sonucu, Osmanlı medeniyetinin esas bünyesi içinde parçalanmaz bir unsur olan bahçelerin tarihsel gelişimi ile ilgili yeterli sayılabilecek bilgiler günümüze ulaşmamıştır. Mevcut kaynaklardan elde edilen bilgilerin yeterli olmayışı, diğer taraftan da ait oldukları devirlerden kalma bahçe örneklerinin günümüze ulaşmamış olmaları, Osmanlı bahçeciliği üzerine yapılan araştırmaları zora sokmaktadır. Şekil:3.4'te bazı örnekler görülmektedir [Şekil: 3.4] [6,16].

Şekil: 3.4. Topkapı sarayı avlusunu gösteren bir minyatür [6]

Türklerin bahçeciliğe bazı detay ve anlayışlar dışında, bu yöndeki eserlerinin çabuk ortadan silinmesi yüzünden pek sürekli katkıları olmamıştır. Bunun bir nedeni de, yüzyıllar süren göçebeliklerinin verdiği fiziksel temelsizliktir. Doğayla haşır-neşir olmuş; doğayla savaşmış; bazen yenmiş; bazen yenilmiş; bazen barış içinde yaşamını sürdürmüş Türk milleti için bahçe epey geç gelmiş ama doğa uğraşısı daima var olmuştur. Bu her millet için böyledir; ama Türkler iklim koşullarının çetin olduğu

yörelerde yaşamlarını sürdürdüklerinden doğa uğraşları da o oranda çetin olmuştur. Kuraklık, kavimlerin oradan oraya göçünü gerektirmiş; bugün burada yarın orada geçen bir yaşantı toprağa bağıllığı engellemiştir. Uzun süre toprakla ilişkileri, bulundukları sulak yerleri mevsiminde ekip, biçip yılın gerisin dağlarda, tepelerde hayvan güderek yaşamak şeklinde kalmıştır. Yaylalar, kırlar onların bağı, bahçesi, doğayla olan doğal bir bağlantılarıdır. Gezginliğin sonucu olarak Türklerin doğa kavramı geniş olmuş; ovalar, ırmaklar, dağlar ölçeğinde düşünmüş; düşüncüsü bir bahçe sınırları içinde kalmamıştır. Göçebe gelenekleri olan ve geçimini kurak yerlerden sağlamış bir milletin toprağı hem sürekli hem de salt zevk için düzenleme kavramını ancak devletin yerleştiğine ve koruyucu kudretine mutlak inancının yer edişinden sonra benimsenmiş olması pek tabidir. Türkler sürekli devletler kurduktan sonra da bir ölçüde göçebeliklerini sürdürmüş, yaylaklarla kışlaklar arasındaki gidiş gelişleri mevsimlere bağı geleneksel göçler olarak yerleştirmiştir. Yaylaklar Türklerin bağı bahçesi olmuş, iklimin iyi huylu olduğu; ağacıyla, suyuyla, çayırıyla doğanın olumlu yüzünü gösterdiği bu yüksek ve serin yaylalar insanın doğayla barış içinde, dost, mutlu yaşadığı göç etmeyi özlediği yerler olmuştur. Türkler göçlerin son aşaması olan Anadolu'ya varıp da burada pek sürekli devletler kurduklarında göçleri, göçebelik kavramından gitgide uzaklaşmış, denilebilir ki salt zevk için yapılır olmuştur. Yaylaya göç kavramı hala sürmektedir. Bazen yaylanın yerini çevre bağlarının aldığı da olur. Bu durumda konutlar birbirlerinden epey uzakta, geniş bağların içinde yer alırlar. Zaten iklim koşullarına göre her devirde kentlerin içinde hemen her ailenin ekonomik düzeyine uygun olarak ya içinde meyva ağacı, sebze veya çiçek tarhı, çiçek saksıları, bir çeşme veya havuzu olan konutla bitişik bir avlusu, ya da güzellikle kullanışlılığı birleştiren küçük veya büyük bir bahçesi, bağı olmuştur. Avlu veya bahçe konutun dışa uzantısı sayılmış; yazın yaşamın büyük bir kısmı içinde geçtiğinden, yüksek duvarlarla çevrilip kişiye özelliğı korunmuştur. Özellikle avlu evin gerçek bir dış odasıdır. Genellikle konuta bağı dış mekan bahçe şeklindeyse, birleştikleri kısım üstü bir saçak veya çardakla örtülmüş, yeri taş döşeli, yarı açık bir geçiştir. Taşlığın önünde fıskiye veya selsebilli bir havuz yer alır; çevresinde saksılar içerisindeki çiçekler dizilidir. Bahçe havuzdan çıkan su arkiyle sulanır. Zemin çokluk eğimli olduğundan, bahçe sedlerle düzenlenmiştir. Her sed bir veya birkaç tür çiçeğe ayrılmıştır. Çiçek tarhları yalındır; renk ve tür karmaşıklığı göstermez. Örneğin bir tarha yalnız gül veya yalnız lale dikilir. Bu yalınlık varlıklı kişilerin büyük ölçüdeki bahçelerinde de görülecektir; gülistanlar, lalezarlar gibi.

Çiçek tarhlarının ötesindeki bazı sedlerde sebze de yetiştirilir. Zaten sebzelerle meyva ağaçları daima çiçek tarhları yanında yer almıştır. Başka deyimle Türk bahçeleri, ‘safa bahçesi’ kavramını kullanışlılıkla birleştirmiştir. Ağaçlar genellikle bahçeyi çevreleyen duvar boyunca dikilmiştir ve bahçenin dış gözlerden uzak oluşuna psikolojik de olsa bir katkıda bulunur. Ayrıca gölgesi için yer yer, tek başına ağaçlar da dikilebilir [6,16].

Türk bahçelerinin bu ana nitelikleri en yalınından en varlıklısına dek her bahçede görülmüştür. Öyle ki, konak ve saray bahçelerinin de bu temel düzenin çeşitlemeleri olduğu söylenebilir. Türk bahçesi, bu niteliklerini 18. yüzyılda Avrupa etkisi girene dek sürdürmüştür. Gerek Selçukluların gerek de Osmanlıların çini ve öbür süsleme sanatlarında kullandıkları çiçek, yaprak ve ağaç motifleri de doğaya ve bahçeye verdikleri değeri gösterir. Selçuklular hala göçebelik kavramından kopamamış, sultanlar ve varlıklı bey kişiler doğanın güzelliğini ve nimetlerini her mevsim ayrı bir yerdeki saraylarında veya yazlık köşklerinde yaşamışlardır [16].

Osmanlı Türklerinde bahçeciliğin bir bilim dalı ve sanat olarak görülmesi oldukça eski tarihlere dayanır. Türkiye’de ve özellikle İstanbul, Edirne, Bursa gibi büyük şehirlerde eski devirlere ait Osmanlı bahçelerinin tasarımı, mimarisi, biçim ve içerikleri, kullanılan harç ve materyalleri hakkında yeterli derecede bilgi olmadığına, bunun yanında bahçe örneklerinin de günümüze ulaşmamıştır. Bahçelerle ilgili bilgilere başta eski minyatürler, divanlar, tarihler ve özellikle, isimlerinden bahsedilen çiçek ve bahçelere dair yazılmış eserlerle arşiv belgelerinde rastlanmaktadır. Bu kaynaklar klasik devirdeki Osmanlı bahçelerinin nitelik ve özellikleri hakkında bir fikir verebilmektedir. Bu fikirler doğrultusunda, Osmanlı bahçelerinde genellikle dört köşe büyük mermer havuzlar, gölge veren ve meyva yetiştiren büyük ağaçlar, sarmaşıklı ve salkımlı çardaklar, sed ve merdivenler, fıskiye ve selsebiller, çeşme ve ağızından su akan arslan heykelleri, gülistanlar, lalezar ve çemenzarlar gibi canlı ve cansız materyallerin bulunduğu yüksek ihtimal dahilindedir. Osmanlı bahçelerinin tasarımlarında karakteristik olarak havuz (daha ileri dönemlerde yapay gölet ve şelaleler de mevcut), fıskiye, selsebil, çeşme, ağızından su akan heykeller v.s. gibi daha çok suya dayalı cansız materyaller ile çeşitli canlı materyallerin kullanılmasında, islamiyette yapılan cennet tasvirinin; “cennet içinden ırmaklar akan, büyük havuzlar ve şelaleler bulunan, çeşitli türlerde ağaçlar ile hurma bahçeleri ve üzüm bağlarından oluşan bir bahçe mekanı olarak

vurgulanmaktadır” rolü büyüktür. Osmanlı’da dünyevi mekanda bir cennet köşesi yaratma arzusu ile bahçelerinde bu tür canlı ve cansız materyalleri kullanarak karakteristik Osmanlı bahçesini meydana getirmiştir. Bahçelerde canlı materyal olarak çınar, dişbudak, ıhlamur, karaağaç, çitlembik, defne, erguvan, ve ahlat v.s. gibi büyük ağaçlardan, gül, lale, sümbül, zerrin ve karanfiller v.s. gibi bezeme elemanlarından bahsedilebilir. Bundan başka Osmanlı devri bahçelerinin mimari ve geometrik açıdan, bir tabiat taklidi eser olmadığını da kabul etmek gerekir. Bu durumda Osmanlı devri bahçesini, Osmanlı mimarisi gibi sadece milli bir zevk ve duygunun ürünü olarak düşünmek gerekir. Süsten ziyade mantık ve faydaya önem veren bu zevk ve duygu, yarattığı bahçesinde de kendisini göstermiş ve bu nedenle çiçek kadar yemişe ve ağaca da değer vermiştir. Ayrıca Osmanlı devrinde Türk bahçesinin, bahsettiğimiz belli başlı unsurları gibi; bir ev veya bir konağın, bir köşk veya bir sarayın en önemli bir bölümü olduğunu da göz önünde bulundurmamak gerekir. Aralarında yerin konumu ve müsaadesine göre değişik şekillerde tasarlanarak yapılmış olanlar gibi bazı ayrılıklar bulunmasına rağmen içerik ve karakter itibariyle birbirlerine aşağı yukarı benzemektedirler [6,16].

Türk bahçe sanatındaki ilk kapsamlı uygulamasının yüzyılın ilk yarısında Sadabad Sarayı çevresinde görüldüğü Batı etkisi, giderek yaygınlaşmış, 18. yüzyıl boyunca Avrupa ve özellikle İtalyan etkilerinin tutunabildiği görülmüş, çim alanları ve parterler büyümüş, taş ve teras bölümleri azalmış; yüzyılın sonuna doğru yabancı etkilerinin kökleşmiş, gittikçe büyüyen çiçek ve parter tarlaları da arada bir, fakat ölçülü şekilde bu hareketleri izlemiş, planda da aks düzenine bakılmamak şartıyla biraz daha serbestlik uygulanmıştır [16].

Türk Osmanlı kültüründe, saray bahçelerine ya da padişaha ait dış bahçelere de hasbahçe denirdi. Bu bahçeler “Bostancı ” denilen aynı zamanda güvenlikten de sorumlu kişiler tarafından korunurdu. Bahçelere bakan bostancı teşkilatının geç dönemde değiştirilmesine karşın, gereksinim fazlası bahçe ürünlerinin satılıp padişahın özel gelirine kaydedilmesi geleneği, çok geç dönemlere kadar sürdürülmüştür [6,18].

Sarayın içinde ve dışında padişahın şahsına ait, hasbahçe ve hasa bostan denen bahçe ve bostanlar vardı. Bunların bakımı, sorumluluğu, bostancı başının yönetimindeki bostancılara aitti. Bostancıbaşının yönetiminde Edirne ve İstanbul olmak üzere iki ayrı, birbirinden bağımsız ocak vardı. Önemli bir ocak olan Bostancı Ocağı’nın

hasbahçelerle hassa bostanlarına bakmak dışındaki bir başka görevi de, saray hizmetindeki kayıkların ve kayıkhanelerin bakımındı. Bostancıbaşına bağlı Edirne Ocağı, imparatorluğun ikinci merkezi olan Edirne ve çevresinin güvenliğinden sorumluydu. İstanbul ve Edirne'den başka Amasya, Bursa ve İzmit gibi yerlerdeki padişaha ait bağ ve bahçeler de bostancıların yönetimindeydi. İstanbul Ocağı da ayrıca tüm Boğaziçi ve Marmara kıyılarıyla sarayın korunmasını yüklenmişti. Saraydaki ağır işler de bostancılar tarafından yapılırdı [6].

Osmanlı devrinde İstanbul'da her ev veya konakta olduğu gibi padişahlara ait saray, kasır ve köşklerinde birer bahçesi olduğu bilinmektedir. Gerek Osmanlı tarihlerinde, gerekse basılmamış arşiv belgelerinde bu gibi yerlerden bahçe olarak bahsedilmektedir. Önceleri sahiplerinin elinde iken sonraları ölüm, terk gibi daha birçok nedenden dolayı padişahlara intikal eden bahçeler de mevcuttur [32].

Osmanlılar bahçelerini yaratırken, önceden saptanmış katı kurallara uygun bahçeler yaratmak yerine, bahçenin oluşturulacağı arazinin topoğrafyasına, elverişli alanına, iklimine, kısacası koşullarına uygun çözümler getirmişlerdir. Su kanalları yapmak yerine, bahçelerini akarsuların bulunduğu yerlerde yapmış, birçok ağaç dikerek bahçeleri geliştirmiş, hatta çiçekleri için tarhlar da düzenlemişler, ama bunları katı bir düzen içine sokmadan yaptıkları ekler ve müdahalelerle, doğal olarak gelişmiş görüntüsü verecek şekilde bırakmışlardır. Arazinin bahçe yerleşimi için en uygun biçimde kullanıldığını; bahçe köşkünün konumunun ve inşasının, gereken yerlerde setlerin, su kıyılarında rıhtımların gelişigüzel yapılmadığını biliyoruz. Bahçelerle ilgili kaynaklarda “bahçe inşası”ndan söz edilmesi, özellikle Kanuni dönemi bahçelerinden bir bölümünün Mimar Sinan tarafından yapıldığının bildirilmesi, Ahmet Refik'in İstanbul dolaylarındaki bahçelerin mimarlar tarafından düzenlendiği hakkındaki sözlerini doğrular. Osmanlı bahçelerinin katı bir düzeni olmamasına karşın, bahçeler düzensiz değildir [30].

İstanbul 'un fethi ile bahçe sanatında oldukça bariz bir ilerleme dikkat çeker. Bu devrin önemli eserleri arasında Topkapı Sarayı, Üsküdar Sarayı ve Bahçeleri karakteristiktir [4].

Fatih Sultan Mehmet tarafından yapımı başlatılan Topkapı Sarayı ve bahçesi, birçok yönden Türk kültürünü özetleyen bir sanat eseridir. Fonksiyon yönünden çok belirgin

farklılıklar gösteren bir takım avlu komplekslerinden ibaret olan bahçeler, kullanım amaçlarına uygun şekilde abartısız bir planlama özelliğine sahiptir [11,35].

Topkapı Sarayı bahçesi, birinden diğerine geçilebilen 5 avludan ibarettir. Ve bilhassa Peristil tarzında yapılmış olan 3 avlu, Bizans ve Arap bahçe sanatının etkisi altında ortaya çıkmıştır. Buna karşılık, 4 teras üzerinde ve açık bir bahçe halinde yapılmış, olan 4. avlu, zarif pavyonlar ve muntazam formlu havuzlarla süslenmiştir. 5. avlu ise ilk yapıldığında sahile kadar uzanan bir koruluk halinde idi. Daha sonra talim alanı olarak kullanılmış ve ancak 50 sene öncesi şehir parkı (Gülhane Parkı) olarak halka açılmıştır. Şekil:3.5'te Topkapı Sarayı birinci avlusunu gösterir bir gravür bulunmaktadır [Şekil: 3.5] [4].

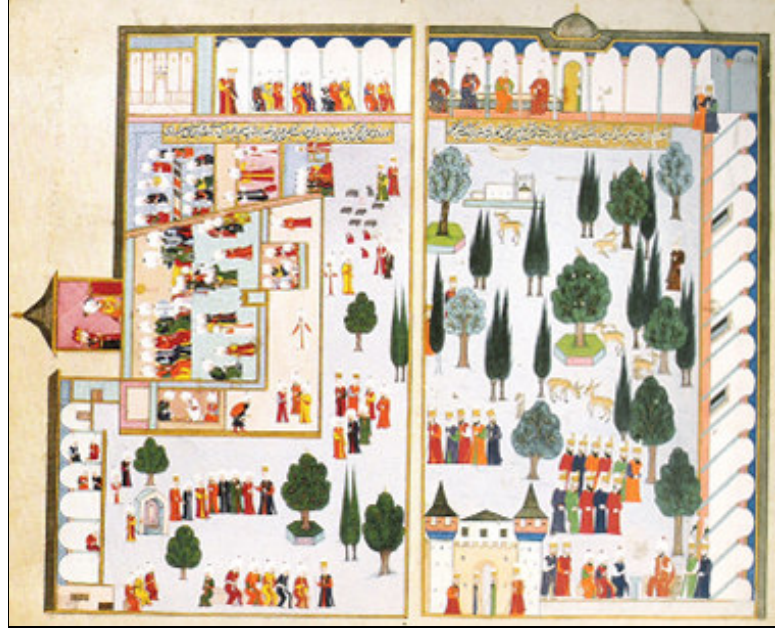
Şekil: 3.5. Topkapı Sarayı birinci avlu, Hünername [6]

Saray alanı bembeyaz sur duvarları ile çevrelenmiştir. Bab-ı Humayun anıtsal görüntüsüyle saraya girişi belirtir. Sarı zeminli birinci avluda, sol taraftaki Aya İrini dışında bir bina görünmez. Kuleleriyle belirtilen Babü's Selam'dan girilen ikinci avluda, yani Alay Meydanı'nda solda Adalet Kulesi ve ona bitişik kubbeli iki mekan halinde Kubbealtı ve Hazine gösterilmiş, duvarın arkasında, Haliç'e bakan tarafta da tek bir bina halinde Harem'e yer verilmiştir. Bu avlunun aynı zamanda bir bahçe olduğu, içindeki ağaçlar ve özellikle selvilerle vurgulanmıştır. Şekil:3.6'da Topkapı Sarayı'nın görünüşleri yer almaktadır [Şekil: 3.6] [6].

Şekil: 3.6. Topkapı Sarayı'nın Marmara ve Haliç yönündeki iki görünüşü [6]

İkinci avlu revaklarla çevrilidir. Kapıdan girince sol tarafta, has ahırlara giden yola yakın, günümüze kadar gelmiş olan bir çeşme fark edilir. Hürname'nin birinci cildindeki Alay Meydanı, yani ikinci avlu ve dış bahçenin tasviri, bu dönemi aydınlatan önemli bir görsel kaynaktır. Her ne kadar adına "ikinci avlu" veya içindeki büyük törenlerin yapılmasından dolayı "Alay Meydanı" dense de, burası bir ölçüde sarayın iç bahçesidir. Sütunlarla taşınan yuvarlak kemerlerden oluşan revaklarla üç yandan çevrilidir. Bu iç bahçe, bir şemaya uyularak geliştirilmiş bir düzen ve simetri göstermez. Birkaç değişik türde ağaç bulunmaktadır. Genellikle çift duran selviler adeta serpiştirilmiştir. Burada doğal olarak gelişmiş bir bahçe izlenimini, ancak yolları belirleyecek şekilde dizilmiş ağaçlar bozar. Bu avluda her zaman böylesine serbestçe dolaşmalarına izin verildiği sanılmayan çeşitli hayvanların, saray bahçelerinde mevcut olan hayvanlardan olduğu anlaşılmaktadır; ağaçların arasında gezinen veya oturan karacalar, bu yerin bir bahçe, hem de büyük bir bahçe olduğunu özellikle vurgulamak için konmuş gibidir. Akağalar Kapısı'nın hemen sol tarafında yere serpilmiş yemleri yiyen veya bazı ağaçların tepelerine konmuş kuşlar da bunu desteklemektedir. Araba kapısı tarafındaki kuyunun da yer aldığı bahçedeki ağaçlardan üçünün dibi, köşeli, sedir yüksekliğinde bir duvarla çevrilmiştir. Bu geleneğe gerek İstanbul'da, gerekse Anadolu'nun birçok yerinde bugün bile rastlanmaktadır. Şekil:3.7'de görülmektedir [Şekil: 3.7] [6].

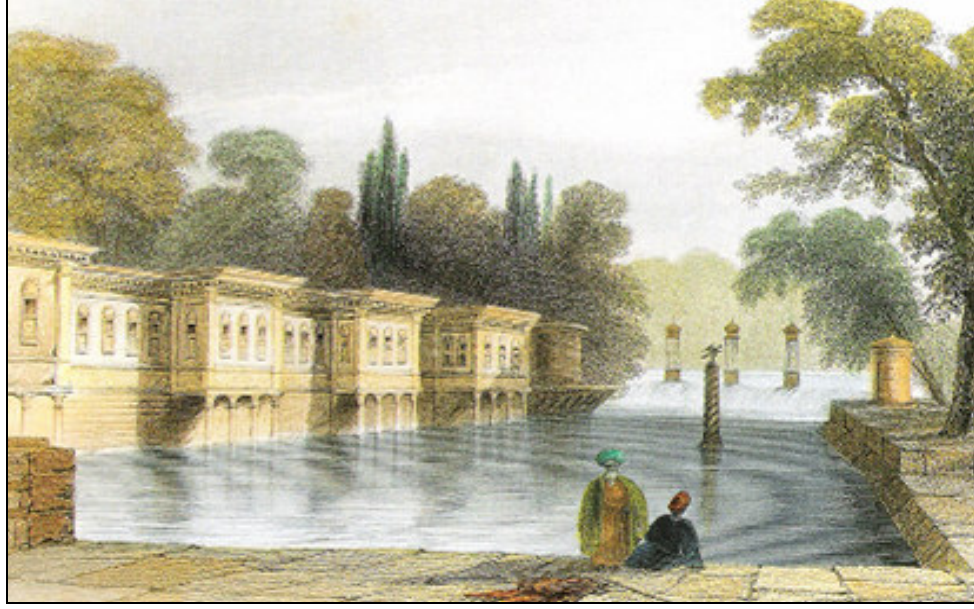
Şekil: 3.7. Topkapı Sarayı ikinci avlu [6]

Diğeri ise bugün izleri kalmamış olan Üsküdar Sarayları'dır. Piri Reis'in haritası bunların 10 km uzunlukta bir sahil bandına yayılmış oldukları anlaşılmaktadır. Saraya ait bazı minyatürlerden sayısız köşk, saray ve pavyonlardan oluşan bu kompleksi kuşatan bahçelerin avlulardan çok, hafif setlerle doğaya açılan, formel bahçe öğelerini de içeren naturalist özellikte olduklarını anlıyoruz. 18. yüzyıl ortasına kadar Türk bahçesi geometrik şekillerden uzak genişlik, ferah sükunet ifade eden kendi klasik karakteri içinde kalmıştır [35].

Padişahların yaşadıkları sarayların çok güzel bahçeleri ve bu bahçelerde her türde çiçek ve meyve ağaçları; iki tarafında yüksek selviler bulunan çok güzel gezinti yolları, birçok mermer çeşmeleri vardı. Bu yolların hemen hepsinde bu çeşmelerden iki üç tane bulunurdu. Padişah ve belirli zamanlarda Harem halkı tarafından kullanılan ve pek az kişinin girebildiği hasbahçeler, padişahların özel yaşamlarının birer parçası olduğundan, doğal olarak yüksek duvarlarla çevrilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminin ünlü sanatçısı Matrakçı Nasuh'un Menazil-i Sefer-i Irakeyn adlı eserinde, Irak seferi menzilleri üzerinde konaklara ait haritavari tasvirlerinde yer alan bahçe görüntülerinde açıkça görüldüğü gibi, bahçeler duvarlarla çevrilidir ve duvar kenarlarına ağaçlar dizilmiştir [6].

Osmanlı bahçelerinin, İslam bahçeleri veya başka bahçe plan ve anlayışlarına uymayışının nedenlerini görmek için başta Osmanlı saray bahçeleri ile kentin çeşitli

yerlerindeki hasbahçeleri, yaratıldıkları arazi ve iklim içinde ele alarak sıralamak yeterlidir. Kale içinde, bol suyu olan Bursa kentindeki saray, nehirler arasındaki özel bir alanda yaratılmış olan Yeni Edirne Sarayı bahçesi, üç taraftan denizle çevrili bir tepeden aşağı doğru yayılan Topkapı Sarayı bahçeleri, Marmara Denizi'ne biraz yüksekten bakan Üsküdar Sarayı bahçeleri ve Haliç kıyılarıyla Boğaziçi kıyılarındaki, sırtlarını tepelere dayamış olan ya da Küçükusu, Kağıthane gibi dere kenarlarında suyun keyfini çıkaran hasbahçeler; bulundukları yer açısından incelendiğinde, diğer İslam bahçelerinden topoğrafya, manzara ve iklim bakımından o kadar farklıdır ki, İstanbul'un Avrupa yakasında İran bahçe planını izleyen Karabali Bahçesi'ndeki denemenin, herhangi bir bahçe tipine uymadığı görülür. Yalnızca saray halkının kullanımına açık olan bu bahçelerin, Osmanlı yaşam tarzına da uygun oldukları ve boyutlarının dışa açık bahçelerde olduğu gibi büyük ölçüde olmadığı da gözlemlenir. Bahçelerden beklenen işlevselliğin, güzellik kadar önemli oluşu; çiçek bahçelerinin sebze ve yemiş bahçeleriyle birlikte düzenlenişi de önemli bir özellik olarak belirir. Bahçeler yaratılırken kolay yollar aranması, bahçelerin düzenlendiği yerlerdeki doğal koşullara uyan tasarımlara gidilmesine yol açan etkenlerdendir. Bu yaklaşımda sırasıyla imparatorluğun başkentleri olan Bursa, Edirne ve İstanbul kentlerinin çeşitli bölgelerindeki topoğrafyanın ve iklimin farklılığının da rol oynadığı açıktır. Ancak bu bahçelerin, devletin etkileyici törenlerinin yer aldığı sahneler olmaktan çok, Osmanlı hükümdarlarının gözlerden uzak keyifli saatler, günler geçirecekleri yerler olarak tasarlandıklarını da göz önüne almak gerekir. Üzerindeki bitki yapısıyla sürekli bir gelişim ve değişim içinde olan bahçelerin tarihinin araştırılması, büyük ölçüde bahçeleri biçimlendiren mimari yapılar ile düzenlemelerin tarih içindeki görüntülerini veren görsel kaynaklar ve yazılı kaynaklara dayandırılacaktır. Güzellikleri genellikle "irem bağı" diye tasvir edilen Osmanlı hasbahçelerinin, yani padişaha ait olan bahçelerin başında saray bahçeleri gelir. Şekil:3.8, Şekil:3.9 ve Şekil:3.10'da görülmektedir [Şekil: 3.8,9,10] [33,37].

Şekil: 3.8. Çırağan Kasrı bahçesi [6]

Şekil: 3.9. Sadabad hasbahçesi [6]

Şekil: 3.10. Kağıthane Hasbahçesi [6]

Daha sonra Aynalıkavak Kasrı'nın bahçesi sınırlarına alınmış olan Tersane Bahçesi, ilk olarak Fatih Sultan Mehmed tarafından imar edilmiş ve buraya Tersane kasrı yaptırılmıştır. Burada turfanda sebzelerle limon, turunç, ağaçkavunu, nar, üzüm, şeftali ve kayısı gibi meyvelerin en iyi cinsleri yetiştiriliyordu. Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmış kasır güzel bir bahçe ve bir selvi ormanı içinde idi. Yavuz Sultan Selim ve Sultan I. Ahmed zamanında da ilgi görmüş olan Tersane Bahçesi'nin arazisi içinde kasırlar yapılmıştı. Sultan I. Ahmed, Tersane Bahçesi'nde cesim çınarlar arasında kasırlar inşa ettirmişti. Eremya Çelebi'ye göre bahçe 17. yüzyılda rengarenk çiçeklerle süslü idi. Bahçedeki kasır 1676 yılında yanmış ve Sultan IV. Mehmed tarafından onartılmıştır. Tüm Harem halkını içine alacak kadar büyük olmayan bina, Sultan III. Ahmed tarafından 1726 yılında genişletilerek Venedik'ten getirtilen aynalarla donatıldığı için sonradan bu ismi almıştır. Yer yer ağaçların arasında görülen duvarlardan anlaşıldığına göre yüksek duvarlarla çevrili ve selvi ve diğer ağaçlarla yoğun bir şekilde dolu olan geniş bahçenin arkasında, tepelerin gerisinde Okmeydanı Namazgahı ve Okmeydanı tekkesi bulunurdu. Bahçenin Haliç sahilini de yüksek duvarlar çevirirdi. Ağaçların aralarında bulunan birçok yapıdan daha büyük olan ve T biçiminde suyun içine doğru uzanan kasır en az iki katlıdır, cephesi bina boyunca yüksek kırmızı kafesler arkasına alınmıştır. Köşkün geniş bahçesi tersaneye bitişik olduğundan, Tersane bahçesi de denilirdi. Kasrın bahçesindeki çimenliği, fiskiyeli havuzu, iki yanı ağaçlı yolları ve mazı ile çevrili

çiçek tarhları belli bir düzen gösterirken, koruluğu doğaldır. Şekil:3.11’de Aynalıkavak Kasrı’nı gösterir bir gravür yer almaktadır [Şekil: 3.11] [6].

Şekil: 3.11. Aynalıkavak Kasrı, Levni’nin tasviri, Surname-i Vehbi [6]

Yabancı bahçe uzmanları, birçok saray ve kasır bahçelerini yeniden Rönesans, veya Barok bahçe öğeleriyle donatmışlardır. Bu tarz öğelerin bulunduğu bahçeler yaşanılır olmaktan çok seyredilen mekanlar olmuşlardır. Topkapı Saray bahçeleri gibi tamamen Türk benliği ile düzenlenmiş bir çevre bile batılılaşmadan nasibini almıştır [11,19].

Bir kısmı hasbahçe olan saray bahçelerinin, arazinin eğimine uygun olarak setler halinde yapıldığı ve bir kısmı çiçek, bir kısmı da sebze bahçesi olmak üzere çok bahçeden oluştuğu anlaşılmaktadır [37].

18. yüzyıl sonuna doğru yabancı etkilerin köklenmiş olduğunu görülmektedir. Ba¹ nallar ve biçimler özellikle havuzlar, köşkler üzerinde görünüyor, gittikçe büyü çiçek ve parter tarlaları planda aks düzenine bakılmaksızın düzenlenmiştir. Aynı yüzyılda bazı yabancı mimarların ve bahçıvanların birçok bahçe düzenlemesi yaptıkları bu sırada kaskat, labirent, grotto, nimfeum gibi bazı öğeleri de uyguladığı bilinmektedir. Bu saray bahçesinin informel şeklinde yapımı, İngiliz bahçe stiline müjdecisi olmuştur [4,11,32,37].

Bu dönemde informel Türk bahçesine, aks ve simetri girmeye başlamış, yabancı türler poligrom bir renk anlayışı, anarşisi ve yorucu bir ağaçlama ile bir nevi karikatürün barok bahçesi örnekleri ortaya çıkmıştır [4].

19. yüzyıl başlarında, kompozisyonun eski berraklığı yavaş yavaş bozulmaya başlamış yeşillik ve çiçeklik alanları gittikçe fazlalaşmış, taş kısımlar azalmıştır. Yine de genel karakter orijinallliğini ve Türk kimliğini korumuştur. 19. yüzyıl ortalarında parterler bütünüyle kalkmış; tarhlar ağaçlarla gölgelenen ve tek tür çiçeği içeren tarhlar değil, farklı türlerde grift biçimlerle bezenmiş ve ağaçların dışlandığı parterlerdir. Vazo saksılar, hayvan heykelleri, dökme demirden dekoratif bahçe kapıları, oturma yerleri gibi batı stilinde bahçe elemanlarının sayısı artmıştır. Bahçede sudaki kullanım da değişmiştir. Genelde bahçelerde kullanılan duvar çeşmesi, duvar selsebilleri ya da ortasındaki fıskiye den üst üste üç kat yalağa aktarıldığı çeşme-havuzcuklar gibi hareketli su elemanları, yerlerini geniş durgun yüzeyli iki boyutlu havuzlara bırakmıştır. Formel stilin görüldüğü bu bahçelerde aksiyalite de yok gibidir. Onların yerine İngiliz bahçeleri tarzında kavisli yollar, serbest ağaç grupları büyük çim alanları baskın olmuştur. Yüzyılın ilerlemesi ve sona ermesiyle havuzlar birer gölcük halini almaya başlamıştır. 19. yüzyılın sonuna doğru Türk bahçe geleneğinin artık iyice silinmeye başlandığı görülmekle, birçok eski setli bahçeler, istinat duvarları sökülerek, doğal bahçeler haline getirilmektedir [11,33].

Türk bahçe kültüründe abartılmış naturalist eğilim, 19. yüzyıl sonu ile 20.yüzyıl başında açıkça görülür. İstanbul'daki bir çok saray ve kasır bahçelerinin Rönesans ve Barok parter ve su öğeleri, yerlerini doğal düzenlemelere terk eder. Bu arada biraz önce de belirttiğimiz gibi Türk bahçe zevkinin yaratıcı ve fonksiyonel bir tarzı olan setli bahçeler de bir bir ortadan kalkar [11].

20. yüzyılın başlarında, grotto ve şark motifi ön plana çıkarılmış, klasik fıskiye terk edilmekle birlikte naturalist olmak için bahçe içindeki su, suni kayalıklardan akıtılmaya, köşkler grotesk yada rustik olmaya başlamıştır. Bütün 19. yüzyıl saray ve kasır bahçeleri düzeninde Batı etkileri sezilir. Bu etki saray bahçelerinde genellikle formel düzen biçiminde kendini gösterir. Formel Batı bahçesinin en güzel örneklerinden Çırağan, Dolmabahçe ve Beylerbeyi saraylarında formel tulumun aşırı olduğu ve bahçeyi içinde yaşanırılıktan pencereden seyredilecek bir tabloya dönüştürdüğü görülür.Yıldız saray bahçelerindeki gibi, saray binası yanı başında formel düzen ile, uzaklaştıkça informal düzenin birlikte uygulandığına da rastlanır [16,33].

Tarihi değerleri olan bu bahçelerin kültür anıtları, günümüzde ise içinde yaşanan, kullanılan ve beğeni ile incelenen bir mekan olmaları nedeniyle çok yönlü, anlamlı

ve etkili görevleri vardır. Bu yapılar peyzaj düzenlemesinden, bitkisel ve mimari elemanların tasarımından oluşan işlevsel ve estetik yönden birçok özelliklere sahiptirler [18].

Saraya ait dış bahçelerin sayıları devirden devire değişmiştir. 16. yüzyıl son yarısında Hasbahçelerin sayısının 39 olduğu bilinmektedir. Fakat 17. yüzyıl ortalarında bu bahçelerin sayısı 61'e çıkmış görünmektedir. Evliya Çelebi'ye göre Hasbahçelerin sayısı 21'dir. 1704 (H. 1117) tarihli bir mefruşat listesinde miri bahçeler 18 olarak gösterilmiştir. 1778 (H.1192)'de ise bu bahçeler 62'yi bulmuştur. 19. yüzyılda başında bahçeler 28, Ata tarihine göre 44'tür [Tablo:2.1] [33,34].

Tablo: 2.1. Tarihi kaynaklarda ismi geçen hasbahçeler ve diğer İstanbul bahçeleri [48].

Tarihi kaynaklarda ismi geçen hasbahçe ve diğer İstanbul bahçeleri arasında şunları sayabiliriz; hicri 991 – 1146 yılları arasına rastlayan yirmiye yakın tamirat defterinde adları kaydedilmiş olan bahçeler:

1. Bahçei Çiftlik	22. Bahçe-i Fındıklı
2. Bağçe-i Kiremidlik	23. İskender Paşa Bahçesi-Tersane
3. Bağçe-i Mandıra-i İrva	24. Mustafa Paşa Bahçesi-Cebeci Köyü
4. Bağçe-i Mandıra-i Miri	25. Mustafa Paşa çiftliği-Alibeyköy
5. Bağçe-i Bab-ı Nev	26. Hüsrev Bey çiftliği-Eyüp
6. Bağçe-i Kapudan Ali Paşa	27. Haznedar Çiftliği-Eyüp
7. Bağçe-i Çiftlik-i Şeyh Efendi	28. Ferhad Paşa Bahçesi-Litroz Köyü
8. Bağçe-i Tırnakçı Hasan Paşa	29. İbrahim Paşa Bahçesi-Tuba köyü
9. Bağçe-i Ağa-i Darü's-saade	30. Liman-ı cedit-Karabali
10. Bağçe-i Kalender Paşa	31. Mehmed Ağa çiftliği-Tuzla
11. Bağçe-i Sazlı Dere	32. Valide Sultan-Topçular
12. Bağçe-i Yusuf Paşa	33. Boğazkesen
13. Bağçe-i Şah-ı huban	34. Kütel-Çengelköy
14. Bağçe-i Uskumru	35. Feridun Paşa-Yeniköy
15. Bağçe-i Merre Hüseyin Paşa	36. Fatıma Sultan ile Hatice Sultan
16. Bağçe-i Mustafa Paşa	37. Osman Paşa- Kadırga
17. Bağçe-i Haracı	38. İbrahim Paşa Sarayı -Galatasaray
18. Bağçe-i Mesih Paşa	39. Gazanfer Ağa-Kuruçeşme
19. Bağçe-i Aişe Sultan	40. Kapuağası Çiftliği-Samandıra
20. Bağçe-i Umur	41. Defterdarzade İbrahim Paşa
21. Bağçe-i Kuzguncuk	

Osmanlı sarayında bulunan asıl hasbahçe haricinde, yine padişahlara tahsis edilen İstanbul bahçeleri de vardı. Bilindiği gibi İstanbul'da Topkapı Sarayı'ndaki Hasbahçe içindeki binaların bir çoğu ilim ve sanat öğretilen irfan yuvaları idi. Osmanlı'da ilim veya sanat akademisi sayılan bu yerler hasbahçelerdi. Mimar Koca Sinan ile Mimar Mehmed Ağa'nın hep bu hasbahçedeki çalışma mekanlarından ilham alarak yetişmişlerdir. Şahsi gelirlerinin bir kısmını veya şahsi zevklerinin belli bir bölümünü temin ve tatmin etmek amacıyla Osmanlı padişahlarının İstanbul'un muhtelif yerlerinde bahçeler tesis ve işletmeleri çok eski bir usuldü ve bu iş Osmanlı sarayında önemli bir yer işgal eden bostancılar sınıfının esas görevini teşkil ediyordu. Ayrıca Rumeli'de Tunca ve Meriç vadilerinde Edirne sarayına bağlı geniş sahalar işgal eden bu cins bahçeler mevcuttu. Bostancı ocağında görevli kişiler, ya sarayın Hasbahçesi'nde veya saray haricindeki, diğer bahçe ve bostanlarda hizmet ederlerdi. Bostancı ocağı dokuz dereceli bir sınıftan oluşmaktaydı. Bahçe ve bostan işleriyle meşgul olan bostancılar, Hasbahçe ve hassa bostancıları olarak iki kısımdı. Birinci kısım yirmi bölüktü; ve sarayda Hasbahçe'ye bakarlardı. Saray dışındaki bahçe ve bostanlarda çalışan bostancılar, üstat denilen başlarının gözetimi altında ayrı ayrı topluluk halinde idiler. Daha sonraki tarihlerde hariçteki bahçelere de Hadaik-i hassa denilmiş ise de, asıl Gilman-ı Bağçe-i hassa ismi verilen bostancıların çalışmış oldukları mahal Hasbahçe idi. İstanbul bostancıbaşısı her sene idaresi altındaki bütün bu bahçelerde yetişerek satılan mahsullerin defterini zamanında padişaha sunmak görevleri arasındaydı. Dışarıda sebzelerin 200, çiçeklerin ise, yaklaşık 17 dükkanda satışa sunulduğu söylenir. Bütün hadaik-i hassa'yı aynı derecede ilgilendiren şu tarihi kayda da dikkat çekmek gerekir. Evahir-i c. ahir tarihli bu hüküm suretine göre bütün hasbahçelere dikilen çınar, dişbudak, ıhlamur, karaağaç, çitlenbik, meşe, defne, erguvan, ve ahlut ağaçlarının taze ve yetişmiş fidan halinde İzmit, Karamürsel ve Yalova'dan getirildiği anlaşılmaktadır [Tablo:2.2, 3] [48].

Tablo: 2.2. Bulundukları yerlerden başka haklarında esaslı bir bilgi bulunmayan diğer İstanbul bahçeleri [48].

Bulundukları yerlerden başka yine haklarında esaslı bir bilgi bulunmayan diğer bazı İstanbul bahçeler ise şunlardır:

1. Valide Sultan ile Valide kethüdası-Beşiktaş
2. Mustafa Efendi bahçeleri ve Kazancıoğlu bahçesi-Beşiktaş
3. Bayram Paşa kethüdası Ali Paşa, Mehmed Paşa ve Halil Paşa bahçeleri-Ortaköy
4. Küçükgöksu bahçesi-Göksu
5. Bayram Paşa bahçesi-Göksu
6. Sultan Beyazıd bahçesi-Göksu
7. Mirimiran bahçesi-İstavroz
8. Mehmed Paşa bahçesi-İstavroz
9. Yemişçi Hasan Paşa bahçesi-İstavroz
10. Receb Paşa bahçesi-İstavroz
11. Nakkaş Paşa bahçesi-İstavroz
12. Gaffuri Efendi bahçesi-Üsküdar
13. Defterdar Paşa bahçesi-Üsküdar
14. Bayram Paşa bahçesi-Üsküdar
15. Sinan Paşa bahçesi-Üsküdar
16. Müsahib Paşa bahçesi-Üsküdar
17. Mustafa Paşa bahçesi-Kuleli
18. Cay-i Umur Bahçesi-Beykoz
19. Bab-ı nev bahçesi-Yenikapı
20. Valide Sultan bahçesi-Yenikapı
21. Mehmed Paşa bahçesi-Yedikule
22. Hasan Ağa-zade bahçesi-Topkapı
23. Halil Paşa bahçesi-Topkapı
24. Fazlı Paşa bahçesi-Topkapı
25. Yemişçi Hasan Paşa bahçesi-Topkapı
26. Caferabad bahçesi-Sütlüce
27. Hasanabad bahçesi-Sütlüce
28. Abdüsselam bahçesi-Sütlüce
29. Ebüssuud Efendi bahçesi-Sütlüce
30. Bezirganbaşı bahçesi-Sütlüce
31. Mahmud Paşa bahçesi-Küçükçekmece
32. Safraköyü bahçesi-Florya
33. Florya bahçesi-Florya
34. Bahçe-i Sultani-Harmanderesi/Küçükçekmece

Tablo: 2.3. İstanbul’da bulunan bazı hasbahçeler:

1. Davutpaşa bahçesi
2. İskender Deresi bahçesi
3. Vidos Halkalı bahçesi
4. Tersane Yusuf Efendi bahçesi
5. Karabali bahçesi
6. Üsküdar Piyale Paşa bahçesi
7. İstavruz bahçesi
8. Kule bahçesi
9. Çubuklu bahçesi
10. Tokad bahçesi
11. Bebek bahçesi

3.1.3.1. Osmanlı ve eski Türk bahçelerindeki tasarım öğeleri

Serviler ve Fıskiyeli Havuz:

Bahçelerin vazgeçilmez iki unsuru da servi ile fıskiyeli havuzdur. 1582 yılında Sultan III. Murad’ın oğlu Şehzade Mehmed’in sünnetini kutlamak üzere 52 gün, 52 gece süren şenlikler, nahıl adı verilen, renkli kağıt ve mumlardan çeşitli çiçekler ve süslerle yapılmış çok sayıda ağacın düğün alayının önünden ilerleyerek taşınmasıyla başlamıştır. Atmeydanı’nda İstanbul esnaf loncalarının düzenledikleri alayda bir hüner sahibi, kağıttan bir lale yapıp getirmiştir. “Bahar satıcıları”, yani çiçekçiler ise ellerinde ve tablalar üzerinde yerleştirdikleri vazolarda taşıdıkları birbirinden güzel çeşitli çiçeklerle gelip, meydana irem bağına çevirmişlerdir. Bahçıvanlar bahçede kullandıkları gereçleri omuzlarına dayayarak geçerken, bir kısmı da meydana tekerlekler üzerinde yürüttükleri dikdörtgen biçiminde bir küçük bahçe örneği ile gelir; bahçe modelinde tipik Osmanlı bahçesi yansıtılmaktadır. Bu bahçenin dört köşesinde “Allah” kelimesinin ilk harfi elifi taklit edercesine dimdik, tepelerini hafifçe eğerek, Allah’ın adını anarcasına birer servi yükselir. Taşınan bahçenin çimli zemini yol yol tarhlanmıştır, ortada ise fıskiyeli bir havuz vardır. Bir başka bahçıvanlar grubu da taşınır bir bahçe modeli getirmiştir; bu sekizgen biçiminde, çevresi kırmızı parmaklıklarla çevrili, dört servili, fıskiyeli havuzunun önünde çiçekli vazoların dizildiği bir bahçedir. Sultan III. Ahmed’in oğullarının, 1720’deki sünnet şenliklerinde, meydana tablalar üzerinde taşınan şekerden yapılmış bahçe modelleri de dönemin bahçe düzenlemesini yansıtır. Bu bahçeler genellikle iki katlı, çıkmalı, pencereleri kapaklı, kubbe veya piramidal çatıyla örtülü bahçe köşkleriyle, içi

kayıklı, fıskiyele mermer havuzlarla, üzerleri meyve dolu ağaçlar, tarhlarda laleler ve diğler çiçeklerle doludur, çevreleri de kırmızı duvarlarla çevrilidir. Çeker bahçelerinden ikisinin taşınmasını gösteren bir diğler sahnede, sahnenin st kısmında görülen bahçede adeta bir kale burcu, belki de bir cihannüma yer alır. Her iki bahçedeki meyve dolu ağaçlardan başka, üzerlerinde üzüm salkımlarının sallandığı asma dalları sarılmış olan serviler bulunmaktadır. Bahçelerin tarhlarını kırlanėıç laleleri süsler. ağlar boyu tüm Akdeniz lkelerinde ve Bizans bahçelerinde önemli yeri olan ve Osmanlıların zel bir ilgi ve sevgiyle bağlandıkları servinin ne kadar önemli olduğu Tersane bahçesi'nin kuruluşunda da izlenir. Fatih Sultan Mehmed, ilk kez adırıyla konaklayıp, savaş gazilerine ganimet dağıttığı arazide bir bahçe yapılmasını buyurmuş ve buraya on iki bin servi ağacını "satranç nakşı" düz, eninde diktirmişti. Fatih'in buraya kendi elleriyle de yedi servi, hocası Akşemseddin'in de bir servi dikmesi anlamlıdır. Evliya elebi, "ak servi"nin Akşemseddin'in buraya servi dikmesinden sonra hasıl olduğunu anlatır. Bu bahçenin 1793 yılında yapılmış bir minyatürdeki görüntü de, servilerin varlığını destekler. Tersane Bahçesi ve kıyılarında yoğun servilerin yer aldığı, III.Ahmed Surnamesi'nde, sünnet düğünü şenliklerinde Haliç'te yapılan gösterilerin tasvirinde de görülmektedir. Evliya elebi, ayrıca Kanuni Sultan Süleyman'ın Anadolu yakasındaki Kule Bahçesi'nde bir kasır inşa ettirdiğinden ve buraya kendi eliyle servi diktiğinden söz eder ve onun zamanında bu bahçenin hala mevcut olduğunu söyler. Evliya ayrıca, Dolmabahçe'nin eskiden servili bir bağ olduğunu, Beykoz'un güneyinde Sultan II. Bayezid (1481-1512) tarafından yaptırılmış olan Sultaniye bahçesinin bir bağ-ı cenan ve misal-i gülistan olduğunu ve buradaki servileri anlatır. İstanbul'daki çeşitli hasbahelerde yer alan, Osmanlı bahçesinin vazgeçilmez ağacı olan servilerle ilgili daha birçok bilgiye rastlanır. Topkapı Sarayı'nın yarı bahçe niteliğindeki ikinci avlusunda, yani Alay Meydanı'nda, minyatürlerde görünen servilerle günümüze gelmiş yaşlı serviler de, bu ağacın Osmanlı bahçelerinin vazgeçilmez ağacı olduğunu yansıtmaktadır. Buradaki servilerin bolluğu, 1639 – 1641 yıllarında İstanbul'da bulunan ve saraya gelen gezgin Du Loir'ın da dikkatini çekmiştir. Hrnameler ve tarihsel konulu minyatürlerde de serviler yansıtılmıştır. Topkapı Sarayı ikinci avlusundaki orta yolun kenarında, üzerinde incir ve itlembik ağaçları yetişmiş birer servi Osmanlılar devrinden kalma birer anıt ağaç olarak günümüze gelmiştir [6,11,37].

17. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'na gelen Fransız gezgin Tavernier, saray bahçeleri hakkında şu bilgileri verir: “Sarayda küçük küçük çiçek bahçeleri bulunur. Bostancıbaşının idaresindeki, sarayı çevreleyen büyük bahçe, diğerleri gibi padişahındır ve serviler çoğunluktadır. Yürüyüş yollarında mozaikler ve mermerler bulunur. Çok sayıda bostancı bahçeden sorumludur. Çilek ve ahududu, kavun, salatalık bolca bulunur. Bahçede bulunan çeşmeler değişik renkteki mermerlerden yapılmıştır. Evliya Çelebi, Fatih Sultan Mehmed zamanında, 1458 – 1467 yıllarında saray dahilinde inşa kılınan çeşitli eserler etrafına yirmi bin servi, çınar, dişbudak, ıhlamur, karaağaç, idris, çitlembik, meşe, defne, erguvan ve ahlat gibi ağaçlardan dörder bin “taze ve mevzun fidan halinde” İzmit, Karamürsel ve Yalova'dan saray bahçeleri için İstanbul'a gönderilmesi emredilir. 18. yüzyılın sonunda Türkiye'ye gelen İngiliz Kraliyet Ordusu mensubu Wittman da, saraylarda serviler olduğundan, aynı ağaçların mezarlıklarda da bulunduğundan söz eder [6,37].

Çiçekler:

Islah edilmiş çiçekler Kanuni Sultan Süleyman döneminden önce de mevcuttur, ancak Kanuni dönemi yalnız bahçelerde değil, tüm sanat alanlarında çiçeklerin açmaya başladığı dönem olmuştur. Çiçek sevgisiyle kültürü her gün artarak yüzyıllar boyunca gelişmiş ve Osmanlı'nın çiçek bahçeleri ortaya çıkmıştır. Çiçek sevgisinin en önemli göstergesi sanatın her alanına yansıyan çiçek üslubu; bu üslupta yaratılmış nefis eserler olmuştur. Bahçelerdeki çiçekler, Osmanlı İmparatorluğu'nu, özellikle de İstanbul'u ziyaret eden yabancıların dikkatini çeken unsurların başında gelmiş; hemen hepsi anılarında bahçelerin bol çiçekli oluşunu, Osmanlı bahçelerinin bir özelliği olarak vurgulamıştır. Tavernier, sarayda küçük küçük çiçek bahçeleri bulunduğundan söz eder. 17. yüzyılda İstanbul'da bulunan gezgin Grelot, İstanbul'daki ağaç ve bahçeleri “Kentın betimlenmesi” bölümünde şöyle anlatır: “Sayısız bahçelerdeki servilerin yeşili ve diğer ağaçlar hoş bir karmaşaya yol açarak İstanbul'a gelenlerin gözünü şenlendirir. Bahçelerin güzelliği başka anılarda anlatılır ve Edirne, Üsküdar ve Kadıköy'de çok güzel bahçeler olduğu ve sarayın buralardan sebze ve çiçek temin ettiği, fazlasını da sattığı belirtilir. Petis de La Croix da 17. yüzyılda saray bahçelerini şöyle tasvir eder: “Çok geniş olan saray bahçelerinde servi, şimşir, defne, mersin gibi ağaçlar karışık bir biçimde dikilmiştir, bunlar kendiliğinden yolları oluşturur ve hiçbir zaman budanmazlar. Bu yollar boyunca çiçekler ve gelişigüzel ekilmiş olan mevsimlik lahana, salatalık, ıspanak, kavun-

karpuz ve her çeşit ot ve sebze bir arada bulunur. Hasbahçelerin sebze, meyve gibi ürünleri satılırken, bunlarla birlikte bu bahçelerde yetişen ihtiyaç fazlası çiçekler de kentteki dükkanlarda satılırdı. 1594 yılında çiçekçi dükkanlarının sayılarının yüzü aştığını, bu sayının azaltılması ile ilgili belgelerden anlaşılmaktadır. 19. yüzyılda, padişahların artık içinde yaşamadıkları Topkapı Sarayı'nın bahçelerinde, hala çiçek yetiştirilmeye devam edildiğini yine belgeler bildirmektedir. 1284/1868 tarihli masraf defterine göre Topkapı Sarayı'na alınan çiçekler şunlardı: Açelya, kolonya çiçeği, sümbül soğanı, saksılar içine konmak için hercai menekşe, gül ağacı, karanfil çubuğu, ıhlamur. Osmanlıların, çiçek açmış meyve ağaçlarını diğer çiçekler kadar çok sevdiğini minyatürler de gösterir. Diğer İslam minyatürlerinde olduğu gibi, güzel bahçe tasvirlerinde koyu yeşil servi önünde, hatta serviye adeta sarılmış halde beyaz veya pembe çiçekli meyve ağaçlarına sık sık rastlanır. Bu açıdan birçok bahçede çiçeklerle meyvelerin karışık olarak bulunduklarını düşünmek yanlış olmayacaktır. Padişahın özel gelir kaynaklarından biri olan hasbahçenin çiçek, meyve ve sebzelerinden oluşan bahçe mahsullerinin muhasebe kayıtları da birlikte tutulmuştur. En küçüğünden en büyüğüne kadar Türk bahçelerinin çoğunda durumun aynı olduğu söylenebilir. Bazı çiçeklerin özel tarhlar içinde düzenlendiği bahçelerde ise çiçek bahçelerinin yanında meyve ve sebze bahçeleri de bulunur. Şekil:3.12'de görülmektedir [Şekil: 3.12] [11,37].

Şekil: 3.12. Osmanlı saray bahçesinden bir görünüm [6]

Bahçe Köşkleri:

Yazılı kaynaklarda İstanbul, Edirne ve Bursa gibi kentlerdeki hasbahçelerden, çoğu zaman içinde bulunan köşklarle birlikte söz edilir; köşklar, bahçenin en önemli elemanlarından biridir. Bu köşklar çok çeşitlilik gösterir; büyük mimari yapılar olarak değerlendirilebileceklerin yanı sıra, bahçe köşkları küçük boyutlarda da olabilir. Konumu, çevredeki manzaranın layıkıyla izlenebilmesi için en uygun yer seçilerek belirlenen bahçe köşkü, tek katlı olduğu zaman bile zeminden birkaç basamakla yükseltilmiştir. En önemli özelliğı doğanın bir parçası gibi, etrafına açık, bahçeyle bütünleşir yapıda oluşudur. Fatih Sultan Mehmed döneminden (1451-1481) “Katibi Külliyyatı”ndaki bahçeyle bütünleşen, üç basamakla yerden yükseltilmiş, bir tek kişilik bahçe köşkünün, sahnenin ortasında yer aldığı ve köşkün duvarlarının bu dönemde çok görülen altıgen duvar çinisiyle kaplı olduğu görülür. Köşkün iki yanında, üzeri bitki motifleriyle bezenmiş duvarlar, figürleri ön plana çıkaran bir köşe oluşturur. 1530 tarihli “Nevâî'nin Hamse”sindeki bahçe köşkü, bahçenin daha iyi seyredilebilmesi amacıyla oldukça yüksek yapılmıştır; bu bir bakıma küçük bir kule-köşktür. Bir merdivenle çıkılan, dört direk tarafından taşınan piramidal çatılı bir çardak şeklindedir, içinden dır derenin aktığı, çimenlerin arasından çiçeklerin açtığı bu güzel bahçeyi, köşke hemen bitişik olan çeşmeyle biraz ilerisindeki fıskiyeli havuz tamamlar. 1592 tarihli Şehinşehname'de bulunan bir minyatürdeki Boğaziçi tasvirinde bir başka bahçe köşkü görülür. Padişahın Revan kentinin fethi müjdesini aldığı bu Kandilli Bahçe Köşkü'nün çevresinde serviler vardır. Yapı piramidal bir çatı ile örtülü, sahilde manzaranın keyfinin çıkarıldığı küçük bir köşktür. Arkasında Kandilli Bahçesi'nin duvarları yer alır [6].

Kule-köşk tipinde olanlar, Osmanlı mimarisinde Edirne Sarayı Cihannüma Köşkü'nde ve Topkapı Sarayı Adalet Kulesi'nde; Anadolu Türk mimarisinde ise, özellikle Selçuklu döneminden Konya'da Alaaddin (Kılıç Aslan) Köşkü'nde örneğini bulduğumuz geleneğı sürdürmüştür [16].

Sultan II. Selim'in tahta çıkışından ölümüne (1566-1574) ve Sultan III. Murad (1574-1595) döneminde eserin hazırlanışına kadar geçen olayları ele alan ve hazırlanması 1581 yılında tamamlanmış olan Şehname-i Selim Han'da, Sultan II. Selim süreğ avı için gittiğı Silivri Sarayı'nda, böyle bir bahçe köşkünde otururken resmedilmiştir. Arkasında Silivri Kalesi'nin yer aldığı köşk, bahçeye kemerlerle açılır. Güneş ve kötü hava koşullarında kemer açıklıklarının örtülebilmesi için kırmızı perdeler yapılmıştır.

Köşkün revaklarında, padişah, çevresinde saray görevlileri olduğu halinde bir iskemlede oturmaktadır. Önünde yerde meyve dolu tabaklar, ibrikler ve bir dizi halinde içi kırmızı, beyaz lâle ve karanfillerle mor menekşelerin bulunduğu vazolar yer alır. Bahçenin hemen önündeyseniz deniz uzanır. Denizle bahçe köşkü arasına, kumluk sahile boydan boya, içerden dışarının manzarasının seyredilebileceği, ancak içerisinin dışardan görünmeyeceği kırmızı boyalı kafes yerleştirilmiştir. Her bahçede, içinde uzun süre yaşanmayan veya içinde yalnızca gün boyu oturlan küçük, yalın bir çardak bile bahçe keyfi için yeterli olabiliyordu. Belgelerden anladığımıza göre bu bahçelere zaman belirli yerlerden fidanlar getirtilmesi geleneği vardı. Tüm hasbahçelere dikilen çınar, dişbudak, ıhlamur, karaağaç, çitlembik, meşe, defne, erguvan ve ahlat ağaçları İzmit, Karamürsel ve Yalova'dan getirtilirdi. Katı kolaj ve suluboya çiçek kompozisyonları ile tanınan 1677 tarihli Gaznevi Albümündeki bir sahnede baldakinli bahçe köşkü dört direk üzerinde bir ana ve iki küçük kubbeyle örtülüdür. Direklerinin arasına asılan gerektiğinde toplanıp kemer aralarını örten perdeler, her direğin yanında toplanmıştır. Direklerin arası açıktır, yalnızca alt kısmını oldukça alçak, kırmızı bir parmaklık çevirir. Sağ yanda birkaç basamaklı bir merdivenle çıkılan küçük bir kapı yer alır. Ana kubbenin altındaki iskemlede oturan, her yanı açık olan bu küçük köşkün dört bir yanını rahatça seyredebilir. Köşkün iki yanındaki dipleri çimenli iki servi, bu sahnede bahçeyi temsil eder. Eserin diğer tüm tasvirlerini ise, vazo ve tabaklardaki çiçek ve meyveler oluşturur; yani bir bakıma bir bahçede yer alabilecek çeşitli çiçek ve meyveleri temsil eden tasvirlerin arasında bu bahçe köşkü de onların seyredilebileceği yer olarak yapılmıştır [11,33].

Bahçe Tahtları:

Günümüze gelen taht örnekleri ve minyatürlerde bulunan örneklerle göre, Osmanlı hükümdarları törenlerde görkemli mücevher altın tahtlar kullanmışlardır. 16. yüzyıl sonlarından abanoz taht, Sultan III. Murad döneminden altın bayram tahtı veya Sultan I. Ahmed'e (1603 – 1617) ait olan sedefli mücevher taht gibi tören tahtları örneklerinin dışında, özel yaşamlarında kullandıkları tahtlar çok yalındı. Sabit tahtların ise mevcut örnekleri, Arz Odası'ndaki taht ile III. Murad Köşkü ve I. Abdülhamid Odası'ndakilerdir [6,16,37].

Bahçe köşklerindeki tahtların, lake tavanlı Arz Odası tahtı veya bugün kutsal emanetlerin içinde saklandığı Hasoda'daki gümüş taht gibi değerli tahtlar değil, daha sade, basit tahtlar oldukları, ilgili belgelerdeki mefruşat listelerinden anlaşılmaktadır.

Bu basit tahtlar değerli kumaşlardan yapılma örtü, minder, yastık, perde gibi elemanlarla süslenip ihtişam kazandırılan tipteydi. Bahçelerde ve köşklerinde yerine göre örnekleri sayısız olan koltuk şeklindeki tahtlar da birçok bahçede kullanılıyordu. Sultan III. Ahmed'in, döneminin (1703 – 1730) önemli nakkaşı Levni'nin elinden çıkmış olan tasvirlerinde yer alan koltuk şeklindeki tahtın üstü kapalı değildir; ancak bu taht tipinin de tören tahtlarından olduğu açıktır. Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520 – 1566) Üsküdar Sarayı'ndaki, sahilde Acem Hanı'ndan name getiren Hasan Ağa'yı huzuruna kabul edişini gösteren sahnede arka planda üzerinde serviler ve sarı, kırmızı, yeşil, çeşit çeşit renkli yaprakları olan bir ağacın bulunduğu kayalık bir tepe, soldaysa bir bahçe köşkü vardır. Yemyeşil çimli ve çiçekli, yer yer çifte servilerin bulunduğu deniz kıyısındaki bu bahçede, servilerin yanında yine çiçekli bir ağaç bulunur, sağda, manzaranın en güzel seyredebileceği yerde birkaç basamakla çıkılan bir seki ve sekinin arkasına parmaklık veya alçak bir duvar yapılmıştır. Arkada padişahın silahdarıyla ibrikdarı durur. Şekil:3.13'te görülmektedir. Sultan sekinin üzerine konmuş arkalıksız bir iskemlede oturur, ayaklarının dibine, huzuruna kabul ettiği Hasan Ağa'nın Acem Şahı'ndan getirdiği mektup ve kubur konmuştur. Denizde görülen içi dolu kayık ise, Hasan Ağa'yı getiren ya da korumayla ilgili bir kayık olmalıdır[Şekil:3.13] [6,16,37].

Şekil: 3.13. Bahçe köşkü [6]

Taht ile köşk arasında kalan bir tipin örneğini, Topkapı Sarayı'ndan Haliç manzarasının seyri için 1640 yılında yapılmış olan İftariye Kasrı'nda görülebilir. Tombaklanmış bakırdan yapı küçük bir bahçe köşkünden veya bahçe tahtından oluşur. Burası minder, örtü ve yastıklarla donatılır ve bazı bayramlaşma törenlerinde kullanılırdı. Yaz ramazanlarında padişahın iftarını burada açtığı söylendiğinden, İftariye Kasrı olarak anılmıştır. Sultan III. Ahmed'in şehzadelerinin 1720 yılındaki sünnet düğünü şenliklerini canlandıran Surname-i Vehbi minyatürlerinin birinde Sultan III. Ahmed, İftariye Kameriyesi ya da Mehtaplık da denen yerin önünde, ayakta görevlilere "saçı yapmakta", yani para serpmektedir. Sol alt köşede ise havuza doğru uzanan balkon gibi mermer mimari eleman da, üzerine minderler ve yastıklar atılarak oturulan mermer bir taht olarak görülür [Şekil: 3.13] [6].

3.1.3.2. Kasır bahçeleri

İstanbul'da her evin, konağın, yalının bir bahçesi olduğu gibi sultanların saray, kasır ve sahil saraylarının da bahçeleri vardır. Bu bahçeler av, spor faaliyetleri ve diğer eğlenceler için kullanılırken bir yandan da buralarda sarayların ihtiyaçlarını karşılamak üzere çiçek, sebze ve meyve yetiştirilmekteydi [32].

Saray ve kasır bahçeleri hep aynı, karakter ve zevkte olmakla beraber arazinin eğimine göre şekillendirilmiştir [18].

Bahçeler genellikle setlidir. Setlere basamaklarla geçilir. Havuzun etrafında çiçek tarhları bulunur. Fakat tarhlar renk renk çiçeklerle değil, her tarhda küme küme aynı cins çiçeklerle düzenlenmiştir. Sırf güllerden oluşan gülistanlar veya lalelerden ibaret lalezarlar vardır, çünkü Türk zevki karışık şeyleri sevmez [66].

Hasbahçelerin hemen hepsinde sultanın günlük gezilerinde ve av partilerinde dinleneceği, düzenlenen çeşitli eğlenceleri izleyeceği köşk ve kasırlar inşa edilirdi. Bu bahçelerin mimarilerine ilişkin bazı ipuçları ile havuzlar, sarmaşıklı çardaklar, köşkler, kameriyeler, setler, duvarlar, parmaklıklar, merdivenler, fiskiye, çeşme ve selsebiller, mermer sofalar, çiçek tarhları, gülistan, lalezar ve çemenzarlar gibi yapılarla ilgili çeşitli dönemlerde yapılan inşaatı ve tamiratı kaydeden belgelerde bulmak mümkündür [32].

Lale devrinden başlayarak yabancı bahçe tertipleri, saray ve kasırlara alınan Alman, Fransız, İtalyan bahçe mimarları ve bahçıvanların buralarda görevlendirilmesiyle Osmanlı bahçelerinin karakterleri değişmiş ve Batıdan etkilendikçe başlangıçta

kurgudan uzaklaşmıştır. Diğer konularda olduğu gibi bahçe düzeninde de Batıya açılmada yabancı ustalara, mimar ve bahçıvanlara başvurulmuştur. Bir yanda özellikleriyle İstanbul'da padişah, hanım sultan ve devlet ekranı ve diğer varlıklı kişilere ait bahçe yeni düzenlemelerle biçim değiştirmeye başlamıştır [16].

Daha 1720'lerde 28 Çelebi Mehmed Efendi Fransa'ya gittiğinde Versailles ve yazlık saray Marlyle Roi saray ve bahçelerinden etkilenecek planlarını İstanbul'a getirdiği söylenir. Bu planların etkisi 1722 yılında Kağıthane deresi yanında inşa ettirilen Sadabad Kasrı bahçelerinin düzenlenmesinde görülür. (Şekil.2.5) Yapımı 6 günde tamamlanan bu sarayın bahçesinde, çınar, ıhlamur, karaağaç ve dişbudak gibi ağaçlar dikilmiş; informel bir tanzim içinde, bahçede genel informel geniş çim sahalara lale, nergis, sümbül, çiğdem gibi çiçekler serpiştirilmiştir. Özellikle lale, bu dönemde gözde çiçek olmuş; 800 kadar lale çeşidi yetiştirilmiştir. [4,16,19,33].

Osmanlı bahçe sanatında suyun görkemli ve geniş kullanılmasına ilk defa Sadabad bahçesinde rastlıyoruz. 1100 m uzunluğunda ve 25 m genişliğinde 4m derinlikteki mermer kanal, Osmanlılardaki kaskatlı havuz mimarisinin en görkemli örneğidir. Bitkiler, Barok anlayışındaki gibi budayarak şekil verme sanatı uygulanmamıştır. Yaprğını döken ulu ağaçlardan oluşan gruplar geniş çayır alanlarının üzerinde yeşil kütleleri oluşturmuştur [11].

Özellikle padişah bahçelerinde Batı etkisi 18. yüzyılın ortalarında III. Selim döneminde başlamıştır. Avrupa stili büyük sarayların yapımıyla, bahçelerinde Batı kurallarında düzenlenmesine zemin hazırlanmıştır. III, Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan Beşiktaş'taki kendisine ait yalı-saray ve bahçeleri tasarlattığı Fransız Melling'in saray ve hasbahçe mimarı olmasını sağlayarak, Batı bahçe stiline yerleşmesinde önemli rol oynamıştır. Melling, saray bahçesine tipik Avrupa Barok bahçe ögesi olan labirenti yaptırmıştır. Labirentin yollarının iki yanına leylak, akasya ve gül ağaçları diktirmiştir. Batı zevkini ve yaşamını, 18 yıl kaldığı İstanbul'da, saray çevresine tanıyan kişi olmuş, Türk saray yapılarına ve bahçelerine Batı mimarisinden etkiler getirmiştir [16,33].

Kasır bahçeleri, saraylarınla gibi göstermelik değil, informel bir yaşantı içinde düzenlenmiş olduklarından, çoğunlukla içinde yaşanır türde yapılmışlardır. Bunların düzeninde daha çok Türk doğa anlayışıyla kaynaşmış İngiliz bahçe düzeni uygulanmıştır [33].

Bu bahçelerin vazgeçilmez bir elemanı da su motifidir. Havuzlardaki su, fıskiyeleer çağlayanlarla hareketlendirilir. Üzerinde adacıklar, köprüler, kayalıklar yapılır ve kayık yüzdürülür. Havuzlar önceleri dörtgen şeklindeyken 18. yüzyılda yuvarlak, oval, kesik kıvrımlı hatlar, 19. yüzyılda yapay göl şekillerine dönmüştür. Türk bahçesinde Batı etkisi ya formel ve klasik düzen, ya da informel, pitoresk, düzene benzeyen düzen şeklinde kendini göstermiştir. Etkilenme bazen çok aşırı olarak benliğinden tamamen ayrı şekillenmelere yol açmış, bazen de belli sınırları aşmadan Türk bahçesine fazla aykırı düşmeyen ve onunla destekleyici olarak bağdaşan örnekler vermiştir [3,32].

Türk bahçelerinde ağaçların önemli bir rolü vardır. Özellikle iri tepeli ağaçlara önem verdiklerini, bu ağaçlardan; Meşe, Çınar, Çitlenbik, İhlamur ve Karaağaç gibi türleri kullandıklarını, ağaç ve ağaçcıkların tabii yapılarını bozmak istemediklerini, yani onlara budama uygulayarak şekil vermediklerini anlıyoruz. Ağaçlar bahçenin güneş havasını kapatmayacak şekilde dikilmekteydiler. Gölge için dikilen meşe ve çınar ağaçları bir ya da iki tanedir. Bunlar bahçe içinde adeta abidedir. Bu büyük ağaçların altları oturmak için boş bırakılır ve oralara çiçek tarhları düzenlenmezdi. Bahçeler havuzu, çiçek tarhları, çardağı, sebzeliği, gölgeli ağaçlarıyla dural fiziksel ve uzsal dinlenme yerleriydi [4, 37].

Türk bahçelerinde gerek Rönesans ve Barok formalizmi, gerek Uzakdoğu kaynaklı İngiliz naturalizmi, geniş ölçüde uygulama alanı bulamamıştır. Bunda Türk toplumunun yaşam biçimi, bahçe kültürü kadar, arazi yapısı ve iklim özelliklerinin de etkisi olmuştur. Kısacası, Rönesans, Barok ve naturalist bahçe stilleri saray ve kasır bahçelerinin ana temasını oluşturmuştur. Büyük-küçük Türk bahçesinde formel Batı etkisi, sayılı örneklerin dışında, alçakgönüllü Türk bahçesinin yumuşatıcı yapısıyla birleşmiştir [11].

4. IHLAMUR KASRI

4.1. Ihlamur Kasrı'nın Konumu ve Bulunduğu Bölgeye Ulaşım

Ihlamur Kasrı, Beşiktaş, Yıldız ve Nişantaşı arasında kalan Ihlamur Vadisi'nde bulunmaktadır. Ihlamur Kasrı'nın bulunduğu bölgeye ulaşım, Anadolu yakasından deniz yolu ve karayolu ile, Avrupa yakasından karayolu ile sağlanmaktadır. Ihlamur Deresi'nin Fulya'ya kavuştuğu yere çeşitli toplu taşıma araçlarıyla ve denizyolu araçlarıyla gidilebilir. Anadolu yakasından gelen ziyaretçilerin, denizyolu ile Avrupa yakasına ulaştıktan sonra yürüme mesafesi kadar yakın olan kasra ulaşması mümkündür. Avrupa yakasında ikamet eden ziyaretçiler ise, toplu taşıma araçlarıyla ya da özel araçlarla kasrın bulunduğu bölgeye ulaşabilirler.

4.2. Ihlamur Kasrı'nın ve Peyzajının Tarihçesi

İstanbul'un her semtinde, orada yaşayanların kolayca gidebilecekleri mesireler vardı. Doğanın tüm güzelliğini sunduğu, havası, suyu ve manzarası güzel, genellikle bir dere kıyısında olan, çimenlerle kaplı, ağaçlarla gölgelenen çayırılar; dinlenme ve eğlenme yerleri olan mesireler halkın sosyal yaşamında önemli yer tutardı. Ihlamur Mesiresi de bunlardan biriydi. Yıldız Tepesi'nin yamacında, içinden Fulya Deresi'nin geçtiği Ihlamur Vadisi'nde olan Ihlamur, Hacı Hüseyin Bağları'nı, Ihlamuraltı Mesiresi'ni ve Muhabbet Bahçesi'ni içeriyordu [26,27].

Beşiktaş, Yıldız ve Nişantaşı arasında kalan Ihlamur Vadisi'nin 18. yüzyılda Tersane Eminlerinden Hacı Hüseyin Ağa'ya ait olan ve bu yüzden Hacı Hüseyin Bağları adıyla tanınan bir mesire yeri olduğu bilinmektedir. Sultan III Ahmed Döneminde Padişaha ait bir "Has Bahçe'ye dönüştürülmesine karşılık 19.yüzyılın ikinci yarısına

kadar Hacı Hüseyin Bağları olarak bilinen bu alan, I. Abdülhamid (1774-1789) ve III Selim (1789-1807) dönemlerinde de ilgi çekmiştir [27].

Yüksek çevre duvarlarının sınırlandığı, 24,724m² lik ağaçlıklı bir alan içindeki Nikogos Balyan'ın yaptığı bu iki yapı; yapıldıkları 1849-1855 yıllarından bu yana kimi zaman, Nüzhetiye kimi zaman da Ihlamur Kasırları adlarıyla anıla gelmiştir.

Bu bahçelerin eski Türk bahçe anlayışına uygun olarak biçimlendirildiği 1790-91'de fiskiyeli bir havuz yapıldığı, 1790-1811'de nişantaşları konulduğu, 1855'de çeşme ve 1866'da çeşitli karakol binaları yapıldığı anlaşılmaktadır [6].

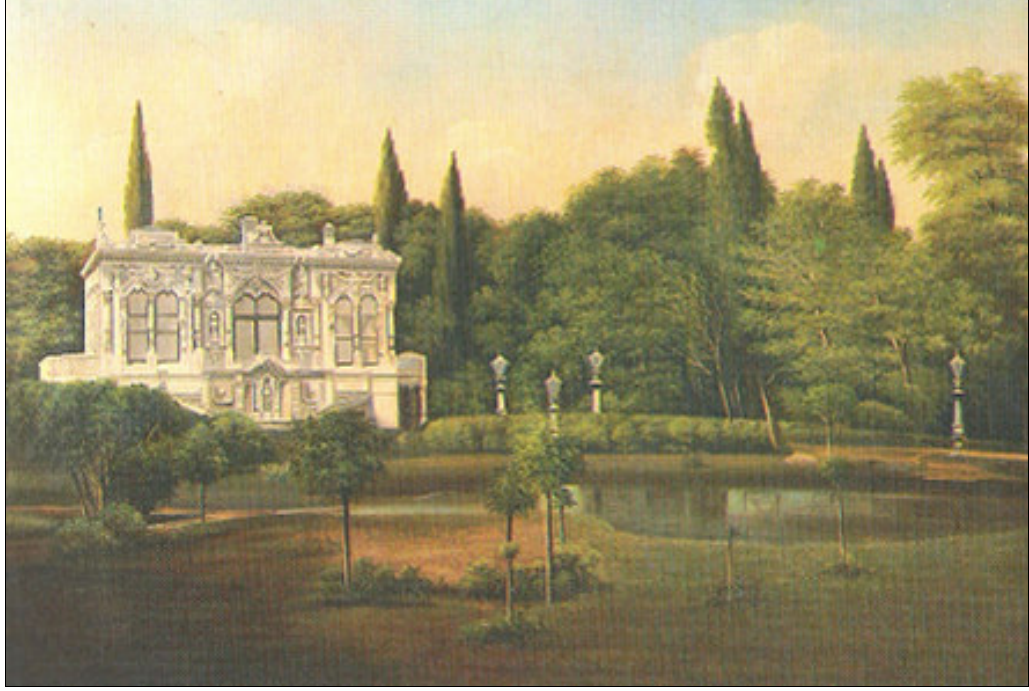
Sultan Abdülmecid'in (1839-1861) Osmanlı tahtına geçmesiyle birlikte yeni yapılaşmalara gidilmiş, Beşiktaş'ta Dolmabahçe Sarayı, Küçüksu'da Küçüksu Kasrı, Ihlamur Mesiresi'nin bulunduğu bu alanda da Ihlamur Kasrı'nın yapımına başlanmıştır [17].

Sultan Abdülmecid Ihlamur Mesiresi'ne bugünkü kasırları yaptırmadan önce de sık sık gelir ve buradaki yalın ve küçük bağ evinde dinlenir, kimi konuklarını, bu arada ünlü Fransız ozan Lamartine'i burarda kabul ederek görüşürdü [17,26].

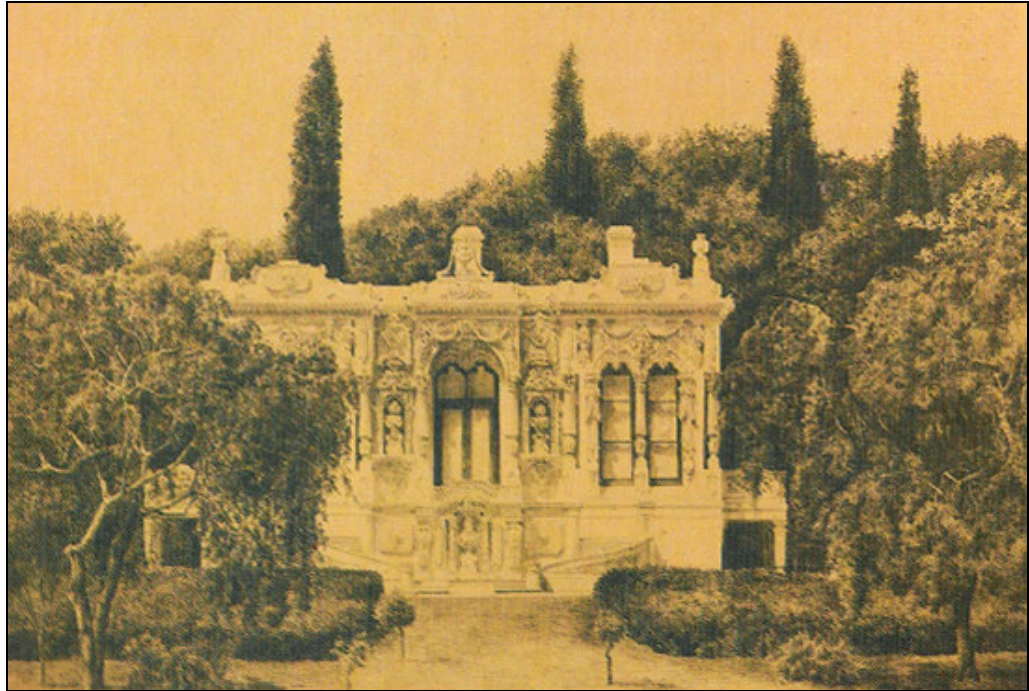
Törenler için düşünülen ve kullanılan Merasim Köşkü, ön cephesindeki dönemin beğenisini yansıtan Barok çizgiler taşıyan merdiveni, ilginç ve hareketli kabartmalarıyla çarpıcı bir mimarlığa sahiptir, iç süslemelerinde, Osmanlı sanatında 19. yy'da tercih edilen motifler ve kalem işleri kullanılmış. Avrupa'nın çeşitli üsluplarındaki mobilyalar ve döşeme öğeleriyle belirli bir bütünlük sağlanmıştır. Padişahın maiyeti, kimi zaman da haremi tarafından kullanılan Maiyet Köşkü ise, diğerine oranla daha küçük ve daha yalındır. Sultan Abdülmecid'in genç yaşta ölümünden sonra, Sultan Abdülaziz de (1861-1876) ağabeyinin sevdiği bu yapılara ve çevreye fazla önem vermemekle birlikte ilgi göstermiş, meraklı olduğu horoz ve koç dövüşleriyle güreşlerin bazılarını bu bahçede yaptırmıştır. Sultan Mehmed Reşad'ın da (1909-1918) zaman zaman kullandığı yapıda, İstanbul'u ziyaret eden Bulgar ve Sırp kralları ağırlandı. Kasrın gravürleri Şekil:4.1 ve Şekil:4.2'de görülmektedir [Şekil: 4.1,2] [26].

Tanımlanan çevre üzerinde yoğunlaşan araştırmalar, yapıların inşa edildiği yörenin, bilinen en eski adının, bir kişi adıyla özdeşleştiğini göstermektedir. Arşiv belgelerinden iki yüz yıl öncesinde Sultan III.Ahmed Dönemi Tersane Emni Hacı

Hüseyin Ağa'ya ait olduğu anlaşılan ve 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar da Hacı Hüseyin Bağları olarak tanımlanan bu alan; çok yakınında bulunan ve halkın çok

Şekil: 4.1. Ressamı bilinmeyen bir yağlıboya tabloda Merasim Köşkü [17]

Şekil: 4.2. Lina Gabuzzi imzalı bir karakalem resimde Merasim Köşkü [17]

rağbet ettiği bir başka yeşil çevreyle bütünleşmekteydi. Kimi batılıların gravürleri ve kimi tanıklıklar, buranın, halkın yanı sıra gezgin muhallebici, dondurmacı, helvacı gibi dönemin çeşitli ticaret erbabı için küçük bir toplantı alanı olduğunu da göstermektedir. Bu bilgilerden 19. yüzyılda Beşiktaş – Yıldız çevresinin, özellikle ilginin Haliç’ten Boğaziçi’ne doğru kaydığı bir dönemde gerek kentlisi gerek saraylısı için İstanbul’da önemli bir nefes alma noktası oluşturduğu anlaşılmaktadır. Uzun süre devlet erkanından bir kişiye ait olan bir bağ ile bir mesire yerinin bütünleşmesi sonucunda daha geniş bir kullanım alanı kazanan bu yörenin, özellikle “mesire” kavramı çerçevesinde değerlendirilen parçasının henüz halka açılmadan önce, çeşitli ve farklı, ama yine de birbirleriyle karışıklık göstermeyen işlevleri olduğu da belirlenmektedir. Bu alan bir dinlence yöresi olduğu gibi, küçük mimari elemanlarla dinsel bir anlam kazanmakta, aynı zamanda da döneminin bir spor alanı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yıldız’a doğru tırmanan bu yamaçlarda Sultan I. Abdülhamid Dönemi’nin (1774-1789) ünlü veziri Seyyid Mehmed Paşa’nın, henüz silahdar iken bir namazgah yaptırmış olduğunu göstermektedir. Düzenlenmiş setleriyle giderek peyzaj mimarisinin çevredeki ilk izlerini taşımaya başladığı anlaşılan yöre, bu setlerdeki farklı kullanımlara tanıklık eden öğelere sahiptir. Sultanların su dolu testilere yaptıkları ok atışlarını gösteren anı taşları, bu öğelerdendir. Bu nişantaşlarının sayısının bugün belirlenen sayının üstünde olduğu anlaşılmaktadır. Sedat Hakkı Eldem’in araştırma sonuçlarına göre, yedi setli olduğu anlaşılan bu yamaçlardaki günümüze ulaşmayı başarabilmiş üç nişantaşı vardır. Setlerde aşağıdan yukarı doğru, sanki sultanların saltanat sıralarına göre düzenlenmiş gibi görünen bu anı taşlarından bugün görebildiğimiz beşinci setteki ilki. Sultan III. Selim’e aittir. 1790(H.1205) tarihini taşıyan tuğralı, ve yüz onbeş dizeli yazıt, Osmanlı tarihinde yenilikçi kişiliği ile tanınan ve tahta geçiş tarihi 1789 Fransız Devrimi ile aynı yıla rastlayan Sultan III. Selim’in saltanatının ilk yıllarında yazılmıştır. Dizeler, şair Enderunlu Naşid’in, talik hat ise Topkapı Sarayı’nın III. Selim tarafından kullanılan odalarıyla Aynalıkavak Kasrı’nın duvarlarını da hareketlendiren yazıların hattatı, Yesarizade Mehmet Efendi’nindir. Sultan III. Selim’in sır kâtibi tarafından tutulan bu günlük, 1791 (H. 1206)’de bu alanda yapılan bir töreni belgelemektedir. Bu günden, Ihlamur’da inşa edilen havuz ve sofalarla dikilen sütunlar için düzenlenen yemekli tören ve bu törendeki atış yarışmaları

konusunda bilgi edinilmektedir. Yarışmalar sonucunda katılımcılara verildiği anlaşılan armağanlarsa, dönemin sultanlarının sportif etkinliklere ne denli önem

Şekil: 4.3. Yıldız Sarayı albümlerinden birindeki Kargapulo imzalı bir fotoğrafta Mabeyn Köşkü [17]

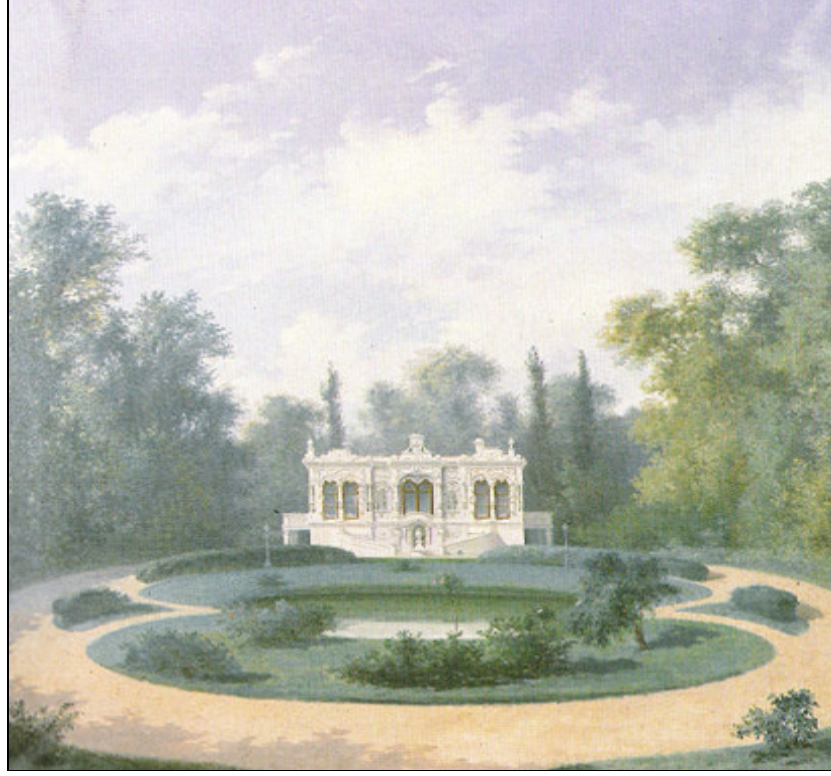
ŞEKİL: 4.4. “Lisan-ı Türkiye Tercüme” olunan Moltke haritasında “Nüzhetiye Kasr-ı Hümayunu” adı ile belirtilen Ihlamur Kasrı yapıları [17]

verdiğini göstermektedir. Bu setlerde saltanatı Sultan III. Selim Dönemi'ni izleyen, Tanzimat Dönemi'nin hazırlayıcısı Sultan II, Mahmud'a ait iki nişantaşı daha vardır. Altıncı sette yan yana duran bu iki nişantaşından elli yedi dizelik yazıtı olan nişantaşı, Sultan II. Mahmud'un hattatlıktaki yeteneğini vurguladığı gibi, 1100 gez'lik atışıyla, o güne dek yapılan atışları aştığını söylemekte ve atıcılıktaki ustalığını, oldukça ayrıntılı bir biçimde anlatmaktadır. Bu yazıttaki şiirin Enderunlu Vasıfa aittir. Şekil:4.3 ve Şekil:4.4'te görülmektedir [Şekil: 4.3,4] [36].

Gerek İhlamur sırtlarında gerekse bugünkü Nişantaşı ve Teşvikiye yörelerinde karşılaşılan bu nişantaşları, Sultan III. Selim ve II. Mahmud'un da taşlarının bulunduğu ünlü Okmeydanı'nın yanı sıra, İstanbul'da bir başka spor alanının varlığını belgelemektedir. Ayrıca Okmeydanı'nda oluşu gibi, bu alanın yine bir "hasbahçe" ile bir "sahilsaray"ın yakında bulunmaktadır ve kent planının, yaşantı biçimi ve beğenilerle koşutluk gösteren belirli bir program çerçevesinde değerlendirilişine önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bu alanın daha geniş çevreye yayılan mesire haline dönüşmesinin ise, Sultan Abdülmecid Dönemi'nde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Sultanın atalarına ait anılarıyla bütünleşen İhlamur ağaçlarının yoğun gölgesindeki bu doğal çevrede, havuzlu ilk set ve üçüncü set yakınında bulunduğu bilinen Sultan Abdülmecid'in yaptırdığı 1855 tarihli çeşme, bu alanda yoğunlaşan halkın beğenisiyle birlikte sultanın özel ilgisini de vurguluyor gibi gözükmemektedir. Sultanın vadinin bu parçasındaki seçimi ile 18. yüzyıldan başlayarak devlet arazisi olan Hacı Hüseyin Bağlarının da yeni bir değerlendirmeye alındığı anlaşılmaktadır. Neredeyse Beşiktaş'taki Hayrettin İskeleyi'ne kadar ulaşan İhlamur Deresi'nin ayırdığı sırtlardaki ihlamur ağaçlarının gölgelendirdiği bu alan, bu kez bir sultanın özel ilgisini çekmekte ve sultan Abdülmecid tarafından sık sık tekrarlandığı anlaşılan küçük dinlencelere uygun bir ortam oluşturmaktadır [39,40].

Burası ikiyüz yıl önce, henüz "Mesire" deyimine tam girmeyen, ekim ve dikim alanlarıdır. Çevrenin adı da henüz, İhlamur değil "Hacı Hüseyin Bağları" , bağlara adın veren kişi, III. Ahmet döneminde Tersane Eminliği yapan Hüseyin Ağa'dır. Şekil:4.5'te yer alan gravürde de görülmektedir [Şekil: 4.5] [41].

Kimi batılıların gravürleri ve kimi tanıklıklar, buranın, halkın yanı sıra gezgin muhalebici, dondurmacı, helvacı gibi dönemin çeşitli ticaret erbabı için küçük bir toplantı alanı olduğunu da göstermektedir. Özellikle gravürlerle, bu alanın fışkiyeli, havuzlu görüntüleri günümüze ulaşmıştır. Bu bilgilerden 19.yüzyılda Beşiktaş-Yıldız

Şekil: 4.5. M.S.Ü. Resim ve Heykel Müzesi’nde korunan bir yağlıboya tabloda Mabeyn Köşkü [17]

çevresinin, özellikle ilginin Haliç’ten Boğaziçi’ne kaydığı bir dönemde gerek kentlisi gerek saraylısı için İstanbul’a önemli bir nefes alma noktası oluşturduğu anlaşılmaktadır [41].

Eski bir “hasbahçe”yle içinde yer aldığı tarihi çevreye ilgisi nedeniyle kendisinden önceki sultanlara özgü geleneksel bir beğeni çizgisi içinde görünen Sultan Abdülmecid, zaman zaman gelenekselliğini ya da eski, alışılmış değerlere olumlu yaklaşımlarını sürdürürken çoğu zaman da çağdaş, batılı bir kimlik yansıtmaktaydı. Saltanatının hemen başlangıcında, 1839 yılında Tanzimat’ın ilanı, 18. yüzyıl başından itibaren etkilerini belirli bir biçimde göstermeye başlayan askeri ve teknik alandaki batılılaşma olgusunun, ivme kazandığı önemli bir dönemin de başlangıcı olmuştur. Giderek yönetsel ve kültürel alanda, beğenilerde, yaşam tarzında ve sosyal değerlerde köklü değişimlere neden olan bu çağdaşlaşma sürecinin ardında, hazırlayıcı olarak Sultan Abdülmecid’in babası Sultan II. Mahmud dönemi bulunsa da, batıya yönelişin hız kazandığı yılların önemli bir bölümü, Sultan Abdülmecid’in saltanat yıllarıdır. Tanzimat Sultanı Abdülmecid’de dış görünüşünden başlayan bir modernleşmenin yanı sıra yaşamı boyunca Batılı kültürel değerlere sıcak bakan, kimi

zaman bu değerleri ayrıntılı bir biçimde tanıma yoluna giden bir yapı ve kişilik özellikleri göstermektedir. Döneminde, Batı müziğine önem verilmesi ve Liszt gibi ünlü müzik yaratıcılarının Osmanlı ülkesine davet edilmesi, Batı müziğinin sarayda da öğrenilmesi, Fransız romantiklerinden, aynı zamanda tiyatro eleştirmeni Gerard de Nerval ve Lamartine gibi Batılı edebiyatçıların Osmanlı sarayınca “hüsn-i kabul” görmesi, Batılı tiyatroya olumlu yaklaşım, aynı olumlu yaklaşımın Batılı mimarlar ve ressamılar için de geçerli olması, Dolmabahçe Sarayı’nda en görkemli örneğini veren Batı mimari üsluplarının yoğun olarak izlenebildiğı saray yapıları, Sultan Abdülmecid’in kişilik özelliklerinin, çağdaş çizgisinin ve değer yargılarının somut örnekleridir. Gelenekselle çağdaşı, duygusal kişiliğinde bağdaştırabilen Sultan Abdülmecid İhlamur gibi geçmişten anılar taşıyan bir yöreyi de, batı esinli, çağdaş yapılarla değerlendirecek ve 19. yüzyıl mimarlığına İhlamur Kasır’larını armağan edecektir [35,38].

Uzun süre devlet erkanından bir kişiye ait olan bir bağ ile bir mesire yerinin bütünleşmesi sonucunda daha geniş bir kullanım alanı kazanan bu yörenin, özellikle mesire kavramı çerçevesinde değerlendirilen parçasının henüz halka açılmadan önce, çeşitli ve farklı, ama yine de birbirleriyle karşıtlık göstermeyen işlevleri olduğı da belirlenmektedir. Bu alan bir dinlence yöresi olduğı gibi, küçük mimari elemanlarla dinsel bir anlam kazanmakta, aynı zamanda da döneminin bir spor alanı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Eldeki veriler, Yıldız’a doğru tırmanan bu yamaçlarda, Sultan I. Abdülhamid Dönemi’nin (1774-1789) ünlü veziri Seyyid Mehmed Paşa’nın, henüz silahtar iken bir namazgah yaptırmış olduğunu göstermektedir [38].

Günümüze gelmiş olan İhlamur Kasrı’nın yer aldığı arazide bulunan Hacı Hüseyin Bağları padişahlara geçince, içine dinlenebilecekleri bir bağ evi yaptırmışlardır. Sultan I. Adülhamit, Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmut buraya dinlenmeye, spor yapmaya gelirmiş. Sultan III. Selim, 1771 yılında buraya havuz yaptırmış, Sultan Abdülmecit ise ağaçlandırıp yeni bir düzenleme getirmişti. Bağ evine sık sık gelen Sultan Abdülmecit, 1846 yılında Lamartine’i burada konuk etmiştir. Lamartine, bir çiftlik evi ile, önünde bir küçük havuzdan ve içerisinde bahçıvan evinden bahsediyor. Sultan Abdülmecit, 1855-57 yılları arasında ise ahşap bağ evini yıktırarak yerine, Dolmabahçe Sarayı’ nın artan malzemesi ile, bir merasim köşkü, diğeri maiyet köşkü olan iki bina inşa etmiştir. Bu kasır yapıların Merasim Köşkü asıl İhlamur Kasır’dır.

Bunlar ok talimi için geldiğinde kullandığı biniş (günü birlik gezi) kasırlarıydı. 1861 yılında burada vefat eden Sultan Abdülmecit İhlamur Kasrı'nın bahçe düzenlemesini Dolmabahçe Sarayı'nın bahçesinde çalışan alman bahçıvanlara yaptırmıştır [6,16,30].

Sultan Abdülaziz burada koç ve horoz dövüşleri yaptırır, pehlivanları da burada güreştirirdi. Sultan II. Abdülhamid zamanında burası padişah ailesinin gezme yeri; kızı Ayşe Osmanoğlu anılarında, günü birliğine soğuk yemekleriyle buraya gelip gün boyunca nasıl eğlendiklerini anlatır. Sultan Reşad'da (1909 – 1918) burayı sever ve günü birliğine gelirdi. Gül dolu olan bu bahçede iki kasır arasındaki aslanlı havuz 1978 – 85 yıllarındaki restorasyon sırasında çıkarılıp onarılmış ve tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Set üzerindeki küçük fıskiyeli havuz da aynı şekilde bulunarak kurtarılmıştır [29].

Tanzimat Sultanı Abdülmecid'in İhlamur yöresine yönelik ilgisinin onun tahta geçiş tarihi olan 1839'un hemen ardında burada yeni bir yapılaşmaya neden olduğu düşünülmemelidir. İhlamur vadisinde Osmanlı sultanının kullandığı bir yapı bulunmaktaydı, fakat bu yapının köşk kavramının gerektirdiği gibi, saray ölçeğinde bir görüntüye sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Yapı, sadece küçük, mütevazı bir evdir [29].

Tahta geçtiği ilk yıllarda İhlamur'daki bu mekan ve çevreyi, sarayın yoğun siyasal atmosferi dışında yakalayabilen Sultan Abdülmecid, yüzyılın ikinci yarısının başlangıcında burada yeni bir yapılaşma kararı vermiştir. Bu kararın oluşmasındaki en önemli nedenlerden biri de yüzyıl ortalarında yapımı süren ve 1856'da kullanıma giren, imparatorluğun yeni yönetim merkezi ve sultanların yaşam biçimlerini de içeren Dolmabahçe Sarayı olmalıdır. O yıllara dek etkinliğini Çırağan ve Beşiktaş Sarayı'na karşı koruyan Topkapı Sarayı'ndaki yönetsel merkezin oldukça uzağında kaldığı söylenebilecek "İhlamur Mesiresi" artık Boğaziçi'ne kayan, imparatorluğun bu yeni politik merkezinin çok yakınındadır. O güne dek bu mesireyle adı geçen, mesirenin yanındaki ıhlamurların gölgelendirdiği doğa parçası Dolmabahçe Sarayı'nın inşasından sonra artık imparatorluğun bu yeni sarayıyla bütünleşecektir. Bu nedenle bu alanda Dolmabahçe Sarayı'nın mimari ve bezeme özellikleriyle ters düşmeyen yapılara gereksinim duyulması, günümüzde İhlamur Kasrı olarak tanınan yapıların yapım nedenleri arasında görülmektedir. Bir başka bakış açısına göre de bu yeni kasırlar, aynı yıllarda ahşap iken yıkılıp yeniden kagir olarak yapılan Çırağan

Sarayı'yla Sultan II.Abdülhamid Dönemi'nde gelişimini tamamlayacak olan Yıldız Sarayı'nın ilk yapılarından “Yıldız Köşkü” ve Dolmabahçe Saray Kompleksi'nin oluşturduğu üçgen arasındaki bağlantının önemli bir noktasını oluşturacaktır. Böylece sultanın at ya da arabayla ulaşımında izlenen yol üstünde özel bir konumu olduğu anlaşılan bu yapılar, 19. yüzyılda Batılı mimari öğelerin kullanımında ilginç örnekler sunan bir çevrede bir atlama taşı gibi gözükmektedir. 19. yüzyıl ikinci yarısında Kasımpaşa Hasköy çizgisinde gelişen Osmanlı Tersanesi'yle Aynalıkavak çevresinde yoğunlaşan yeni sanayi örgütlenmesi, Sultan Abdülmecid'in Aynalıkavak Sarayı'na sık sık gidiş gelişlerinin ana nedenlerinden biri olmuştur. Bu nedenle sultanın bu yolu sık kullanması, yol üzerinde yeni bir sultan yapısına gereksinimi de beraberinde getirmiş olmalıdır. Doğal olarak bu mimari gereksinim de, dönemin sarayca kabul gören mimari beğenisinin dışına taşmayan bir değerlendirme içinde gerçekleşecektir. Bu konuda görev verilenlerin de, dönemin Osmanlı mimarisinde söz sahibi Balyan ailesinden seçilmesi uygun görüldü [36,41].

4.3. Ihlamur Kasrı Yapısı

Yüksek çevre duvarlarının sınırlandığı 24. 724 dekarlık ağaçlıklı bir alanda yer alan Sultan Abdülmecid döneminin bu iki küçük yapısı, inşa edildikleri yıllardan günümüze dek kimi zaman Nüzhetiye, kimi zaman da Ihlamur Kasrı adlarıyla tanınmışlardır. Şekil:4.6'da görülmektedir [Şekil: 4.6] [17].

Şekil: 4.6. Ihlamur Kasrı [43]

Yapımlarından hemen sonra, bulundukları yörenin adıyla özdeşleşen Ihlamur'daki sultan yapıları, "sevinç, tazelik, ferahlık" anlamına gelen Nüzhetiye sözcüğü ile de anılmaya başlamış, Nüzhetiye adı aynı zamanda yapıların çevresinden geçen yola da verilmiştir. Sultan Abdülmecid'in saltanat yıllarının ardından, Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nin arşiv belgelerinde "Beşiktaş'ta Ihlamur'da Nüzhetiye Kasr-ı Hümayunu" tanımlaması geçerliliğini korumuştur [41].

20. yüzyıl kentinin gürültü ve karmaşasından kendilerini çevresindeki yüksek duvarlarla koruyan bu iki yapı, Osmanlı toplumunun günlük yaşantısında özel bir yeri olan mesirelerin saray tarafından değerlendirilişinin birer simgesi olarak günümüze ulaşmıştır. Bu yapılar, 19. yüzyıl İstanbul'unun kent dokusu içinde doğaya önem veren yaşam biçimini, doğa-insan ilişkisini, konumları, mimari ve bezeme özellikleriyle de yansıtmaktadırlar [17].

Ihlamur Kasrı çok eskilerden bu yana Ihlamur Mesiresi adıyla anılan bir dinlenme alanının içinde kurulmuş iki yapıdan oluşur. Havuzlu Ihlamur Mahalli, Muhabbet Bahçesi ve Hacı Hüseyin Bağı adlı üç bölümden meydana gelen bu dinlenme alanının, Sultan III. Ahmed döneminde (1703-1730) bir "hasbahçe"ye dönüştürüldüğü, I. Abdülhamit (1774-1789) ve III. Selim (1789-1807) dönemlerindeki düzenlemelerden sonra XIX.'ncü yüzyılın ilk yarısında Sultan Abdülmecid'in de ilgisini çektiği bilinmektedir. Sultan burada bulunan sade bir bağ evine sık sık gelerek dinlenir, bazı konuklarını, bu arada ünlü Fransız şairi Lamartine'i burada kabul ederek görüşürdü. Daha sonra da bu sade ve küçük kasrın yerine 1849-1855 yılları arasında, bugün bulunanları yaptırdı. Yapılardan biri Merasim Köşküdür. Törenler için düşünülmüş ve kullanılmıştır. Diğeriyse Maiyet Köşküdür. Sultanın maiyeti, kimi zaman da haremi için kullanılmıştır. Bu yapıların ikisine birden de Ihlamur Kasrı (ya da kasırları) adı verilmiştir [17].

Yapımını Nikoğos Balyan'ın üstlendiği kasrın yapım sürecinin, kısa bir dönemi kapsadığı anlaşılmaktadır. Sultan Abdülmecid Dönemi için önemli bir kaynak olan 19. yüzyıl tarih yazıcılarından Cevdet Paşa, Tezakir'inde 1856-1857 tarihli bir bölümde Ihlamur'daki yapıların 1856-1857 yıllarında daha tamamlanmadığını, ahşap Çırağan Sarayı'nın ise yeni yıkılıp yerine kagir bir saray yapılmaya başlandığını belirtmektedir. Bu eserde ayrıca bir yıl önce tamamlanan Küçüksu Kasrı'yla 1856-1857 yılları arasında Ihlamur'daki sultan yapılarıyla aynı yıllarda Göksu'da bir kasrın yapıldığı da belgelenmektedir. Bu küçük sultan yapıları birer "biniş kasrı" niteliği taşımaktadır. Bu biniş kasırları, Osmanlı sultanlarının kısa süreli dinlenceleri için birer konaklama noktası oluşturmaktadır. Bu yapılar, sultanlar ve maiyetlerinin geceleri kalmaksızın bazen yakın çevrede avlanmaları, ok atmaları ya da yalnızca doğanın, denizin geniş bir bahçenin dinlendirici ortamında kısa bir süre dinlenip yararlanmaları amacıyla kullanılan, saray yapısından bağımsız yapılardır [17].

Ihlamur Kasrı, 19. yüzyıl saray mimarisine özgü bir minyatür sultan yapıları zinciri oluşturmıştır. Bu yapılar, birbirlerinden ayrıntılarda farklılık gösteren, görkemli dış bezemeleriyle birer sultan yapısı oldukları vurgulanan, sultanın beğenisini kazanmış bir yapı modelinin varyasyonlarıdır. Ihlamur Kasrı yapısı da bu yapılardan biridir [27].

Sultan Abdülmecid'in genç yaşta ölümünden sonra, Sultan Abdülaziz, ağabeyinin sevdiği bu yapılara ve çevreye fazla olmamakla birlikte ilgi gösterir, meraklı olduğu horoz ve koç döğüşleriyle, güreşlerin bazılarını bu bahçede yaptırırdı. Sonraları V. Mehmet Reşat, sık sık buraya gelip dinlenmiş, onun zamanında İstanbul'u ziyaret eden konuklardan Bulgar ve Sırp Kralları 1910'da burada ağırlandı [27].

Görsel belgeler, dıştan algılanması son derece güç ve vadinin biçimlenişine uygun, meyilli bir alanın düzlük bölümüne yerleştirilmiş bu yapıların çevresinin sistematik aralıklarla yerleştirilen başlıklı, babaların hareketlendirdiği bir duvarla çevrildiğini göstermektedir. Bugünkü gözlemlerimizde ise, başlıklı babalar yoktur. Bugünkü çevre duvarları, Mabeyn Köşkü ile aynı eksene yerleştirilen ajurlu bir demir döküm kapı ve aynı köşkün sağındaki bir başka kapı ile dış dünyaya açılmaktadır. Eksendeki kapının hemen yanında da Maiyet Köşkü için kullanıldığı anlaşılan üçüncü bir kapı dikkati çekmektedir [27].

Sultan Abdülmecid'in saltanat yıllarının ardından, Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nin arşiv belgelerinde “Beşiktaş'ta Ihlamur'da Nüzhetiye Kasrı Hümayunu” tanımlaması geçerliliğini korumuştur. Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nden (1876-1909) sonraysa, arşiv belgelerinde kullanılan ad, “Ihlamur Kasrı”dır. Belgelerde sürekli kullanılan “kasrı” sözcüğü tek bir yapının varlığını göstermektedir. Aslında bu sözcük, birkaç yapıyı tanımlar biçimde kullanılmış simgesel bir ifadedir. Belgelerden, duvarla çevrelenmiş bahçenin içinde iki ana yapı bulunduğu kesin olarak anlaşılmaktadır. Sultan Reşad dönemi'nin (1911-1912) tarihli bir keşif defterinin içeriğinde de onarılan, küçük değişikliklere uğratılan ve yeni yapıldığı anlaşılan bu yapılar, arabalık, ahır, yemlik ve samanlıktır. Bugün yerlerinde olmamaları nedeniyle mimari düzenlemeleri ve mimari değerleri hakkında yeterli bilgi edinilemeyen ve tarihi süreç içindeki gereksinimlere göre ana yapılara eklendiği anlaşılan bu yapılar kasrın işlevine yönelik ve bu kullanımı destekleyici, bağımsız küçük birimler olmalıdır. Araştırmalara göre iki ana yapının da yapılaşlarından Cumhuriyet Dönemi'ne kadar, farklı adlarla anıldıkları

anlaşılmaktadır. Bahçe içindeki konumu, planı, dış ve iç bezemelerinde güneybatısındaki diğer yapıdan daha ayrıcalıklı ele alındığı anlaşılmaktadır. Bu özellikleriyle sultanın resmi kullanımına ayrılmış olduğu anlaşılan birinci yapı, arşiv belgelerinde “Zat-ı Padişahiye Mahsus Daire” ve “Hünkar Dairesi” olarak tanımlanmıştır. Günümüzdeki yaygın adı Merasim ya da Mabeyn köşküdür. Diğer yapı, “Efendiler Hazeratına Mahsus Daire” ve “Harem Dairesi” olarak kayıtlara geçmiştir. Fakat bu yapı farklı dönemlerde farklı işlevlere yönelik olarak kullanılmıştır. Genel olarak bu yapının sultan harem ve maiyetine ayrılmış bir ünite olduğu anlaşılmaktadır. Yapının günümüzdeki adı, Maiyet Köşkü’dür. Sultan Reşad döneminde düzenlenmiş olan 1908 tarihli belgede kullanılan “Bendegan Dairesi” adı, yine ikinci yapı için kullanılmış olabilir. Ancak bu ad, bahçe içinde sultanın yakın hizmetinde bulunanlara ayrılmış ve bugün varolmayan bir başka hizmet binası da olabilir. Şekil:4.7’de görülmektedir [Şekil: 4.7] [27].

Şekil: 4.7. Merasim ve Maiyet Köşkleri [43]

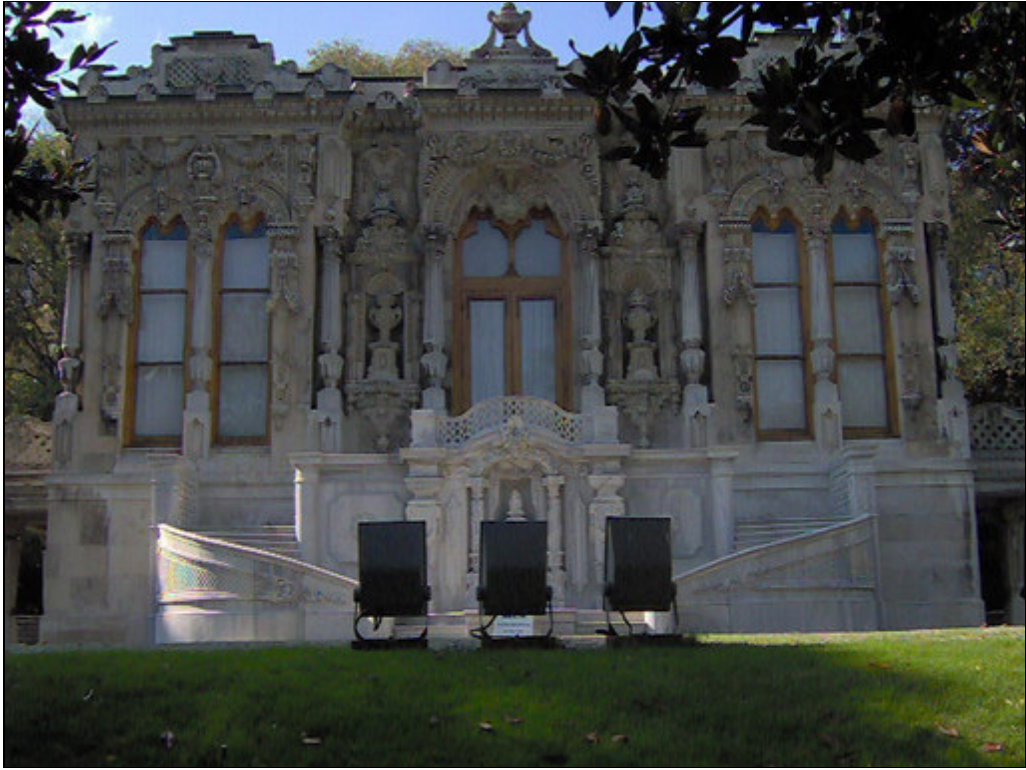
4.4. İhlamur Kasrı'nın Tasarım Özellikleri

Geniş bahçede, tarihi süreç içinde değişen işlevlerine göre farklı adlarla anılmış, biri bir prestij yapısı olarak kullanılan, diğeryse ikincil bir kullanıma ayrılmış olan bu iki yapı, Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyıldaki mimari uygulamalarda kendini ağırlıklı olarak hissettiren ve Batılı mimari öğelerin kullanımına önemli ölçüde yer veren bir anlayışın “sultan özel” yapılarıdaki somut biçimlenmeleridir. Sultana özel olan bu yapılar, doğal olarak yine dönemin bahçe düzenlemecilerinin tercih ettiği bir sistem içinde değerlendirilecektir. Görsel belgeler, dıştan algılanması son derece güç ve vadinin biçimlenişine uygun, meyilli bir alanın düzlük bölümüne yerleştirilmiş bu yapıların çevresinin sistematik aralıklarla yerleştirilen başlıklı babaların hareketlendirdiği bir duvarla çevrildiğini göstermektedir. Bir gravürde, bu duvarın yerini parmaklıklar almıştır. Kasrın bugünkü halinde yüksek duvarlarda başlıklı babalar yoktur. Bugünkü çevre duvarları, Mabeyn Köşkü ile aynı eksene yerleştirilen ajurlu bir demir döküm kapı ve aynı köşkün sağındaki bir başka kapı ile dış dünyaya açılmaktadır. Eksendeki kapının hemen yanında da Maiyet Köşkü için kullanıldığı anlaşılan üçüncü bir kapı bulunur. Sultan II. Abdülhamid Dönemi'ne ait 1884 tarihli bir Hazine-i Hassa Evrak Defteri'nin onarımlar hakkında da bilgi veren kayıtlarında kapılardan biri “Nüzhetiye Kasr-ı Hümayunu Saltanat Kapısı” olarak adlandırılmaktadır. Sözü geçen kapı, Mabeyn Köşkü'nün sağındaki kapıdır [17].

Yapılar:

Yükseltilmiş bodrum kat üzerine tek kat olarak düzenlenen ve dikdörtgen planlı her iki yapıda, genel çizgide uyulan, ortadaki giriş mekanına açılan yan odalar şemasıdır. Bir sofaya açılan yan odalarsa özellikle Batılı mimari öğelerin kullanımına karşın, geleneksel Türk mimarisinin temel özelliklerinden vazgeçilmediğinin göstergelerindendir. Bu açıdan İhlamur Kasrı, 19. yüzyıl Osmanlı mimarisinde, geleneksel değerler ve Batılı öğelerle varılan sentezin tipik uygulamalarındandır. Dış cephelerde dönemin mimari bezeme anlayışını yansıtan eklektik anlayış izlenirken, özellikle Mabeyn Köşkü dış cephesinde küçük nişler içindeki üç boyutlu vazolarla ve Barok, ampir süsleme öğelerinin yüksek kabartma kullanımlarıyla yarattıkları üç

boyutlu etki ve ayrıca ön cephedeki görkemli kuvvetli etkileyici eğriler çizen merdiven, daha çok Barok çağrışımlar yapmaktadır. Bu 19. yüzyıl yapısında dış cephe tasarımındaki eklektik anlatıma karşın, özellikle ön cephedeki etkin izlenim Neobaroktur. Yapının cephelerine giydirilmiş bu yoğun bezemeler aynı yüzyıl tasarımı bir başka sultan yapısından izlenimler de çağrıştırır. Bu yapı Dolmabahçe Sarayı, izlenimi uyandıran öğelerse, nişleri, üç boyutlu vazoları ve askı çelenkleriyle sarayın Hazinei Hassa ve Saltanat Kapıları'dır. Sarayın anıtsal kapılarının yapımcısı Nikoğos Balyan'dır. Şekil:4.8'de görülmektedir [Şekil: 4.8] [17,41].

Şekil: 4.8. İhlamur Kasrı yapılarından Merasim Köşkü (Kişisel çekim)

Merasim Köşkü (Mabeyn Köşkü) ön cephesindeki barok çizgiler taşıyan merdiveni, ilginç ve hareketli kabartmalarıyla çarpıcı bir mimari görünüme sahiptir. Osmanlı sanatında XIX. yüzyılın zevkini yansıtan motifler, kalem işi ve benzeri iç süslemelerde kullanılırken, bu bezemeler Avrupa'nın çeşitli üsluplarındaki mobilyaları ve diğer döşeme öğeleriyle de bütünleştirilmiştir. Maiyet Kasrı olarak tanınan, diğerine göre daha küçük boyuttaki yapıysa, dış süsleme açısından daha yalın olmakla birlikte benzer anlayıştadır. Bu yapının iç süslemeleri de oldukça yalın biçimde ele alınmıştır [41].

Maiyet Köşkü ise yine eklektik bir tutumun izlerini taşır. Cephelerdeki süsleme motiflerinin organizasyonu ve daha yüzeysel değerlendirilişi, Barok özellik ve anlayıştaki motiflerle Ampir motifleri daha dingin ve dengeli kılar. Bu bezemeler, Neoklasik çizgiler taşıyan cephelerde belli bir sistematik içinde konumlandırılmış ve kendi içlerinde sınırlandırılmış yüzeyler gibidir. Ana cepheyi öncelikli olarak değerlendiren dış cephe düzenlemeleriyle, 19. yüzyıl Osmanlı cephe mimarlığının önemli örnekleri arasında olan bu yapılar, iç bezemeleriyle de bu yüzyılın ikinci yarısındaki sultan ölçeğindeki seçimi yansıtır. Mabeyn köşkünde aynalı tonoz, beşik tonoz ve manastır tonozla mekanların örtü sistemlerinde varılan çeşitlilik, kalem işiyle yapılmış boyutlu çiçek ve meyve düzenlemeleri, kabartmadan altın varaklı alçı bezemeler ve duvarlardaki stuko panolar yapıya, işlevine özgü çarpıcı bir görkem kazandırmıştır. Yapının mimarisi ve bezemeleriyle bütünleşen lacivert sablajlı camdan kapı kanatları, çiçeklerle bezeli porselenden zarif kapı tokmakları, çiçekli porselenlerin kullanıldığı İngiliz yapımı şömineler, tasarımcıların bakış açısını belirlemektedir. Diğer yapı, dış bezemesinde olduğu gibi iç bezemelerinde de daha yalın bir anlayışta ele alınmıştır. Tavan bezemelerinde seçilen motiflerin her iki yapıdaki benzerliklerine karşın, biçimlendirilişlerindeki farklılık ve düzenlemelerindeki yalınlık, duvarlarda stuko panolara ağırlık verilmiştir. Yapıların özellikle Mabeyn Köşkü'nün yoğun, altın yaldızlı hareketli iç bezemeleri, mobilya seçim ve düzenlemeleriyle de bütünleşmektedir. Şekil:4.9'da yer almaktadır [Şekil: 4.9] [36,41].

Şekil: 4.9. Maiyet Köşkü (Kişisel çekim)

Mimarisinde olduğu gibi Dolmabahçe Sarayı'nın daha küçük ölçülerdeki tefriş öğelerine sahip Mabeyn Köşkü'nde Rokoko mobilya örnekleri, ikiz pencerelerin eğimlerine uygun biçimlendirilmiştir. Maiyet köşkünde dikkati çeken, Neoklasik ve Rönesans üslubundaki mobilyalarla Uzakdoğu motifli bir dolaptır. Her iki yapıda da mimaride olduğu gibi tefrişte de çeşitlemeci bir anlayış görülmektedir [36].

4.4.1. İhlamur Kasrı bahçesi

Sultan Abdülmecid Dönemi'ndeki düzenlemesi hakkında henüz bilgi sahibi olunamayan bahçenin, 19. yüzyıl sonundaki durumuna ilişkin bilgilere, Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde yapılmış yağlıboya tablolarla ulaşılabilmektedir. Bu yağlıboya tablolarda dikkati çeken, iki farklı düzenlemenin iç içe oluşudur. Ayrıca havuz eğrisine uygun bir çizgisi olan küçük gezinti yolu da Batı'nın barok bahçe tasarımı yansıtmaktadır. Yapıların ardında ve biraz da uzak çevresinde kalanlar, geleneksel Türk bahçesi özellikleri taşıyan, bir koru oluşturan ulu ağaçlarıyla gölgelenmiş, setli bir doğu bahçesidir. Bahçenin her bölümünde kullanılıp kullanılmadığı belirlenemeyen havuz kenarındaki bahçe fenerleri tasarımın diğer özellikleridir. Tablolarda görülemeyen ancak bugün ortadaki büyük havuz çevresinde

izlenen sınırlayıcı bordürlerle aslan heykeltikileri, bahçe düzenlemesine daha sonra katıldığı anlaşılan öğelerdir. Eskiden saray bahçelerinde serbestçe dolaşan hayvanların yerini bugün yalnız heykelleri almıştır. Bahçenin setli bölümünde yer alan küçük havuz ise daha yalın ve gözden uzaktır. Şekil:4.10,11,12 ve 13'te resimler yer almaktadır [Şekil: 4.10,11,12,13] [36].

Şekil: 4.10. Ihlamur Kasrı bahçesi, setli bahçelere giden yol (Kişisel ekim).

Şekil: 4.11. Setli bahçenin alt bölümünde yer alan çim alan (Kişisel çekim)

Şekil: 4.12. Ihlamur Kasrı bahçesi girişi (Kişisel çekim)

Şekil: 4.13. Setli bahçe (Kişisel çekim)

Kasırlarla ilgili olarak Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde yoğunlaşan arşiv belgeleri, burada özel olarak görevlendirilmiş bahçıvan ve kuşçulardan söz etmektedir (1884-1885). Yıldız Sarayı'nın geniş bahçelerinde görevlendirilen 34 kuşçuya karşın Nüzhetiye Kasrı Hümayunu'ndaki kuşçu sayısı dördtür. Gül dolu olan bu bahçede iki kasır arasındaki aslanlı havuz 1978-85 yılları arasındaki restorasyon sırasında çıkarılıp onarılmış ve tekrar kullanılmaya başlanmıştır [6].

**Şekil: 4.14. Setli bahçe içerisinde yer alan küçük fıskiye havuz
(Kişisel çekim)**

İki ana yapı arasındaki Barok çizgiler taşıyan ortası havuzlu, çim zemine oldukça geniş yer veren, yer yer havuz çevresindeki gül ağacı gibi küçük bitki kümeleri ile hareketlendirilmiştir. Batının biçimci bahçe düzenlemelerinden esintiler taşımaktadır.

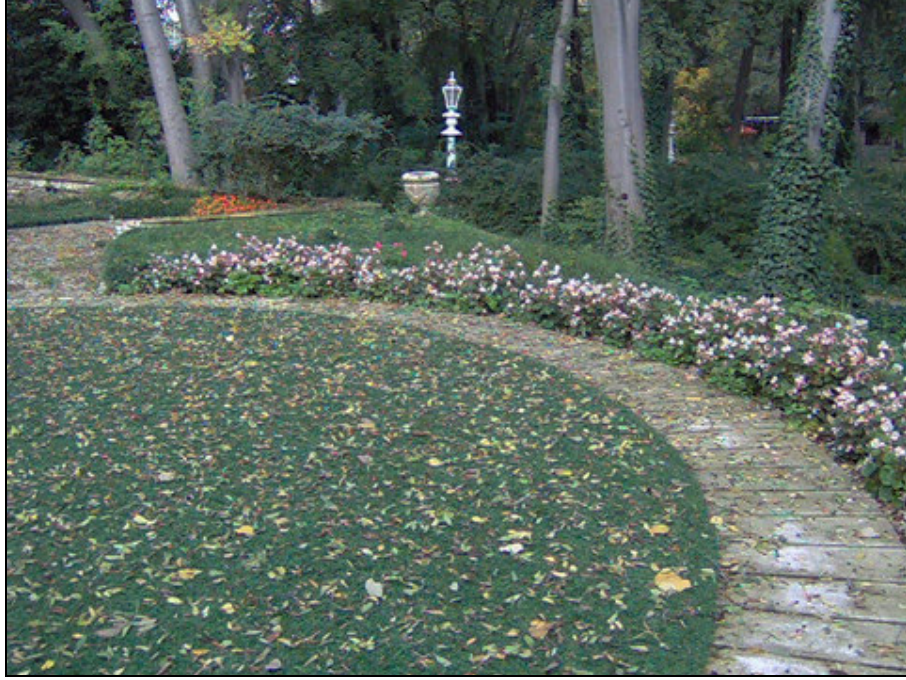
Ayrıca havuz çevresinde havuz eğrisine uygun bir çizgisi olan küçük gezinti yolu da batının barok bahçelerinden izler taşımaktadır. İçinde birçok gül ağacının bulunduğu, bilinen İhlamur Kasrı bahçesi yedi setten oluşmaktadır. Şekil:4.14'te yer almaktadır [Şekil: 4.14] [17].

Bahçe, Türk ve Barok üslupların özelliklerini taşımaktadır. Bugün havuz kenarında görülen aslan heykelleri görsel kaynaklardan izlendiğine göre özgün değildir. Kasrın yan ve arka bölümleri ise aksları ve bitkisel kullanımları açısından Türk bahçesi özelliklerini yansıtmaktadır [26,36].

Merasim ve Maiyet Köşkü'nün bulunduğu dairesel formlu bahçe içinde bulunan informel çizgili havuz etrafında tasarlanan çim parterleri, genel bahçe çizgilerini belirlemektedir. Havuzun çevresinde yer alan gölge veren ağaçların oluşturdukları küçük gruplar Türk bahçesi fikrinin yansımalarıdır. Havuz çevresinde belli aralıklarla yerleştirilmiş bodur ağaçlar, çim alanı kaplayan ve yer yer ağaç diplerine kadar gelen sarmaşıklarla ile sırtlan heykelinin yarattığı görsel etki Naturalistik İngiliz bahçelerinin küçük boyutlu alanda uygulanmasının güzel bir örneğini oluşturmaktadır [26,36,41].

Türk bahçesindeki gölgelik ve kuytu alanlar yaratılması fikrini destekleyen anlayış olan sık olarak dikilmiş ağaçlar bu küçük set bahçesinde de görülmektedir. Ayrıca ağaçların diplerinde görülen çiçekler doğal bir etki yaratmaktadır. Şekil:4.15'te görülmektedir [Şekil: 4.15] [26].

Kasır yapılarının kuzeyindeki alanda informel yapıda bir havuz daha bulunmaktadır. Bu havuzun etrafı çiçek tarhı ile çevrelenmiştir. Havuzun bulunduğu bu bahçede gelen ziyaretçilere hizmet etmesi için yapılmış bir cafe bulunmaktadır.

Şekil: 4.15. Setli bahçe (Kişisel çekim)

4.4.1.1. Ihlamur kasrı bahçesinin bitkisel tasarımı

Bahçesinin önemli özelliği oldukça boylu Mabet ağaçlarını (Ginkgo biloba) bulundurmasıdır. Bahçe yüksek duvarlarla çevrilidir. Abdülmecit döneminde bahçe gülleri ile ünlüymüş [Şekil: 4.16] [17].

Şekil: 4.16. Bahçe içerisinde bulunan gül parterleri (Kişisel çekim)

Hala ıhlamur ağaçları ve bunun yanı sıra dikkat çekici bir diğer bitkisel eleman Ginkgo biloba (Mabet Ağacı) 'dır. Ayrıca Acer negundo, Aesculus hippocastanum, Cedrus libani, Cedrus deodora gibi boylu ağaçlar vardır [17].

Düzenlemede yer alan ağaçlar büyük ve yaprağını döken ağaçlardır. Bitkisel tasarımında yerli ağaçlar dışında Mavi sedir (Cedrus atlantica " glauca"), Sekonya (Sequoania sempervirens), Mabet ağacı (Ginkgo biloba) gibi ağaçlar yabancı orijinli

ağaçlar kullanılmıştır. Bitkisel tasarımında kullanılan ağaçlar arasında kasra adını veren Ihlamur ağacına (*Tilia* ssp.) bahçe içinde pek fazla rastlanmamaktadır [19].

Havuz çevresinde belli aralıklarla yerleştirilmiş bodur ağaçlar, çim alanı, kaplayan ve yer yer ağaç diplerine kadar gelen sarmaşıklar yer almaktadır. Ayrıca havuz etrafında dikkat çeken diğer bir bitki de *Cortaderia selloana*'dır. Her zaman yeşil olan bu bitki yazın sonuna doğru açan krem-beyaz çiçekleri bahçeye değişik bir hava kazandırmaktadır. Şekil:4.17'de görülmektedir [Şekil: 4.17] [19].

Şekil: 4.17. Solda Cortaderia selloana, sağ tarafta ise Cedrus libani bulunmaktadır (Kişisel çekim)

Bahçe düzenlemesinde genelde tarhlar geniş çim alanları olarak düşünülmüştür. Tarhların kenarlarına yol güzergahları boyunca mevsimlik çiçeklerden oluşan kırmızı rengin ağırlıkta olduğu çiçek parterleri düzenlenmiştir. Arka bahçeyi ön bahçeye bağlayan yolun iki tarafında ağaçlıklı çim alanları sirkülasyon alanlarından ayırmak amacıyla, yolun sınırlarını oluşturan ortanca dizileri gölge veren geniş tepeli ağaçların altında kullanılmıştır. Kasır yapılarının kuzeyinde yer alan informal havuz etrafındaki genel bitkilendirme anlayışı diğer bahçelerdeki gibi gölgelik alanlar yaratılmasına yöneliktir. Bu amaçla *Ulmus minor* gibi iri gövdeli ve geniş tepeli ağaçlar kullanılmıştır. Ihlamur kasrı bahçesinde yaprak döken geniş tepeli ağaçların yanı sıra *Cedrus libani*, *Cedrus deodora* gibi iğne yapraklı ağaçlar da bulunmaktadır. [19].

Tablo: 3.1. Binaların yakın çevresinde bulunan bitki türleri [19]

Binaların yakın çevresinde bulunan bitki türleri	
1. <i>Acer campestre</i> 2. <i>Acer negundo</i> 3. <i>Aesculus hippocastanum</i> 4. <i>Araucaria araucana</i> 5. <i>Buxus sempervirens</i> 6. <i>Cedrus atlantica</i> 7. <i>Cedrus deodora</i> 8. <i>Cedrus libani</i> 9. <i>Celtis australis</i> 10. <i>Cercis siliquastrum</i> 11. <i>Chaenomeles japonica</i> 12. <i>Chamaecyparis psifera</i> 'Plumosa' 13. <i>Chamaerops excelsa</i> 14. <i>Cortaderia selloana</i> 15. <i>Corlyus maxima</i> 'Atropurpurca' 16. <i>Crataegus monogyna</i> 17. <i>Cydonia oblonga</i> 18. <i>Cupressus sempervirens</i> 19. <i>Elaeagnus punges</i> 'Maculata' 20. <i>Euonymus japonicus</i> 21. <i>Forsythia vividissima</i> 22. <i>Fraxinus angustifolia</i> 23. <i>Ginkgo biloba</i> 24. <i>Gleditsia triacantos</i> 25. <i>Juglans regia</i>	26. <i>Lagerstroemia indica</i> 27. <i>Magnolia grandiflora</i> 28. <i>Magnolia x sonlangiana</i> 29. <i>Mahonia aquifolium</i> 30. <i>Nerium oleander</i> 31. <i>Phoenix canariensis</i> 32. <i>Picea oungens</i> 33. <i>Platanis x acerifolia</i> 34. <i>Platanus orientalis</i> 35. <i>Populus nigra</i> 36. <i>Pyracantha coccinea</i> 37. <i>Quercus robur</i> 38. <i>Robinia pseudoacacia</i> 39. <i>Sequoia sempervirens</i> 40. <i>Sophora japonica</i> 'Pendula' 41. <i>Syringa vulgaris</i> 42. <i>Taxus baccata</i> 43. <i>Tilia argetea</i> 44. <i>Tilia platyphyllos</i> 45. <i>Ulmus minor</i> 46. <i>Yucca filamentosa</i>

Tablo: 3.2. Koru içinde bulunan bitki türleri [19]

Koru içinde bulunan bitki türleri
1. <i>Acer campestre</i> 2. <i>Aesculus hippocastanum</i> 3. <i>Celtis australis</i> 4. <i>Cercis siliquastrum</i> 5. <i>Forstyhia x intermedia</i> 6. <i>Fraxinus angustifolia</i> 7. <i>Gleditsia triacanthos</i> 8. <i>Hydrangea macrophylla</i> 9. <i>Laurus nobilis</i> 10. <i>Philadelphus coronarius</i> 11. <i>Phillyrea latifolia</i> 12. <i>Pinus pinea</i> 13. <i>Quercus coccifera</i> 14. <i>Quercus robur</i> 15. <i>Robinia pseudoacacia</i> 16. <i>Ulmus minor</i>

Şekil: 4.18. Buxus sempervirens (Kişisel çekim)

4.4.1.2. Ihlamur Kasrı bahçesinin yapısal tasarımı

Su elemanları:

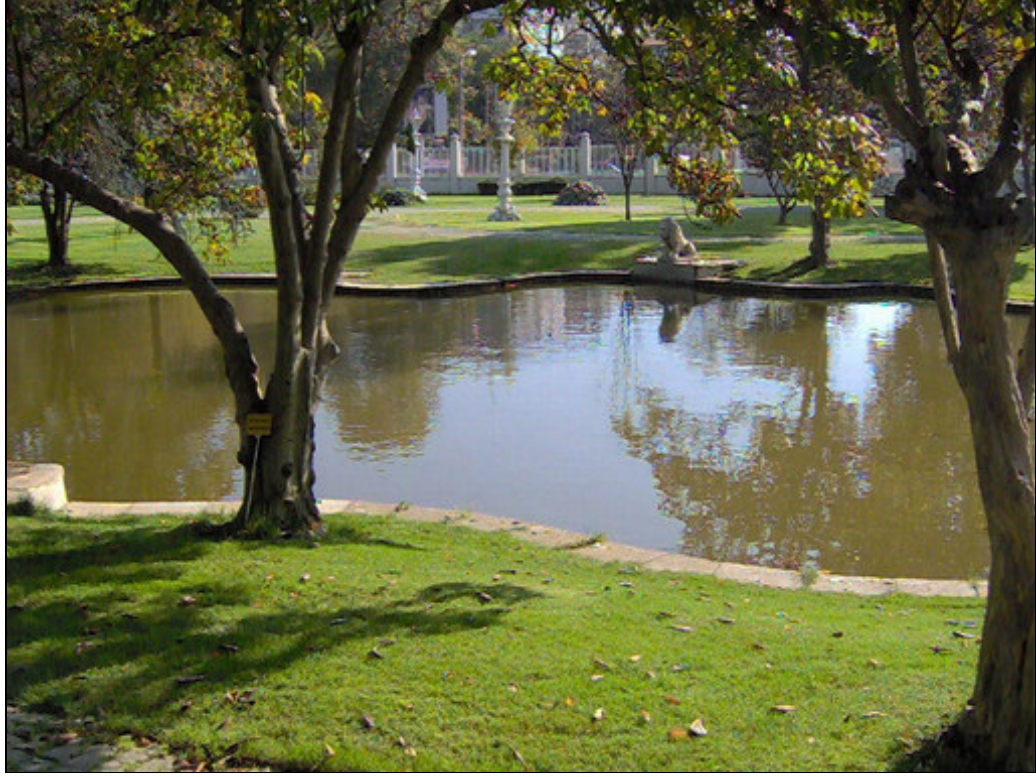
Merasim Köşkü'nün sol tarafında, sık ağaçların bulunduğu yamaçlara sırtını dayamış alanda yer alan set üzerinde bulunan dairesel formlu fıskiye havuz Türk bahçesi anlayışının tipik örneğini oluşturmaktadır. Şekil:4.19'da görülmektedir [Şekil: 4.19] [17].

Şekil: 4.19. Merasim Köşkü'nün ön tarafında bulunan informal havuz (Kişisel çekim)

Bu havuzdan başka, Merasim ve Maiyet Köşk'lerinin bulunduğu dairesel formlu bahçe içinde informal çizgili bir havuz bulunmaktadır. Gül dolu olan bu bahçede iki kasır arasındaki aslanlı havuz 1978-85 yıllarındaki restorasyon sırasında çıkarılıp onarılmış ve tekrar kullanılmaya başlanmıştır. 19. yüzyıl sonlarında yapılan bir yağlıboya tabloda bahçenin ortasındaki havuzun çevresinde sınırlayıcı bordürlere rastlanmamakta, mermer bordürlerin düzenlemeye daha sonra katıldığı anlaşılmaktadır. Yağlıboya tablolarda mermer bordürsüz olarak görülen informal havuz, doğal bir gölet izlenimi yaratmaktadır. Bahçenin setli bölümünde yer alan küçük havuzsa daha yalın ve gözden uzaktır. Oval formda düzenlenmiş bu küçük

havuzun içinde mermer bir fıskiye bulunmaktadır. Ayrıca bahçede kasır yapılarının dışında kalan, koruluğu andıran alan içinde informel tarzda düzenlenmiş bir havuz bulunmaktadır. Set üzerindeki küçük fıskiyeli havuz da aynı şekilde bulunarak kurtarılmıştır. Şekil:4.20’de görülmektedir [Şekil: 4.20] [27,29].

Şekil: 4.20. Durgun su yüzeyi (Kişisel çekim)

Aydınlatma elemanları:

Aydınlatma elemanları, yapıldığı dönemin mimari üslubu olan Barok tarzını yansıtmaktadır. Büyük ıhlamur ağaçlarının gölgesinde kalan bahçeyi aydınlatabilmek için sık aralıklarla yerleştirilmiştir. Kafenin bulunduğu alanda, bahçenin genelinde kullanılan aydınlatma elemanlarının yanı sıra gece kullanımını sağlayabilmek için günün teknolojisine uygun aydınlatma elemanları da kullanılmıştır. Havuzların içinde aydınlatma elemanı kullanılmamıştır. Bahçeyi çevreleyen yollar üzerinde düzenli aralıklarla aydınlatma elemanları yerleştirilmiştir. Ayrıca kasır yapıları gece kullanımı ve teşhir için spot aydınlatma elemanlarıyla aydınlatılmaktadır. Şekil:4.21 ve 4.22’de gösterilmiştir [Şekil:4.21,22].

Şekil: 4.21. Aslanlı havuzun etrafında ve bahçe içerisinde genel aydınlatma için kullanılmış yer yer bitkilerle kompozisyon oluşturacak şekilde tasarlanmış aydınlatma elemanları (Kişisel çekim).

Şekil: 4.22. Kasır yapılarını aydınlatmak için modern aydınlatma elemanları (Kişisel çekim).

Döşeme elemanları:

Bahçe içerisinde bulunan yollar granit taşla, Arnavut kaldırımı stilinde döşenmiştir. Genel olarak bahçede yollar haricinde bulunan diğer zeminlere de granit taş döşenmiştir. Çim alanların içinde bulunan geçişlerde de granit taş kullanılmıştır. Kafeteryanın bulunduğu meydanda ve bahçe içinde yolların birleştiği alanlarda sert zemin yüzeyi, kullanıma bağlı olarak artmaktadır. Şekil:4.23 e Şekil:4.24'te görülmektedir [Şekil: 4.23,24].

Şekil: 4.23. Döşeme elemanları (Kişisel çekim)

Şekil: 4.24. Setli bahçenin zemininde kullanılan kayrak taşlarından meydana gelmiş zemin (Kişisel çekim)

19. yüzyılda yapılan gravürlerden bahçe zemininin toprak olduğu görülmektedir. Kasır bahçesindeki sirkülasyon alanları ile bu alanlar arasında kalan çim ve ağaç gruplarının oluşturduğu bahçe mekanları tümüyle informel çizgilere sahiptir. Merasim köşkü sol tarafında yer alan set bahçesinde, havuz kenarındaki zemin döşemesi çokgen formlu kayrak taşlarıdır ve taşların arası çim derzli olarak düşünülmüştür. Bu düzenleme, bahçenin ana zemin dokusunu oluşturan çim alanlar ile birliktelik sağlanmıştır [17].

Sanatsal elemanlar:

Merasim ve Maiyet Köşk'lerinin bulunduğu bahçe içindeki havuzun çevresinde iki arslan ve bir sırtlan heykeli bulunmaktadır. Eskiden saray bahçelerinde serbestçe dolaşan hayvanların yerinin bugün yalnız heykelleri almıştır. Yağlı boya tablolarla aslan heykellerine rastlanmamaktadır. Bu da aslan heykellerinin, bahçe düzenlemesine daha sonra katıldığına bir göstergesidir. Şekil:4.25, 26, 27 ve 28’de görülmektedir [Şekil: 4.25,26,27,28].

Bahçe içinde duvara yaslanmış şekilde bulunan Barok çizgili çeşme, Türk kimliği taşıyan bir başka önemli süsleme elemanıdır. Çeşme etrafını ve duvarı tümüyle sarmaşık bitkiler kaplamıştır.

Şekil: 4.25. Havuzun çevresinde bulunan aslan ve sırtlan heykelleri (Kişisel çekim)

Şekil: 4.26. Bahçe içerisinde yer alan sanatsal elemanlar (Kişisel çekim)

Şekil: 4.27. Bahçe içerisinde değişik yerlerde bulunan sanatsal kompozisyon elemanları (Kişisel çekim)

Şekil: 4.28. Havuz etrafında yer alan sırtlan heykeli, bahçedeki elemanlar (Kişisel çekim)

Sınırlayıcı elemanlar :

Çevre duvarları, kasır yapılarını dış çevreden bütünüyle ayırmıştır. Bugünkü çevre duvarları, Mabeyn Köşkü ile aynı eksene yerleştirilen ajurlu bir demir döküm kapı ve aynı köşkün sağındaki bir başka kapı ile dış dünyaya açılmaktadır. Eksendeki kapının hemen yanında da Maiyet Köşkü için kullanıldığı anlaşılan üçüncü bir kapı dikkati çekmektedir. Şekil:4.29'da görülmektedir [Şekil: 4.29].

Şekil: 4.29. Merasim köşküyle aynı aks üzerinde yer alan ajur dökümlü kapı (Kişisel çekim)

Donatı elemanları :

Bahçede donatı elemanları olarak oturma elemanları ve çöp kutuları bulunmaktadır. Oturma elemanları iki türdür. Birincisi kasır yapılarının bulunduğu ön bahçe içinde yer alan oturma grupları, ikincisi ise yapıların dışında kalan koruluğu andıran bahçe içinde havuz etrafına konumlandırılmış, kafeye ait olan oturma gruplarıdır. Kafeye ait olan oturma elemanları yapı malzemesi bakımından diğer oturma elemanlarından farklıdır. Çöp kutuları bahçeyi dolaşan yaya yolu üzerinde konumlandırılmıştır. Şekil:4.30, 3, 32 ve 33'te görülmektedir [Şekil: 4.30,31,32,33].

Şekil: 4.30. Bahçe içerisinde kafenin haricinde iki tipte oturma elemanı (Kişisel çekim)

Şekil: 4.31. Bitkiler ve ağaçları tanımlamak için kullanılan levhalar (Kişisel çekim)

Şekil: 4.32. Sağda kasır bahçesi içerisinde kullanılan çöp kutuları örneği, solda ise kasır yapılarının yakınlarında bulunan çöp kutuları örneği (Kişisel çekim)

Şekil: 4.33. Yönlendirme levhaları (Kişisel çekim)

4.5. Ihlamur Kasrı Yapılarının ve Bahçesinin Geçirmiş Olduğu Onarımlar

Tarih – 8 Ocak 1890 : Bu belgede Ihlamur kasrında bir bahçıvan odası olduğu anlaşılmaktadır fakat yeri konusunda bilgi edinilememiştir. [67]

Tarih – 1910 : Ihlamur kasrının bendegan dairesi çatı ve dış cephe onarımı yapılmıştır. Yapının çatısı kiremitlidir ve 220 metrekaredir. [67]

Tarih – 5 Nisan 1911 : Bu tarihte yapılan onarımda gerçekleştirilen işler şöyledir; çatı tamiri, ocak tamiri, 1, 3, 5, 6, 7 no’lu odaların parkelerinin sökülerek bozulan sıva dilberinin tamiri 1 ve 3 no’lu odalarda bulunan yaldızlı maun kapıların cilalanması ve kilitlerinin tamiri, odalarda bulunan somaki sıvaların tamiri, merdiven başındaki büyük meşe kapının çıkarılarak meşeden yeni bir kapı yapılması zemin katta 5 no’lu merdivenin yıkılarak yerine parkeli merdiven inşası, bodrum katta bulunan mermer döşemelerin kırıklarının ve yerinden oynamışların yenilenmesi. [67]

Tarih – 7 Kasım 1911 : Söz konusu belgelerde Ihlamur kasrındaki demirhanın mutfağa çevrileceği belirtilmektedir. Onarım Nikoli ve Perdegop ustaların müteahhitliğinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan onarımlarla ilgili bazı başlıklar şöyledir:

- Köşkün taraçasındaki mermer döşemelerin inşası.
- Taraçadaki taşların tokmaklanması.
- Pencere tamiri.
- Bez tavan imali.
- Şöminenin yerinden çıkarılması ve yeniden takılması.
- Büyük salondaki 32 metrekare döşemenin yenilenmesi.
- Çıralı hatıldan dışkapı inşası.
- İki adet ocağın sıva tamiri.
- 75 metrekarelik parke tamiri.
- 2 adet şöminenin tamiri.
- Yaldızlı maun kapıların cilalanması.
- 7 metrekarelik somaki sıva tamiri.

- Meşe kapı inşası.
- Ahşap tavan inşası.
- Çerçevelerin tamiri.
- Taş direk tamiri.
- Dış cephedeki oymaların “Lafarj” marka sıva kireciyle tamiri.
- Mermer döşemelerin yenilenmesi [67].

Burada belirtilen bütün çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Tarih – 1913 : Bu belgede köşkün tüm pencerelerinin harap bir halde olduğu belirtilmektedir. Bunların tamirinin çok masraf tutacağından en acil olanların onarılması istenmektedir [67].

Abdesthanenin dışındaki parkelerin tamir edileceği burada bulunan alafranga abdesthanenin yerinin aralığa çevrileceği belirtilmektedir. Köşkün panjurlarının da kabaca onarılacağı ifade edilmektedir.

- Arka bahçede set üzerindeki havuz harap bir halde olduğundan içi betonarme olarak yeniden inşası.
- Köşkün etrafındaki duvarın üzerindeki kapaklarının noksanlarının tamamlanması.
- Bostanlar tarafındaki duvarların yükseklikleri az olduğundan 1.5 metrelik bu duvarların mevcut taşla yükseltilmesi ve üzerine kiremit konulması.
- Köşkün içindeki kurşun borular harap olduğundan değiştirilmesi, burada bulunan çeşmenin ve kurnanın arabalığa nakledilmesi.
- Bütün duvarların dökülmek üzere olan sıvalarının tamamen sökülerek çimento harçla pervazlı olarak sıvası ve badanası.
- Bütün duvarların malta taşı ve kiremitlerinin tamiri [67].

4.6. Ihlamur Kasrı'nın Bugünkü Kullanımı

Bugün bu çevre, bütünüyle farklı bir görünümle karşımıza çıkıyor. Kent yoğun bir yapılaşmayla, çok yakın zamanlara dek Lamartine'in anlattığı görünümü koruyan Ihlamur vadisini de kısılcı içine almış gittikçe sıkıştırıyor. Ancak nasılsa korunabilmiş küçük yeşil bir doku içinde, Ihlamur Kasrı adıyla anılan ve 19. yüzyıl mimarisinin özgün örneklerinden mücevher güzelliğinde iki yapı, bu eski ve anılarla dolu mesireyi süslüyor [6,37,38].

Cumhuriyetin Kuruluşundan sonra 1966 yılında TBMM Milli Saraylar bünyesine katılan Ihlamur Kasırları'nın Merasim Köşkü bir müze-saray olarak ziyarete açık tutulmakta, Maiyet Köşkü ve bahçenin bir bölümünde kafeterya hizmetleri yapılmakta ve bu bahçede, diğer saray ve kasırlarımızda olduğu gibi ulusal ya da uluslararası resepsiyonlar verilebilmektedir. Öte yandan yine bahçede, yakın bir geçmişe dek lojman olarak kullanılan Cumhuriyet dönemi yapısı da, müze-sanat ilişkisini kuran yeni işleviyle özellikle çocukların, güzel sanatlardaki becerilerini geliştiren resim, heykel ve tiyatro çalışmalarını sürdürdükleri mekanlar olarak değerlendirilmiştir [6].

T.B.M.M. Milli Saraylar Müdürlüğü yönetiminde olan kasır restore edilmiştir. Bahçe ile içindeki yapılar ziyaretçilere açık bulunmaktadır. [17].

Ihlamur Kasrı en fazla İlkbahar ve yaz dönemlerinde ziyaretçi almaktadır. Dolmabahçe Sarayı ve Beylerbeyi Sarayı'ndan sonra en fazla ziyaretçi alan köşktür. Kasrı ziyarete gelen kişilere Kasrı ziyaret etmeden önce Kasrı gezmeleri için bilet satılmaktadır. İki tür bilet bulunmaktadır. Bunlar; bahçeyi gezme bileti ve sarayı gezme biletleridir. Bu iki bilet türü de ziyarete gelen kişiler tarafından yaklaşık olarak eşit sayılarda satın alınmaktadır. Ihlamur Kasrı'nı her yaştan insan ziyarete gelmektedir. Ihlamur Kasrı'nda rehberlik hizmeti Koruma memuru kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Koruma memuru kişiler gelen yerli ve yabancı turistlere Almanca ve İngilizce olmak üzere iki dilde rehberlik hizmetini vermektedir. Hafta sonlarında ziyaretçi sayısı artmaktadır. Ihlamur Kasrı yılın her döneminde yaz ve kış mevsimlerinde gelen ziyaretçileri ağırlamaktadır. Kış mevsiminde mevsim koşulları ve bahçenin kullanımının kısıtlı olması nedeniyle ziyaretçi sayısı azalmaktadır. Yurt içinden ve yurt dışından ziyaretçiler gelmektedir. Fransa'da düzenlenen bir yarışmada dünyanın en güzel ikinci köşkü seçilerek 1992 yılında Altın Karanfil

ödülü almıştır. Bu ödülü dünyanın en güzel Barok süslemelerine sahip köşkü ünvanıyla almıştır.

Şekil: 4.34. Lojman olarak kullanılan yapı (Kişisel çekim)

Bugün onarılan Merasim Köşkü müze-saray olarak düzenlenmiş, Maiyet Köşkü ise eksikleri tamamlanarak oturma-dinlenme, bahçeyi seyretme yeri olarak tasarlanmıştır. Bahçede bulunan ve bugün lojman olarak kullanılan yapı ise, kısa bir süre sonra yeniden ele alınarak, çocukların ve gençlerin resim, heykel, müzik çalışmaları yapabilecekleri atölyelere ve sergi salonlarına dönüştürülecektir. Ayrıca bahçedeki büyük havuz dışında diğer iki havuz ve çevresi, değişik yaş dilimlerindeki çocukların tarih, tabiat ilişkisini kurmalarını sağlayacak biçimde düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu amaçla bugüne kadar toplanan tarihi taş malzeme açık havada sergilenmekte, bunlara Milli Saraylar'da sürdürülen diğer etkinlikler katılmaktadır. Bunlardan birisi de 6-10 yaş arası çocuklar için açılan, gittikçe yaygınlaşan Resim Kursları'dır. Bunu diğer sanat dallarındaki Merasim Kasrı'nın zengin görünümlü salonundan bir köşe kurslar izleyecektir. Şekil:4.34'te görülmektedir [Şekil: 4.34] [17].

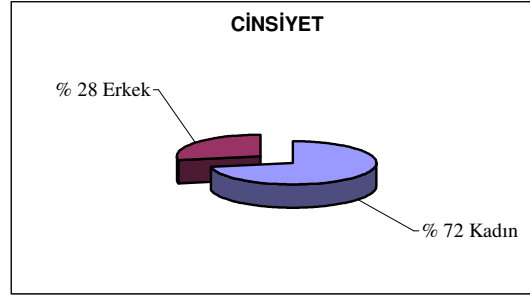
5. GENEL DEĞERLENDİRMELER, SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Kullanıcılarla Yürütülen Anket Çalışmaları ve Değerlendirmeler

Ihlamur Kasırları ve bahçesinin bugünkü kullanımını şeklini ve önerilebilecek kullanım çeşitlerini belirlemek amacıyla kasra gelen ziyaretçilerden 25 kişinin katıldığı bir anket çalışması yapılmıştır. Anket sonuçlarına ilişkin grafik verilerini içeren tablolar ve sonuçlar aşağıda yer almaktadır [Tablo:5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5].

1. Cinsiyet

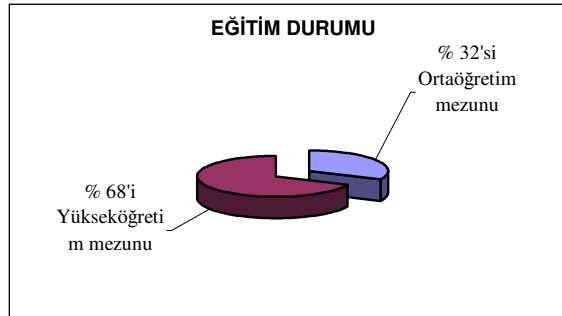
Tablo: 5.1. Cinsiyet verileri

Anket uygulanan katılımcılardan % 72'si kadın, % 28'i erkektir.

2. Eğitim durumu

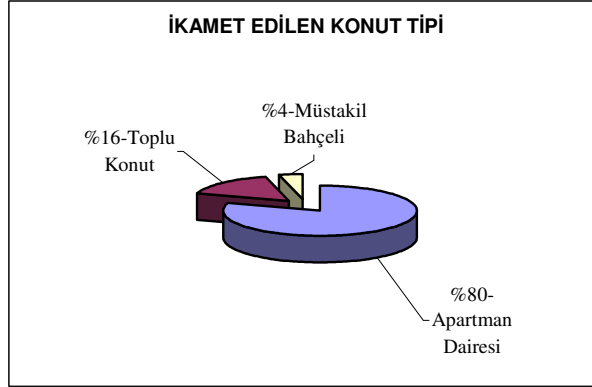
Tablo: 5.2. Eğitim durumu

Ankete katılanların % 68'i Yükseköğretim, % 32'si Ortaöğretim mezunudur.

3. İkamet edilen konut tipi

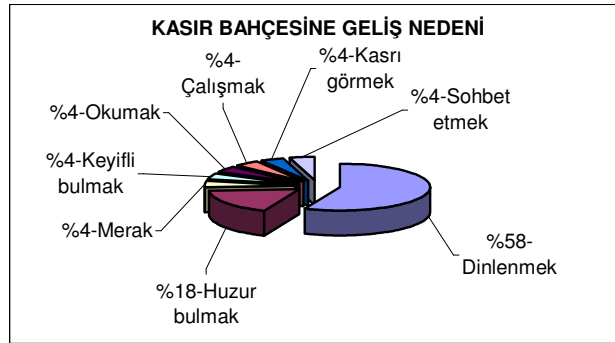
Tablo: 5.3. İkamet edilen konut tipi verileri

Ankete katılanların %80'i apartman dairesinde ikamet etmektedir. %16'sı toplu konutta ikamet etmekte, %4'ü Müstakil bahçeli evde ikamet etmektedir.

4. Ihlamur Kasırları ve bahçesine geliş nedeni

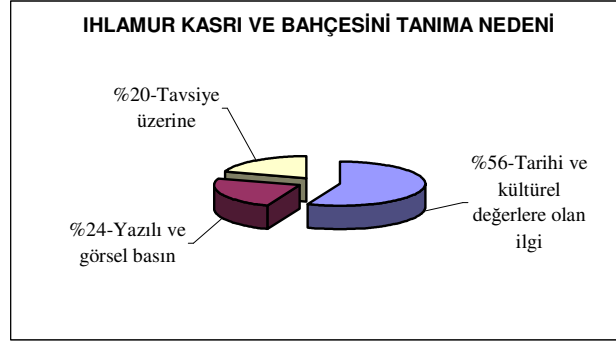
Tablo: 5.4. Ihlamur kasrına geliş nedeni verileri

Ankete katılanların % 58'i Ihlamur kasırları bahçesine dinlenmek amacıyla gelmekte, % 18'i huzur bulmak amacıyla, % 4'ü okumak, % 4'ü keyifli bulduğu için, % 4'ü çalışmak amacıyla, % 4'ü kasrı ve bahçesini görmek amacıyla, % 4'ü de sohbet etmek için gelmektedir.

5. Ihlamur kasrı ve bahçesini tanıma nedeni

Tablo: 5.5. Ihlamur kasrı ve bahçesini tanıma nedeni

Ankete katılanların % 56'sı Ihlamur kasırları ve bahçesini tarihi ve kültürel değerlere olan ilgisi nedeniyle, % 24'ü yazılı ve görsel basından tanımaktadır. % 20'si ise kasırları ve bahçesini tavsiye üzerine ziyaret etmiştir.

Ankete katılanların %52'si Ihlamur kasırları ve bahçesini kimin yaptırdığını bilmektedir. Yapılan ankete katılanların verdiği cevaplara göre, %76'sı kasır bahçesinde yapılan aktiviteleri bilmemektedir. %28'i kasır bahçesinde nişan ve düğün törenlerinin gerçekleştirilmesini istemekte, %4'ü şiir dinletilerinin gerçekleştirilmesini istemektedir. %8'i kasır bahçesinin mevcut özelliğini korumasını istemektedir. Katılımcılardan %16'sı bahçenin büyüklüğü nedeniyle tercih etmekte, %12'si bahçenin düzeni nedeniyle tercih etmekte, %60'ı ulaşımın kolaylığı nedeniyle, %40'ı kasır bahçesinin konumu nedeniyle tercih etmekte, %4'ü sosyal aktivite alanının yeterli olduğunu düşündüğü için tercih etmektedir.

Katılımcılardan %16'sı Ihlamur kasırları ve bahçesini İlkbahar mevsiminde, %80'i yaz aylarında, %4'ü yaz mevsiminde, %4'ü ise her mevsim ziyaret etmektedir. Kasırları ve bahçesini ziyaret ederken ödenen ücreti, katılımcılardan %16'sı fazla bulmakta, %64'ü normal bulmakta, %8'i ucuz bulmaktadır. Anket cevaplayan kişilerden %12'i ilk kez kasır bahçesini ziyaret etmiştir. %48'i yılda bir yada iki kez ziyaret etmekte, %12'si ayda bir seferden çok, %4'ü haftada bir seferden çok ziyaret etmektedir. Kasır bahçesine gelen, ankete katılan kişilerden %24'ü bahçede 1 saatten az kalmaktadır, %56'sı 1 ya da 2 saat kalmakta, %16'sı 2 ya da 4 saat kalmakta, %4'ü 1 saatten fazla kalmaktadır.

5.2. Genel Değerlendirmeler, Sonuçlar ve Öneriler

Peyzaj mimarlığı akımlarının görülmeye başlandığı Asya ve Mezopotamya bahçeleri döneminden Rönesans dönemine kadar olan dönemde bahçe tarihi bir gelişim süreci izlemiştir. Asya ve Mezopotamya bahçelerinden Rönesans devri bahçelerine kadar olan peyzaj mimarlığı tarihi süreci içerisinde yapılan bahçelerin gelişim sürecinin anlatıldığı araştırmada ve incelemelerde, bahçelerinin tarihsel gelişim sürecinden etkilendiği görülmüştür. Ağacın kutsal bir sembol olduğu, dış dünyaya kapalı olarak tasarlanan, dünyadaki bütün meyve türlerini sembolik olarak barındıran, içinden kanallarla geçen su yapıları ve çevrelenmiş duvarlarıyla kapalı bir peyzaj oluşturan Mezopotamya bahçelerinden başlayarak gelişimini sürdüren bahçe, her dönemde olduğu gibi geçmiş çağlarda insanın yaşantısından, kültüründen, iklimden ve bulunduğu yörenin coğrafyasından etkilenmiştir. Eski Mısır'da bahçelerin gelişimi ise Mısır'ın yüksek kültürüyle paralel bir şekilde ilerlemiştir. Formel ve simetrik bir plana sahip olan eski Mısır bahçeleri içinde, hindistan cevizi, hurma, palmiye, yabani incir, akçağaç, akasya, nar ve limon gibi ağaçlar yetiştirilmiş; bahçelerinde düz ve muntazam alleler tesis edilmiş; büyük ve muntazam şekilli havuzlar yapılmıştır. İslam bahçeleri de bahçenin gelişim süreci içinde din gibi kültürel ve kutsal unsurların varlığıyla şekillenmiştir. İslam da bahçe, İslamiyetin yayılmış olduğu ülkelerdeki sıcak ve kurak iklim şartlarıyla Kur'an'da kutsal mekan olan cennet tasviriyle; ağaçlarla gölgelendirilmiş, nar ve hurma ağaçlarının bol meyvesiyle süslü, fısıkyeli havuzların serinlettiği ve içinde dolaşan zarif hurilerin soğuk şerbetler sunduğu, bir yaşama mekandır. Bir yandan doğuda İslam bahçeleri şekillenirken, diğer tarafta Yunan kültürü ve bahçe, Yunan bahçe sanatı çerçevesinde gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Ekonomik faydalanma düşüncesine önem verilen Yunan bahçe sanatında; Yunanlılar, bahçelerde özellikle meyve, sebze, üzüm, elma, incir ve zeytin yetiştirmişler; meyilli arazi üzerinde kurdukları teraslı bahçelerde muntazam sulama kanalları tesis etmişlerdir. Roma'da ise bahçe sanatı uzun süre geri planda kalmıştır. Daha sonra ticaret ve sömürgelerle zenginleşen Romalılar, lüks sayfiye evlerinin bahçeleri ve büyük çiftliklerinin bahçelerini muhteşem park ve bahçelerle süslemişlerdir.

Ortaçağa gelindiğinde ise, ortaçağ koşulları çerçevesinde gelişen bahçe, kapalı olan kentlerde; gelişime açık manastır bahçeleriyle ancak şekillenebilmiştir. Bahçe

tesisinde faydacılık unsuru esas alınarak tasarım yapılmış, üretime açık bahçeler planlanmıştır.

Rönesansın doğuşu ile birlikte, eski sanatların yaşadığı topraklar üzerine yepyeni bir anlayış gelmiştir. Rönesans devrinin insanı, iç duygusu ve usta şahsiyeti ile doğa varlıklarını üsluplaştırmayı bilmiş, sanat dünyasındaki yalınlık yerini daha zengin bir üsluba terk etmiş hayat sokakla daha bütünleşmiştir. Rönesans adı altındaki bu sanat akımı kısa zamanda çok süratle taraftar bulmuş ve hemen yayılmıştır. Resimde, heykelde, edebiyat ve şiirde görülen bu yeni anlayış, mimarlık ve bahçe sanatında da kendini göstermiştir. Ortaçağ'dan Rönesans'a geçiş aşamasında klasik yapıtların tekrar değer kazanıp okunması, erken hümanistlerin gözünde bahçenin bir öğrenim yuvası düzeyine yükselmesine yol açmıştır. Bu sanatkarlar özellikle kırlara, dağlara ait tasvirleri ile sanatta derinlik anlamını ve dolayısıyla perspektifi idealize etmişlerdir. Bunun sonucu olarak uzun; çevreye bakma, onu kavrama ve ifade etme duygusu, bahçe sanatında yepyeni bir gelişmeyi çevreye açılmayı, tabiatla kucaklaşmayı getirmiş “vista” kavramı ile yavaş yavaş Rönesans bahçeleri şekillenmiştir. Bütün bu gelişmeler ışığı altında; bahçe düzenlemede, mimari stil tam anlamıyla hakimiyetini kurmuş, intizam içinde kurulan bahçelerde, muhtelif teraslar ve düzlükler, labirentler, muhteşem merdivenler ve alleler, pergolalar ve çitler, balustradlar ve başlıklı sütun dizileri, su tesisleri, kaskatlar (çağlayanlar), çok katlı fiskiyeler, çeşmeler, havuzlar ve mağaralar, budanarak forme edilen bitkiler, çoğunlukla görülen bahçe yapı elemanlarını teşkil etmiştir. İtalya'da bu anlamda kurulmuş ve zamanımıza kadar uzanmış muhteşem saray ve villa bahçeleri mevcuttur. Bu saray ve villa bahçelerinde, Mersin ağacı ve defne ağacı, sarmaşıkların sarıldığı serviler, ardıç ve limon ağaçları bitkisel tasarımda kullanılmıştır. 14. yy. erken Rönesans bahçeleri, değişim devri bahçeleriydi. Bunlar düz veya pek az eğimli bir toprak üzerinde yayılırdı. Rönesansta bahçe esas itibarı ile formel ve merkezi aksa göre simetriktir. Heykeller çoğunlukla yol kenarlarında, havuz kenarlarında ya da ortasında, duvarlarda tek tek veya kompozisyon oluşturacak şekilde tekrar edilerek kullanılmıştır

Rönesans devrinde üç ana tip bahçe teorisi sayılabilir. 1.tip, yeni fikirlere rağmen çoğunlukla klasik, antik ve Ortaçağ'a göre bahçeleri açıklar. 2.tip, bir çoğu Barok ve Rönesans bahçe yapımındaki uygulamalarla yaratıcı gücü geliştirir. 3.tip, sonuçta

çeşitli neden sonuç ilişkilerini kombine eder. 18. ve 19. yy.'da devam eden kesin dizayn teorilerinden etkilenir.

Aynı dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu'nda batı etkilerinin görülmeye başladığı dönemlerde, padişahlar batıdaki saraylara benzer nitelikte saraylar inşa ettirmişlerdir. Batıda toplumların uluslaşmaları süreci içine girmeleriyle hükümdarlık ve krallık rejimleri doğmuş, bu da büyük, süslü, zengin ve lüksle donatılmış sarayları getirmiştir. Bu lüksle donatılmış saraylar, Osmanlı İmparatorluğu'nun batı etkisi altında kalmaya başladığı yıllarda İstanbul'da da inşa edilmiştir. Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı gibi saraylar tüm bu etkilenmeler sonucunda yaptırılmıştır.

Kasırlar da yine bu dönemlerde saraylardan etkilenerek, saray ve köşk arasında, saraydan küçük, köşkten büyük anlamında, yalnız hanedandan olan kişilerin mevsim geçirmek için, dinlenmek ve avlanmak amacıyla kimi zaman bir günlük, kimi zaman birkaç saatliğine kullandıkları yapılar olarak yaptırılmıştır. Kasırlar, saraylardan daha küçük ölçülerde, her gereksinimin karşılanmadığı, şehirden uzak bahçelerde, koru içlerinde, deniz kıyılarında veya mesirelerde bulunur, "biniş" anında açılır, diğer günler bostancıların koruyuculuğu altında kapalı tutulurdu. Kağıthane, Göksu, Maslak kasırları, Aynalıkavak Kasrı, İhlamur Kasrı bunlardandır.

Daha sonraki yıllarda ise padişahlar, harem ve görevlilere göç edebilecekleri büyüklükte olan Üsküdar Sarayı, Tersane (Aynalıkavak) Sarayı, İstavroz Beşiktaş Saraylarını, Topkapı, Beylerbeyi, Beşiktaş Sahilsaraylarını inşa ettirmişlerdi. Haliç ve Boğaziçi kıyılarında, İstanbul'un meşhur tepelerinde ise Biniş kasırları yaptırılmıştır.

Lale devri, Osmanlı imparatorluğunun kasır ve köşk mimarisi açısından en parlak devirlerinden biri olmuştur. Fransızlarla sıklaşan ilişkiler sonucu Paris'e giden Çelebi Efendi'nin, Versailles Saray, ve Bahçelerinin planlarını getirmesi üzerine, köşk mimarisinde ilk batılı etkiler görülmeye başlanmış ve Sadabad olarak anılan Kağıthane ve çevresi bu planlardan esinlenerek yapılan havuzlar, bahçeler ve kasırlarla donatılmıştır. Bu planların getirilmesiyle, 28 Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransa'yı ziyareti sırasında gördüğü Versailles Sarayı bahçesinden etkilenerek izlenimlerini İstanbul'a ve padişaha taşıması sonucu Rönesans bahçe sanatının Türk bahçe sanatını etkilemesi gerçekleşmiştir. İstanbul'da manzarası güzel her köşeye çeşme, sebil, saray, köşk ve güzel bahçeler yapılması ve bunların sadece Osmanlı

seçkinlerinin kullanımına açılması da aynı etkinin sonucudur. Sarayda başlayan çiçek ve eğlence merakı da halk kitlelerine yayılmış, o zamana kadar içine kapalı bir yaşam süren halk, bahçelerde eğlence dolu bir yaşam tarzı sürmeye başlamıştır. Lale Devri'nden sonra Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen zaman içinde, özellikle de III. Selim döneminde batı etkisi aşırı derecede hissedilir olmuştur. Bahçede ayrıntılarda görülen ileri Rönesans ve Barok etkisi, bahçeleri yaşanılır olmaktan çok seyredilen mekanlara dönüştürmüştür. Uzun zaman içinde yapımı gerçekleştirilen geleneksel Türk saray ve bahçeleri, bu devirde batıdan etkilenecek tek aşamada planlanarak yapılmışlardır. Bu etkileşim süreci içinde,

Tarihler boyunca Osmanlı medeniyeti için bahçeler önemli bir değer oluşturmuştur. Bu devirdeki Osmanlı bahçelerinin nitelik ve özellikleri hakkında bir fikir verebilmektedir. Bu fikirler doğrultusunda;

- Osmanlı bahçelerinde genellikle dört köşe büyük mermer havuzlar, gölge veren ve meyva yetiştiren büyük ağaçlar, sarmaşıklı ve salkımlı çardaklar, sed ve merdivenler, fıskiye ve selsebiller, çeşme ve ağızından su akan arslan heykelleri, gülistanlar, lalezar ve çemenzarlar gibi canlı ve cansız materyaller bulunmaktadır.
- Osmanlı bahçelerinin tasarımlarında karakteristik olarak havuz (daha ileri dönemlerde yapay gölet ve şelaleler de mevcut), fıskiye, selsebil, çeşme, ağızından su akan heykeller v.s. gibi daha çok suya dayalı cansız materyaller ile çeşitli canlı materyallerin kullanılmasında, islamiyette yapılan cennet tasvirinin; “cennet içinden ırmaklar akan, büyük havuzlar ve şelaleler bulunan, çeşitli türlerde ağaçlar ile hurma bahçeleri ve üzüm bağlarından oluşan bir bahçe mekanı olarak vurgulanmaktadır” rolü büyüktür. Osmanlı'da dünyevi mekanda bir cennet köşesi yaratma arzusu ile bahçelerinde bu tür canlı ve cansız materyalleri kullanarak karakteristik Osmanlı bahçesini meydana getirmiştir.
- Bahçelerde canlı materyal olarak çınar, dışbudak, ıhlamur, karaağaç, çitlenbik, defne, erguvan, ve ahlat v.s. gibi büyük ağaçlardan, gül, lale, sümbül, zerrin ve karanfiller v.s. gibi bezeme elemanlarından bahsedilebilir.
- Osmanlı devri bahçelerinin mimari ve geometrik açıdan, bir tabiat taklidi eser olmadığını da kabul etmek gerekir.

- 18. yüzyıl boyunca Avrupa ve özellikle İtalyan etkilerinin tutunabildiği görülmüş, çim alanları ve parterler büyümüş, taş ve teras bölümleri azalmış; yüzyılın sonuna doğru yabancı etkilerinin kökleşmiş, gittikçe büyüyen çiçek ve parter tarlaları da arada bir, fakat ölçülü şekilde bu hareketleri izlemiş, planda da aks düzenine bakılmamak şartıyla biraz daha serbestlik uygulanmıştır.

Padişahın biniş kasırları olarak kullandığı yapılardan birisi olan Ihlamur Kasrı Ihlamur Kasrı çok eskilerden bu yana Ihlamur Mesiresi adıyla anılan bir dinlenme alanının içinde kurulmuş iki yapıdan oluşur. Havuzlu Ihlamur Mahalli, Muhabbet Bahçesi ve Hacı Hüseyin Bağı adlı üç bölümden meydana gelen bu dinlenme alanının, Sultan III. Ahmet döneminde (1703-1730) bir "hasbahçe"ye dönüştürüldüğü, I. Abdülhamit (1774-1789) ve III. Selim (1789-1807) dönemlerindeki düzenlemelerden sonra XIX.'ncü yüzyılın ilk yarısında Sultan Abdülmecid'in de ilgisini çektiği bilinmektedir.

Ihlamur kasrı bahçesinin şu niteliklere sahip olduğu görülmüştür:

- Köşk yapıları ile birlikte 24.727 m²lik bir alan üzerine yayılan kasır bahçesi tümüyle İngiliz Naturalistik bahçelerinin yansımalarını taşıyan bir Türk bahçesidir.
- İçinde birçok gül ağacının bulunduğu, bilinen Ihlamur Kasrı bahçesi yedi setten oluşmaktadır.
- Vadinin biçimlenişine uygun, meyilli bir alanın düzlük bölümüne yerleştirilmiş olan yapılar; çevresinin sistematik aralıklarla yerleştirilen başlıklı, babaların hareketlendirdiği bir duvarla çevriliydi. Günümüzde ise duvarın yerini parmaklıklar almıştır.
- Bugünkü çevre duvarları, Mabeyn Köşkü ile aynı eksene yerleştirilen ajurlu bir demirdöküm kapı, aynı köşkün sağındaki bir başka kapı ve Merasim Köşkünün sağında yer alan bir kapı ile dış dünyaya açılmaktadır.
- Geçmişteki belgelerden anlaşıldığına göre bahçede iki farklı düzenleme içiçedir. Havuz eğrisine uygun bir çizgisi olan küçük gezinti yolu Batı'nın barok bahçe tasarımını yansıtmaktadır. Yapıların ardında ve biraz da uzak çevresinde kalanlar, geleneksel Türk bahçesi özellikleri taşıyan, bir koru oluşturan ulu ağaçlarıyla gölgelenmiş, setli bir doğu bahçesidir.

- Bahçenin her bölümünde havuz kenarındaki bahçe fenerleri tasarımı görülmektedir.
- Tablolarda görülemeyen ancak bugün ortadaki büyük havuz çevresinde izlenen sınırlayıcı bordürlerle aslan heykeltikileri, bahçe düzenlemesine daha sonra katıldığı anlaşılan öğelerdir.
- Bahçenin setli bölümünde yer alan küçük bir havuz ise daha yalın ve gözden uzaktır.
- Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde yoğunlaşan arşiv belgeleri, burada özel olarak görevlendirilmiş bahçıvan ve kuşçulardan söz etmektedir. Nüzhetiye Kasrı Hümayunu'ndaki kuşçu sayısı dörttür.
- İki ana yapı arasındaki bahçe alanı, Barok çizgiler taşıyan ortası havuzlu, çim zemine oldukça geniş yer veren, yer yer havuz çevresindeki gül ağacı gibi küçük bitki kümeleri ile hareketlendirilmiştir.
- Havuz çevresinde havuz eğrisine uygun bir çizgisi olan küçük gezinti yolu da batının barok bahçelerinden izler taşımaktadır.
- Bahçe, Türk ve Barok üslupların özelliklerini taşımaktadır.
- Kasrın yan ve arka bölümleri ise aksları ve bitkisel kullanımları açısından Türk bahçesi özelliklerini yansıtmaktadır.
- Merasim ve Maiyet Köşkü'nün bulunduğu dairesel formu bahçe içinde bulunan informel çizgili havuz etrafında tasarlanan çim parterleri, genel bahçe çizgilerini belirlemektedir.
- Havuzun çevresinde yer alan gölge veren ağaçların oluşturdukları küçük gruplar Türk bahçesi fikrinin yansımalarıdır.
- Havuz çevresinde belli aralıklarla yerleştirilmiş bodur ağaçlar, çim alanı kaplayan ve yer yer ağaç diplerine kadar gelen sarmaşıklarla ile sırtlan heykelinin yarattığı görsel etki Naturalistik İngiliz bahçelerinin küçük boyutlu alanda uygulanmasının güzel bir örneğini oluşturmaktadır.
- Türk bahçesindeki gölgelik ve kuytu alanlar yaratılması fikrini destekleyen anlayış olan sık olarak dikilmiş ağaçlar, İhlamur Kasrı bahçesinde yer alan küçük set bahçesinde görülmektedir.
- Ağaçların diplerinde görülen çiçekler doğal bir etki yaratmaktadır.

- Kasır yapılarının kuzeyindeki alanda bulunan informel yapıdaki havuzun etrafı çiçek tarhı ile çevrelenmiştir.
- Ihlamur Kasrı bahçesinin önemli özelliği çok sayıda, oldukça boylu Mabet ağaçlarını (*Ginkgo biloba*) bulundurmasıdır.
- Abdülmecid döneminde bahçe gülleri ile ünlüymüş.
- *Acer negundo*, *Aesculus hippocastanum*, *Cedrus libani*, *Cedrus deodora* gibi boylu ağaçlar vardır.
- Düzenlemede yer alan ağaçlar büyük ve yaprağını döken ağaçlardır.
- Bahçenin bitkisel tasarımında yerli ağaçlar dışında Mavi sedir (*Cedrus atlantica* " *glauca* "), Sekonya (*Sequoia sempervirens*), Mabet ağacı (*Ginkgo biloba*) gibi ağaçlar yabancı orijinli ağaçlar kullanılmıştır.
- Bahçe düzenlemesinde genelde tarhlar geniş çim alanları olarak düşünülmüştür.

Yapıları ve bahçesiyle Osmanlı kasır ve saray bahçelerini yansıtan Rönesans, Barok ve İngiliz stili Naturalistik bahçe özelliğini yansıtan Ihlamur Kasrı bahçesi, ülkemizdeki Barok bahçelerin temsilcilerinden biridir. Ayrıca setli bahçeleriyle geçmişte ilk peyzaj mimarlığı örneklerindendir.

Kültürel mirasımızın diğer örneklerinde olduğu gibi Ihlamur Kasrı bahçesi de tarihi ve kültürel niteliklerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bahçe, bitkisel tasarımından yapısal öğelerin restorasyonuna kadar kültür erozyonuna uğramıştır.

Ihlamur Kasrı bahçesinin tasarımlarının günümüzde ve geçmişte kullanımına ilişkin yapılan araştırmalarda şu tespitlerde bulunulmuştur:

- Ihlamur Kasrı bahçesi ve yapılarıyla geçmişte büyük bir alanı kaplarken, çarpık kentleşmenin getirdiği olumsuz koşullarla bahçe alanı daha da küçülmüştür.
- Eski yağlıboya tabloları görülen bahçenin etrafındaki yüksek duvarlar günümüzde yerini parmaklıklara bırakmıştır. Duvarlarda yer alan başlıklı babalar da günümüzde artık görülmemektedir.
- Bahçede yer alan bitkisel tasarımında kullanılan ağaçlar arasında kasra adını veren Ihlamur ağacına (*Tilia sp.*) bahçe içinde pek fazla rastlanmamaktadır.

- Bahçenin her bölümünde kullanılıp kullanılmadığı belirlenemeyen havuz kenarındaki bahçe fenerleri artık bahçe içerisinde yer almamaktadır.
- Havuz formlarının geçmişteki gravürlerde doğal formunda olmasına rağmen günümüzde havuz kenarları çevrelenmiştir. Havuzun çevresinde sınırlayıcı bordürlere rastlanmamakta, mermer bordürlerin düzenlemeye daha sonra katıldığı anlaşılmaktadır.
- Bugün havuz kenarında görülen aslan heykelleri görsel kaynaklardan izlendiğine göre özgün değildir
- Bitki plantasyonunda değişimler görülmektedir. Geçmişte bahçe içerisinde yer alan gül parterleri bahçe alanının tamamını kaplarken, günümüzde bu parterler çok seyrek halde ve küçültülmüşlerdir.
- Gül dolu olan bu bahçede iki kasır arasındaki aslanlı havuz 1978-85 yılları arasındaki restorasyon sırasında çıkarılıp onarılmış ve tekrar kullanılmaya başlanmıştır.
- Yaya yollarının geçmişteki belgelerde kum ve çakıl karışımı bir materyalden oluşmasına rağmen günümüzde parke ve kayrak taşlarından meydana geldiği görülmektedir.
- Su ögesinin havuzlarda durağan olarak kullanılması Rönesans döneminin özelliklerini yansıtmaktadır.
- Bahçede yer alan ağaçlardan Ginkgo Biloba (Mabet ağacı)'nın orijinal olması, Japon kralı tarafından gönderilmesi önemli tasarım özelliklerindendir.
- Bahçede yer alan hayvan heykellerinin havuz çevresinde konumlandırılması Rönesans dönemi bahçe özelliğini yansıtmaktadır.
- Bahçede yer alan geniş çim alanlar, İngiliz Naturalistik bahçe özelliğini yansıtmaktadır.
- Kasır bahçesinin setli bölümünde yer alan çeşme ve fıskiyeli havuz, doğunun setli bahçeleri ve Türk bahçesi özelliğini yansıtmaktadır.

Ihlamur Kasrı bahçesinin kültürel ve tarihi mirasımız olarak, var olan özelliklerinin korunması gelecek kuşaklara aktarılması için yapılan anketler ışığında şu önlemler alınabilir:

- Bitki plantasyonu arşiv belgelerindeki kaynaklara göre rölevesi çıkarıldıktan sonra yeniden gözden geçirilmelidir.
- Kasra ismini veren Ihlamur ağaçları, plantasyona yeniden dahil edilmelidir.
- Bahçe içerisinde yer alan donatı elemanları tarihi dokuya uygun materyalden seçilmelidir.
- Ihlamur Kasrı bahçesinin vaziyet planı çıkarıldıktan sonra, geçmişte yapılmış olan vaziyet planlarıyla karşılaştırılmalı ve bahçe tasarımı, geçmişi yansıtacak şekilde revize edilmelidir.
- Tasarım konseptinin değiştirilip geçmişteki aslına uygun olarak tasarlanmalıdır.
- Ihlamur Kasrı bahçesinin bitkisel peyzajı geçmişteki aslına uygun olarak değiştirilmelidir.
- Bahçenin peyzaj unsurlarından biri olan havuzun kapatılıp sert zemin olarak kapatılması olumsuz bir gelişmedir. Havuz tekrar su yüzeyi haline getirilmelidir.
- Bahçenin etrafında yer alan, kapalı olan bahçe duvarlarının açılması olumlu bir gelişme olarak kaydedilebilir.
- Kasır bahçesine daha sonra uygulanan bilinçsiz peyzaj düzenlemesi arındırılmalı ve bilinçli bir düzenleme getirilmelidir.

Ülkemizdeki diğer tarihi ve kültürel miraslarımız gibi Ihlamur Kasrı ve bahçesi de gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için, milli ve tarihi kültür bilinci vurgulanmalı, sahip çıkılarak korunmalıdır.

KAYNAKLAR

- [1] **Roth, M.,L.**, 2002. Mimarlığın Öyküsü, Öğeleri,Tarihi ve Anlamı, İkinci baskı, İstanbul.
- [2] **Pevsner, N.**, 1970. Avrupa Mimarisinin Anahatları, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Tarihi ve Röleve Kürsüsü.
- [3] **Taş, A.**, 1998. Rönesans Devri Bahçe Sanatı ve Ülkemizdeki Yansıması Olarak Beylerbeyi Sarayı ve Set Bahçeleri, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [4] **Pamay, B.**, 1979. Park, Bahçe ve Peyzaj Mimarisi, İ.Ü. Orman Fakültesi, Park, Bahçe ve Peyzaj Mimarisi Kürsüsü.
- [5] **Jellioce, G. S.**, 1992. The Landscape of Man; Shaping The Environment From Prehistory To The Present Day, London.
- [6] **Atasoy, N.**, 2002. Hasbahçe: Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek, İstanbul.
- [7] **Ekşioğlu, A.**, 2001. Rönesans ve Barok Bahçe Sanatı'nın İstanbul Saraylarındaki Etkileri Dolmabahçe ve Beylerbeyi Saray Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü.
- [9] **Turani, A.**, 1983. Dünya Sanat Tarihi, Ankara.
- [10] **Rogers, E., B.**, 2001. Landscape Design : A Cultural And Architectural History, New York.
- [11] **Akdoğan, G.**, 1974. Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları: 536, Ankara.
- [12] **Gültekin, E.**, Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi, Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Ders Kitabı, Adana.
- [13] **Bindal, D., Nihat, Y.**, 1990. İtalya'da Rönesans ve Barok Devirleri Hacim ve Stil Analizleri, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi ,İstanbul.
- [14] **Schroer, C., F., Torsten, O., E.**, 1992. Garden Architecture in Europe, Benedikt, Taschen.
- [15] **Goult, Sheena, Mackellar**, 1992. Heritage Gardens Care Conservation and Management, London And New York.
- [16] **Evyapan, A., Gönül**, 1972. Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Yayın No: 20, Ankara.
- [17] **TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını**, 1992. Ihlamur Kasırları, İstanbul.
- [18] **İşbecer, A.,D.**, 2004. İstanbul'da T.B.M.M. Milli Saraylar Daire Başkanlığına Ait Tarihi Saray ve Kasır Bahçelerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*,İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü.
- [19] **Yaltırık, F.**, 1997. Tarih Boyunca İstanbul'un Park Bahçe ve Koruları Ekzotik Ağaç ve Çalıları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İsfalt Yayını, İstanbul.
- [20] **Arık, R.**, 2002. Kubad Abad, Selçuklu Saray ve Çinileri, İstanbul.
- [21] **Aslanapa, O.**, 1965. Die Ausgrabung des Palastes von Diyarbakır,Atti Del Secondo Congresso Internazionale di Arte Turca, Venezia 26-29 Settembre 1963, Napoli. 13-29

- [22] **Ettinghausen, R.**, 1976. İslam Bahçeleri, The Islamic Garden, Dumbarton Oaks Colloquium on the History the of Landscape Architecture, IV, Washington 1976.
- [23] **Bieber, M.**, 1961. The History of the Greek and Roman Theatre, İkinci baskı, Princeton: Princeton Hall.
- [24] **Willber, D. W.**, 1979. Persian Gardens and Garden Pavillions, Washington,
- [25] **Redford, S.**, 2000. Landscape and the State in Mediaval Anatolia: Seljuk Gardens and Pavillions of Alanya, Turkey, London.
- [26] **Dişbudak, D.**, 1992. Geçmişten Günümüze İhlamur Mesiresi, Milli Saraylar, İstanbul
- [27] **Gülersoy, Ç.**, 1962. Beşiktaş'da İhlamur Mesiresi ve Tarihi Kitabeler, İstanbul.
- [28] **Baysun, C.**, 1961. Beşiktaş, İstanbul Ansiklopedisi, V, İstanbul.
- [29] **Osmanoğlu, A.**, 1994. Babam Sultan Abdülhamid, İstanbul 1960, İstanbul.
- [30] **Uşaklıgil, H. Z.** 1965. Saray ve Ötesi, İstanbul.
- [31] **Aydın, R. F.** 1993. Tarihi Türk Bahçeleri ve İstanbul Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [32] **Artan T. B.** 1994. Bahçeler. Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt1, İstanbul.
- [33] **Eldem, S. H.** 1976. Türk Bahçeleri, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- [34] **Öztan, Y. ve Yazgan, M.**, 1985. Milli Saraylarımızın Park ve Bahçelerinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Öneriler, *Milli Saraylar Sempozyumu*, Bildiriler, A.Ü. Ziraat Fakültesi, Ankara, 15-17 Kasım 1984.
- [35] **Altınay, A. R.** 1988. (Hz.Sami Önal), Eski İstanbul, İstanbul.
- [36] **Ağın, A.**, 1965. Beşiktaş İlçesi, Dolmabahçe ve İhlamur Kasrı, İstanbul, s: 112-113
- [37] **Aslanoğlu, Evyapan, G.**, 1974. Tarih İçinde Formel Bahçenin Gelişimi ve Türk Bahçesinde Etkileri, Ankara.
- [38] **Baykal, İ.**, 1953. Tanzimat Müzesi, *T.T.O.K. Belleteni*, 111, 9-10.
- [39] **Baysun, C.**, 1946. Beşiktaş'a Dair, *T.T.O.K. Belleteni*, 55,56, 22-23.
- [40] **Baysun, C.**, 1957. Hacı Hüseyin Bağı, *Tarih Dergisi, İstanbul*, C.IV.
- [41] **Gülersoy, Ç.**, 1973. İhlamur Kasrına Dair, *Hayat Tarih Mecmuası*, 11, 39-45.
- [42] **Minasyan, A.**, 1973. Osmanlı Sarayının Mimarlığını Yapan Balyan Sülalesi, *Yayınlanmamış Lisans Tezi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- [43] **T.B.M.M. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını**, 1995 Dolmabahçe, İstanbul.
- [44] http://www.yyu.edu.tr/ucbirim_bilgi.aspx?bolumno=345&fakulte=6/10.06.2006
- [45] <http://www.istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/ortacag.htm/25.06.2006>
- [46] <http://www.ozgurpencere.com/modules.php?name=News&file=article&sid=628/20.06.2006>
- [47] http://tr.wikipedia.org/wiki/Mezopotamya_Mimarisi/12.07.2006
- [48] <http://www.peyzaj.org/2003/aralık/15.08.2006>
- [49] http://www.odevsitesi.com/odevler/2006_2/156819-postmodernizm-ve-mimari-yapi.htm/15.08.2006

- [50] http://www.odevsitesi.com/odevler/2005_6/102553-postmodernizm-ve-kent.htm/15.08.2006
- [51] <http://tr.wikipedia.org/wiki/Modernizm>/20.09.2006
- [52] <http://tr.wikipedia.org/wiki/Postmodernizm>/20.09.2006
- [53] <http://www.wikipmedia.org>/21.10.1006
- [54] <http://www.wikipedia.org/wiki/Barok>/27.11.2006
- [55] **Kluckert, Ehrenfried**, 2000. European Garden Design From Classical Antiquity to The Present Day.
- [56] **Newton, T.N.**, 1971. Design on The Land, The Belknap pres Of Harward University Pres Cambridge, Massachutes.
- [57] **Mason, G.**, 1962. Italienische Garten, Th. Knaur Nachf München, Zürich.
- [58] **Wall, B.**, 1971. Italian Art, Life and Landscape, William Sloane Associates, New York
- [59] **Doğruyol, A.**, 1978. İstanbul'daki Kasr-ı Hümayunlar, Lisans Tezi, İ.Ü., Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- [60] **Gülsün, Hakan.**, 1999. Dolmabahçe Sarayı, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi cilt-1
- [61] **Sözen, Metin.**, 1990. Devletin Evi Saray. Sandoz Kültür Yayınları No: 12.
- [62] **Ülgen, A.**, 1997. Boğaziçi Sarayları. İstanbul armağanı II, Gündelik Hayatın Renkleri. *İBŞB.Kültür İşleri Daire Başkanlığı*
- [63] **Batur, Afife.**, 1986. Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt-2.
- [64] **Şehsuvaroğlu,H.**, 1955. İstanbul Sarayları, *T.O.K.Belleteni*, Sayı 9.
- [65] **Denel, S.**, 1982. Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim ve Nedenleri, Ankara.
- [66] **Arseven, Celal Esad.**, 1958.Bahçe Mimarlığı, Sanat Ansiklopedisi, T.C. M.E.B. Milli Eğitim Basımevi, 2. FASİKÜL.
- [67] **T.B.M.M**, Milli Saraylar Arşivi,Görüşme

EKLER:

**EK – A: IHLAMUR KASRI’NDA YAPILAN ALAN ÇALIŞMASI.
FOTOĞRAF ALBÜMÜ**

**EK – B: IHLAMUR KASRINDA YAPILAN ALAN ÇALIŞMASI: ANKET
ÖRNEĞİ**

EK – A:

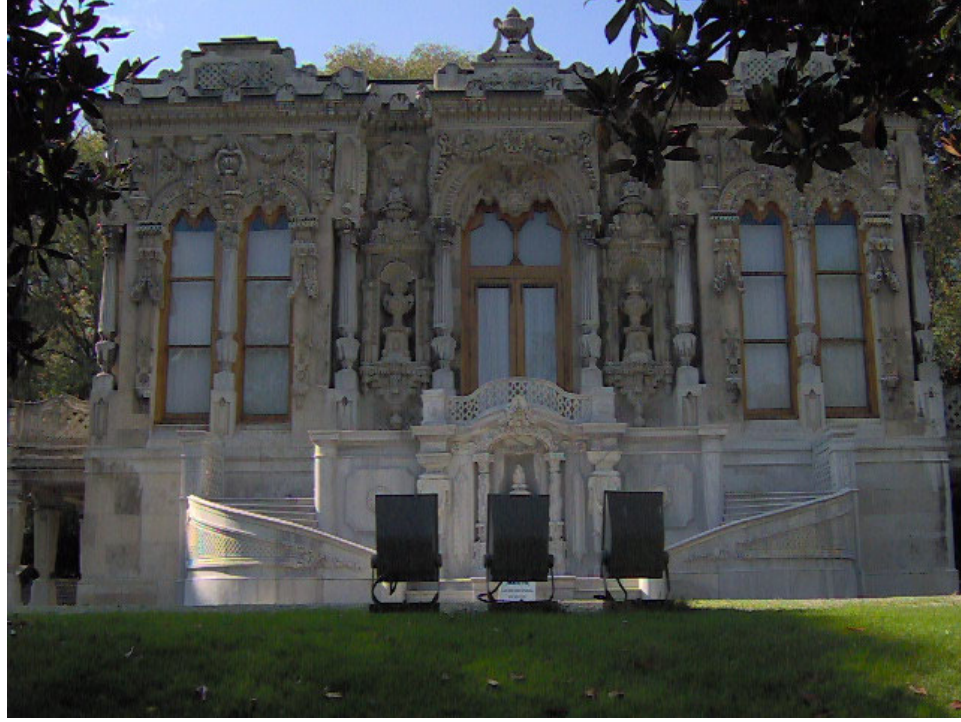
**IHLAMUR KASRI'NDA YAPILAN ALAN ÇALIŞMASI.
FOTOĞRAF ALBÜMÜ**

**Şekil: A.1. İhlamur Kasrı giriş
kapısı**

Şekil: A.2. Maiyet Köşkü'nün sağında yer alan ajurlu demir kapı

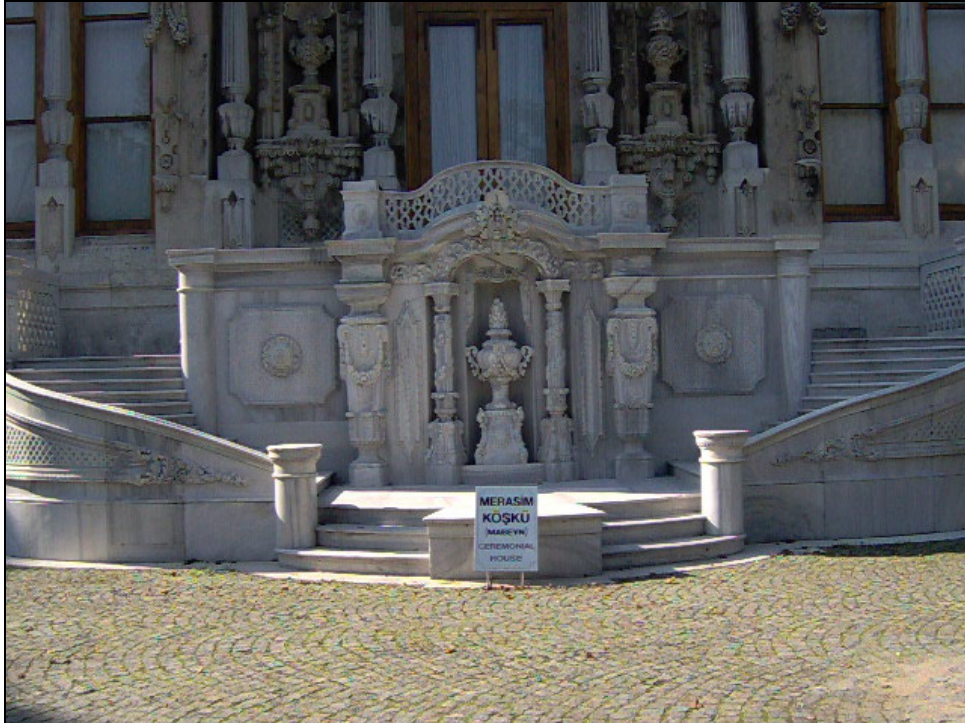
Şekil: A.3. Merasim Köşkü

Şekil: A.4. Maiyet Köşkü

Şekil: A.5. Merasim köşkünün sağ tarafında bulunan ajurlu demir kapı

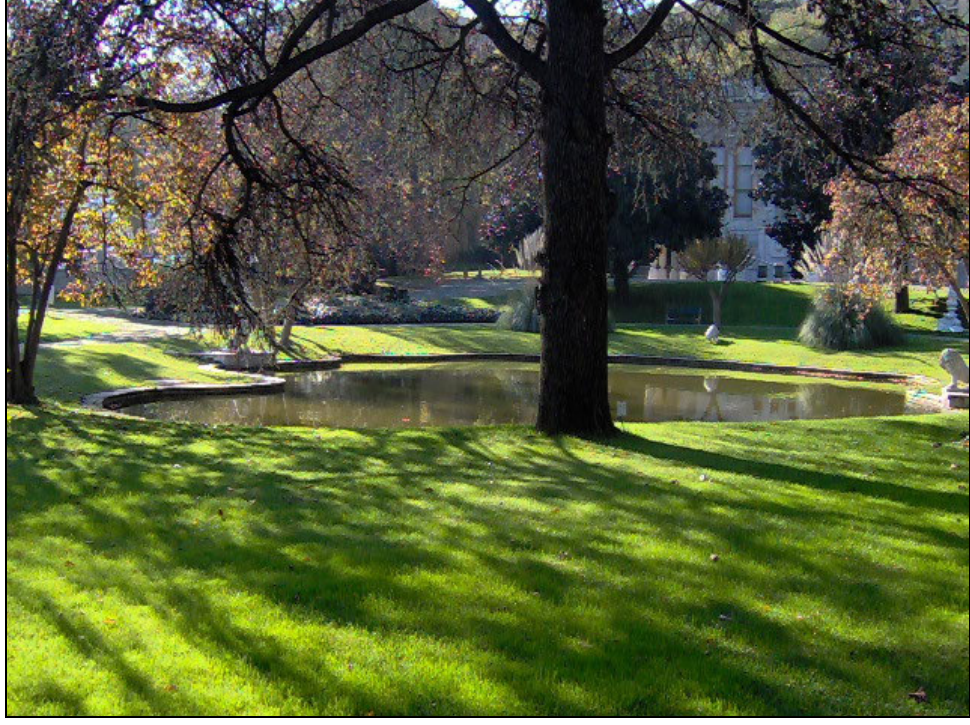
Şekil: A.6. Merasim köşkünün merdivenleri

Şekil: A.7. Maiyet köşkünün önünde yer alan merdivenler, maiyet köşünün girişi

Şekil: A.8. Kasır bahçesinin girişindeki yol

Şekil: A.9. Merasim Köşkünün önündeki aslanlı havuz

Şekil: A.10. Aslanlı havuzun başında yer alan aslan heykelleri

Şekil: A.11. Setli bahçeye giden yol

Şekil: A.12. Maiyet köşkünün sağında yer alan çim alan

Şekil: A.13. Setli bahçe

Şekil: A.14. Setli bahçe, düğün, nişan gibi merasim törenlerinin gerçekleştirildiği mekan

Şekil: A.15. Setli bahçenin zemininde yer alan döşeme detayı

Şekil: A.16. Setli bahçede yer alan sert zemin döşeme detayı

Şekil: A.17. Setli bahçenin üst kısmında yer alan setler

Şekil: A.18. Setli bahçeler

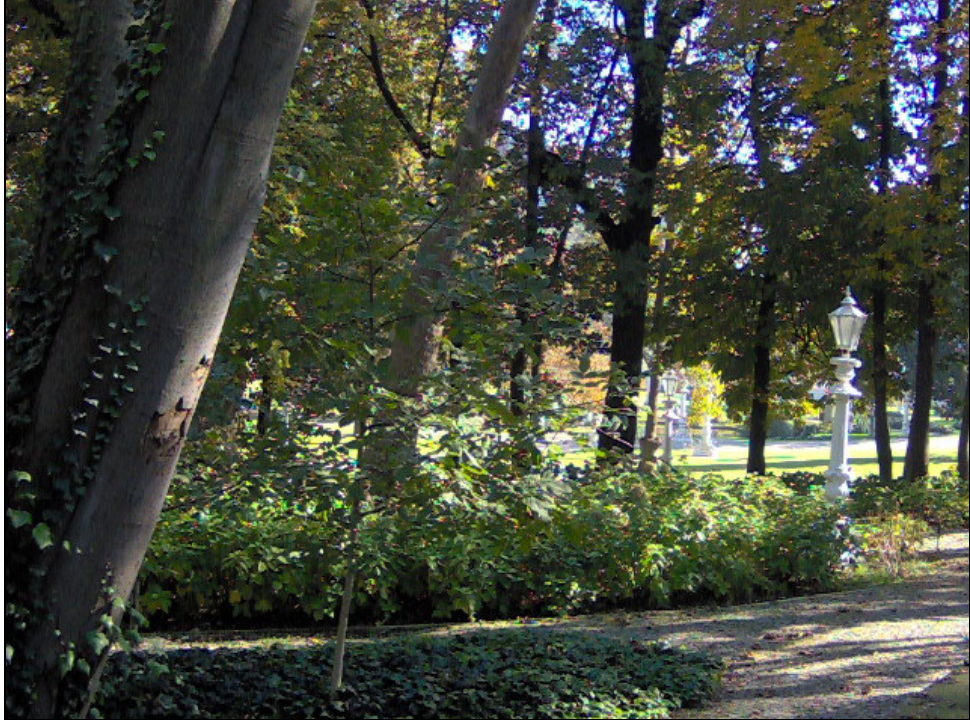
Şekil: A.19. Setli bahçede yer alan barok tarzında süslemelere sahip çeşme

Şekil: A.20. Setli bahçe tasarımında, çeşmenin önünde yer alan çiçek parterleri

Şekil: A.21. Setli bahçede yer alan fıskiye havuz

**Şekil: A.22. Koruluğu andıran, eski Türk bahçesi özelliği sağlayan büyük
yaprağını döken ağaçlar**

Şekil: A.23. Acer negundo gibi büyük ağaçlar

Şekil: A.24. Setli bahçeden yukarıya doğru çıkılan yol

Şekil: A.25. Setli bahçeden inildikten sonra koruluğu andıran mekana giden yol

Şekil: A.26. Kasır bahçesinin arka bölümünde yer alan çeşme

Şekil: A.27. Koruluğu andıran bahçede, büyük ağaç diplerindeki sarmaşık bitkileri

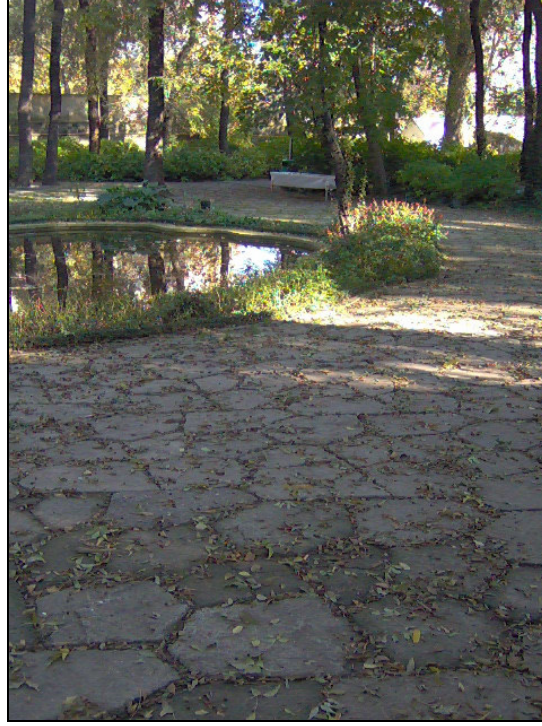
Şekil: A.28. Koruluğa çıkan basamak detayı

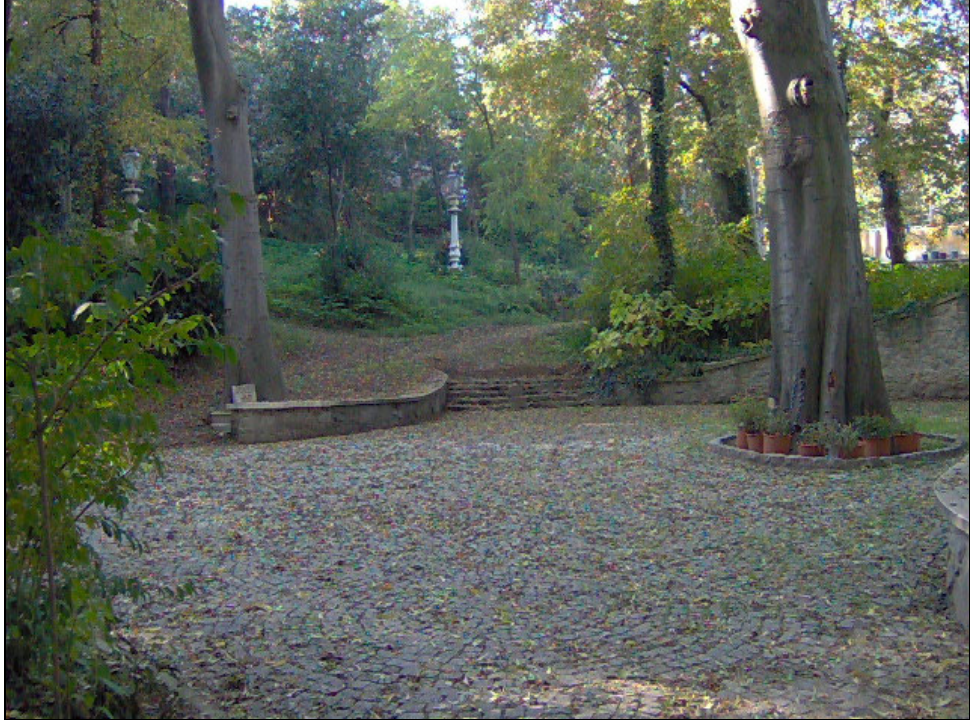
Şekil: A.29. Kasır bahçesinin en arka bölümünde yer alan havuz ve bahçe

Şekil: A.30. Kafeteryanın bulunduğu alanda yer alan informal tarzdaki havuz

Şekil: A.31. Havuz çevresindeki döşeme detayı

Şekil: A.32. İformel havuzun karşısında bulunan koruluk alan

Şekil: A.33. Bahçe içinde yer alan sanatsal öğeler

Şekil: A.34. Bitki isimlerinin bulunduğu levhalar

Şekil: A.35. Havuz kenarındaki bitkiler

Şekil: A.36. Geleneksel Türk bahçesi özelliği taşıyan koruluk

Şekil: A.37. Kafeterya olarak kullanılan yapı

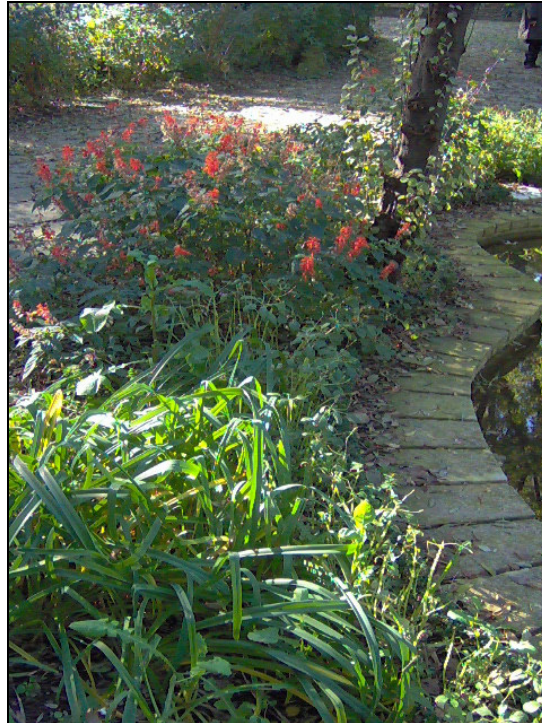
Şekil: A.38. Levhalar

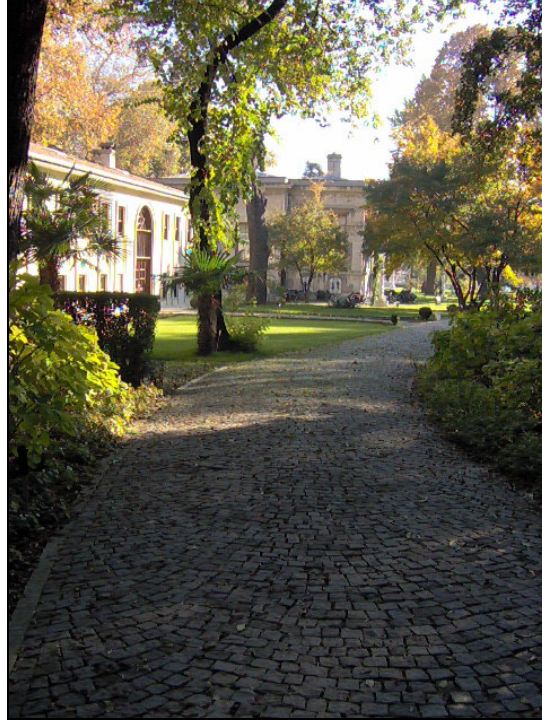
Şekil: A.39. Kafeteryanın bulunduğu, bahçenin arka bölümündeki havuzun bir başka görünümü

Şekil: A.40. İformel havuzun malzeme detayı

Şekil: A.41. İnformel havuzun etrafındaki çiçek parterleri

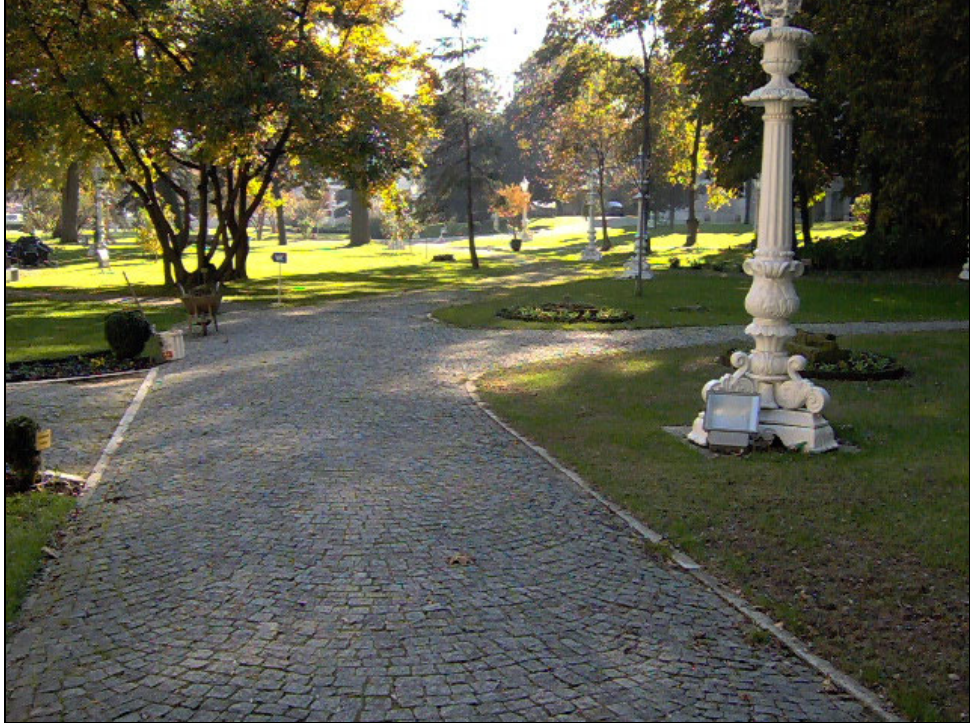
Şekil: A.42. İnformel havuzun bulunduğu alandan Maiyet köşküne doğru giden yol, solda bulunan Lojman olarak kullanılan yapı

Şekil: A.43. Lojman olarak kullanılan yapının karşısındaki çim alan

Şekil: A.44. Koruluğu andıran bölgenin ön tarafındaki çim alan

Şekil: A.45. Maiyet ve Merasim köşküne giden yol

Şekil: A.46. Lojman yapısının girişı

Şekil: A.47. Sanatsal elemanlar

Şekil: A.48. Merasim köşküne bakan çim alan

**EK – B: IHLAMUR KASRINDA YAPILAN ALAN ÇALIŞMASI: ANKET
ÖRNEĞİ**

IHLAMUR KASRI'NIN MİMARİ VE PEYZAJ UNSURLARININ MİMARİ AKIMLAR BÜTÜNÜNDE DEĞERLENDİRİLMESİ ARAŞTIRMASI ANKETİ

Birinci basamakta Ihlamur Kasrı' nın özellikleri ve Ihlamur Kasrı'na gelen ziyaretçilerin kullanıcı kimliğinin değerlendirilmesi amacıyla bu anket çalışması yapılmaktadır. Sorulara vereceğiniz cevaplarla Ihlamur Kasrı'nı ve mimari değerlere sahip tarihi mekanları ne kadar tanıdığınıza yönelik yapılacak araştırmamız için verilerin ortaya konmasına yardımcı olacaksınız.

Söz konusu bilgiler bu amaç doğrultusunda kullanılacak olup, isme yer verilmeyecektir. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Peyzaj Mimarı Pelin Yiğit

İstanbul Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Ana Bilim Dalı
Peyzaj Mimarlığı Programı

ANKET NO:

TARİH:...../...../2006

I. KİŞİSEL BİLGİLER

1- Cinsiyetiniz nedir?

a-Erkek

b-Kadın

2- Yaşınız?

3- Medeni durumunuz nedir?

a-Evli

b-Bekar

4- Mesleğiniz nedir?

5- Eğitim durumunuz nedir?

a-Okur-yazar b-İlköğretim c-Ortaöğretim d-Yükseköğretim

6- İkamet ettiğiniz semt / ilçe?.....

7- Oturduğunuz ev tipi nedir?

a-Apartman dairesi b-Toplu Konut c-Müstakil bahçeli d-Müstakil bahçesiz

8-Kaç yıldır İstanbul'da ikamet ediyorsunuz?

a-Beş yıldan az b-6-20 yıl c-20 yıldan fazla

9-Çalışıyor musunuz?

a-Evet b-Hayır

II- SARAYLAR, KASIRLAR VE İHLAMUR KASRI BİLGİ

10- İhlamur Kasrı'na geliş sebebiniz nedir?

a-Kasrı görmek için
b-Bahçesini gezmek için
c-Hem kasrı hem bahçesini görmek ve gezmek için
d-Dinlenmek için
e-Diğer (.....)

11- İhlamur Kasrı'nı nereden biliyorsunuz?

a- Tavsiye üzerine
b- Yazılı ve görsel basından
c- Tarihi ve kültürel yerlere olan ilginiz yüzünden

12- İhlamur Kasrı'nın kim tarafından ve hangi amaçla yaptırıldığını biliyor musunuz?(Evetse kim tarafından ve hangi amaçla yaptırıldığını yazınız.)

a-Evet b-Hayır

Eğer evet ise, (Kim:

(Yapım amacı:

13- İhlamur Kasrı'nın hangi mimari akımda yaptırıldığını biliyor musunuz?

a-Evet

b-Hayır

Eğer evet ise, a-Klasik

b-Barok

c-Rokoko

14- İstanbul'daki İhlamur Kasrı dışında saray ve kasırlardan hangilerini gezip gördünüz?

a-Topkapı Sarayı

b-Dolmabahçe Sarayı

c-Yıldız Sarayı

d-Çırağan Sarayı

e-Beylerbeyi Sarayı

f-..... Kasrı

III-AKTİVİTE VE KULLANIMLAR

15- İhlamur Kasrı bahçesine dinlenme, arkadaşlarla buluşma, yalnız kalma, kitap gazete okuma, kafeteryasından yararlanma gibi amaçlarla gelir misiniz?

a-Evet

b-Hayır

16- İhlamur Kasrı içerisinde hangi aktiviteler ve sosyal etkinliklerin yapıldığını biliyor musunuz?

a-Evet

b-Hayır

17- Kasrın bahçesinde hangi sosyal etkinlik ve aktivitelerin gerçekleştirilmesini istersiniz?

a-Dinlenme

b-Müzik dinletileri

c-Şiir dinletileri, söyleşiler

d-Kokteyl, nişan, düğün gibi törenler

e-Sergiler

g-gazete-kitap okumak

i-Şu anki özelliğini korusun

h-Diğer (.....)

18- Kasrın bahçesinin hangi olanaklarının bu aktiviteleri gerçekleştirmek için yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?

a-Bahçenin büyüklüğü

b-Bahçenin düzeni

c-Ulaşımın kolaylığı

d-Kasrın konumu

e-Sosyal aktivite alanları

g-Donatı elemanları

f-Tuvaletler

ı-Park alanı

19- Ihlamur Kasrı'na hangi mevsimlerde gelmeyi düşünürsünüz?

- a-İlkbahar
- b-Yaz
- c-Sonbahar
- d-Kış
- e-Her mevsim

20- Ihlamur Kasrı'nın bahçesinin aktiviteleri ve olanaklarından yararlanmak için ödediğiniz ücret hakkında ne düşünüyorsunuz?

- a-Pahalı
- b-Normal
- c-Ucuz
- d-Ücret alınmamalı

21- Ihlamur Kasrı'na geliş sıklığınız nedir?

- a-İlk defa
- b-Yılda bir iki kez
- c-Ayda bir seferden çok
- d-Haftada bir seferden çok

22- Bahçede ne kadar süre kalırsınız?

- a-Bir saatten az
- b-1-2 saat
- c-2-4 saat
- d-Dört saatten çok

ULAŞILABİLİRLİK

23- Ihlamur Kasrı'na nasıl ulaştınız?

- a- Özel araçla
- b-Toplu taşıma araçları ile
- c- Denizyolu+kara ulaşımı ile
- d- Taksi ile
- e- Yaya

24- Ihlamur Kasrına ne kadar sürede ulaştınız?

- a-15 dakikadan az
- b-15-30 dakika

- c-31-60 dakika
- d-60 dakikadan fazla

25- Kasra hangi semtten geliyorsunuz?

OKUNAKLILIK

26- Kasır içerisinde yönlendirme levhaları ve tabelaları sizce yeterli mi?

- a-Yeterli
- b-Yetersiz

27- Ihlamur Kasrı özellikleri ve tarihi hakkında gerekli yerlere yeterli bilgi kaynağı konulmuş veya asılmış mı?

- a-Evet
- b-Hayır

28- Bahçede yer alan ağaç ve çiçeklerin tür adları ve özellikleri okunabilecek şekilde konulmuş mu?

- a-Evet
- b-Hayır

IV-BAHÇE ÖZELLİKLERİ

29- Bahçede yer alan ağaç ve çiçek türleri çeşitliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

- a-İyi
- b-Orta
- c-Kötü

30- Bahçe temizliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

- a-İyi
- b-Orta
- c-Kötü

31- Bahçe içerisindeki havuz formu hakkında genel olarak ne düşünüyorsunuz?

- a-Yeterli
- b-Yetersiz
- c-Fikrim yok

32- Bahçe içerisinde ağaçlar ve çiçekler için oluşturulan kompozisyon hakkında ne düşünüyorsunuz?

- a-İyi
- b-Orta
- c-Kötü

33- Bahçe içerisinde ağaçların oluşturduğu gölge ve güneşlenme durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?

- a-İyi
- b-Orta
- c-Kötü

34- Sizce bahçenin peyzaj mimarisinde rüzgar durumu da dikkate alınmış mıdır?

a-Evet

b-Hayır

c-Fikrim yok

35- Bahçenin bakı noktaları için ne düşünüyorsunuz?

a-İyi

b-Kötü

c-Fikrim yok

36- Sizce bahçede bulunan bank ve aydınlatma elamanları yeterli midir?

a-Yeterli

b-Yetersiz

c-Fikrim yok

37- Bahçenin bakımı ile genel olarak düşünceniz nedir?

a-Bakımlı

b-Orta

c-Bakımsız

38- Kasrı gezmek için ayırdığınız **ortalama** süre ne kadardır?

a-10-15 dakika

b-15-30 dakika

c-30 dakika-1 saat

d-1 saat fazla

39- Ihlamur Kasrı'nı ve bahçesini gezerken turist rehberinin verdiği bilgiler hakkında ne düşünüyorsunuz ?

a-Çok iyi

b-İyi

c-Orta

d-Kötü

e-Çok kötü

ANKETİ CEVAPLADIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.

PEYZAJ MİMARİ PELİN YİĞİT

ÖZGEÇMİŞ

Pelin Yiğit 1979 yılında Ankara'da doğdu. Lise eğitimini Ankara Çankaya Süper Lisesi'nde tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nden mezun oldu. Lisans bitirme tezini Portakal Vadisi Kentsel Tasarım Projesinin Araştırılması ve İncelenmesi konusunda, Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinden, tez danışmanı Prof. Dr. Oğuz Yılmaz ile bitirme tezini tamamladı. Lisans derecesini aldıktan sonra İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı yüksek lisans programında eğitimine başladı.

Halen Arkas Holding’te çalışmakta olup, yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir.

